

Tekninen seuranta poliisin salaisena pakkokeinona

Ojala, Jussi

Laurea- ammattikorkeakoulu
Laurea Leppävaara

Tekninen seuranta poliisin salaisena pakkokeinona

Jussi Ojala
Turvallisuusosaamisen
koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2010

Jussi Ojala

Tekninen seuranta poliisin salaisena pakkokeinona

Vuosi 2010

Sivumäärä 87

Pakkokeinolaissa (PKL, 450/1987) on määritelty niitä menetelmiä ja keinoja, joita esitutkintaviranomainen voi käyttää ja joilla oikeutetaan puuttumiset muutoin lailla suojatuttuihin ihmisten oikeuksiin. Teknisellä seurannalla tarkoitetaan pakkokeinolain (PKL 5a:1 § 3.3) mukaan kulkuneuvon tai tavarankuljetuksen seurantaan siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla vastaavalla laitteella tai menetelmällä. Poliisilain (PoL 28 § 1.3) määritelmän mukaan tekninen seuranta on kulkuneuvon tai tavarankuljetuksen seuranta.

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut selvittää millainen on tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö teknisen tarkkailun osa-alueella teknisessä seurannassa. Tarkastelu osoittaa lainsäädännön olevan lukuisine osittaisuudistuksineen vaikeaselkoinen ja sekava, runsaasti toisiin lakeihin johtavia viittauksia sisältävä ja vaikeasti hallittava kokonaisuus. Erityisen vaikeaksi sen tekee rikosten esitutkinnassa käytettävien pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen ja rikosten ennalta ehkäisemiseksi käytettävien poliisilain mukaisten tiedonhankintamenetelmien välisen ajallisen rajan veto.

Työssä on selvitetty myös, mitä poliisissa toimivien tutkinnanjohtajien tulisi huomioida käytettäessä teknistä seuranta salaisena pakkokeinona. Teknistä seuranta koskevien lakipykälien lisäksi tulisi huomioida ihmisten perusoikeudet, poliisitoiminnan yleiset periaatteet kuten suhteellisuusperiaate, sekä poliisin ammattieettiset näkökulmat. Työssä on myös arvioitu salaisiin pakkokeinoin ja erityisesti tekniseen seurantaan kohdistuvan laillisuusvalvonnan toimivuutta. Arvioinnin perusteella salaisiin pakkokeinoin kohdistuva laillisuusvalvonta on laadukasta. Tekniseen seurantaan kohdistuva ulkoinen laillisuusvalvonta on kuitenkin vähäistä, mikä heijastuu poliisin omaan sisäiseen valvontaan siten, että myös se on melko vähäistä.

Työn yksi merkittävästä lähteistä on ollut Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2. Mietinnön tarkoituksena on ollut olla pohja uudelle esitutkintalaille, pakkokeinolaille ja poliisilaille. Tässä työssä mietintöä on arvioitu kriittisesti ja päädytty siihen, että mikäli mietinnössä esitetyt muutokset tulisivat suoraan lainsäädäntöön sellaisenaan, heikentyisivät poliisin mahdollisuudet tehdä tehokasta rikosten esitutkintaa. Samalla poliisin tutkinnanjohtajina toimiville henkilöille aiheutuisi oleellisesti lisää työtä. Uudistus heijastuisi myös erityisesti kulkuneuvojen teknisen seurannan toteuttamiseen ja salaisilla pakkokeinoilla saadun ylimääräisen tiedon hyödyntämiseen muiden kuin niiden kohteena olevien rikosten esitutkinnassa.

Koska teknisestä seurannasta ei ole käytettävissä ainoatakaan eduskunnan oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen kannanottoa, eikä myöskään korkeimman oikeuden tai hovioikeuden lainvoimaisissa päätöksissä ei ole käsitelty teknistä seuranta, niin aiheesta on hyvin vähän oikeussääntöjen soveltamiskäytäntöjen arvioimista. Verrattaessa esimerkiksi telekuunteluun, teknisen seurannan käytöstä on hyvin vähän tieteellisestä tutkittua tietoa. Näiden asioiden tutkimiseen olisi tarvetta.

Asiasanat: Poliisi, pakkokeinolaki, poliisilaki, oikeusturva, tekninen seuranta, laillisuusvalvonta

Jussi Ojala

Technical tracking as covert coercive measure for police to collect information

Year 2010

Pages 87

In the Coercive Measures Act (PKL, 450/1987) there are defined those methods and measures that pre-trial investigation authorities can use and which entitles them to interfere in human rights protected by law. According to the Coercive Measures Act (PKL 5a:1 § 3.3) technical tracking means tracking a vehicle or goods with an attached radio transmitter or other such device or mechanism. According to the Police Act (PoL 28 § 1.3) technical tracking means tracking the movements of a vehicle or goods.

The aim of this thesis has been to clarify the legislation in force regarding technical tracking as a part of technical surveillance. The examination indicates that the legislation is disordered and difficult to understand. It includes numerous partial reforms, references to other laws and as a whole it is hard to manage. What makes it especially difficult is a trouble of drawing the line between those coercive measures which are prescribed in Coercive measures Act and are used in a pre-trial investigation and those measures which are prescribed in Police Act and are used for information gathering purposes in a phase of crime prevention.

In this thesis it has also been clarified what the officers in charge of the investigation should take into consideration when they are dealing with technical tracking as a covert measure. In addition to sections of law regarding technical tracking also human rights, general principles of police duties, such as relativity principle, and professional ethics should be taken into account. In the thesis also a functioning of legality control concerning covert coercive measures and especially technical tracking has been under evaluation. According to that evaluation the quality of legality control is good. However, an external legality control regarding technical tracking is quite insignificant which reflects to the internal control of the Police which is also quite small-scale.

One of the most significant sources has been the committee report of Ministry of justice 2009:2. The purpose of the report has been to be basis for new Pre-trial Investigation Act, Coercive Measures Act and Police Act. The report has been critically assessed in this thesis and it has been concluded that if the proposed changes get into the legislation as such, it would undermine possibilities of the Police to carry out efficient pre-trial investigation. At the same time it would increase the amount of work for officers in charge of investigation. The reform of legislation would also reflect especially to the execution of technical tracking of vehicles and to use of the extraneous information obtained by covert coercive measures to an offence other than that for which the investigation is carried out.

There is only a little evaluation of the methods of application of legal rules in this item because there are no comments available from Parliamentary Ombudsman or Deputy Ombudsman and neither are there legally valid decisions of Supreme Court or Court of Appeal regarding technical tracking. Comparing to for example wire tapping, there is only a little information from scientific research regarding the use of technical tracking. There is definitely need for a survey of these items.

Key words: Police, Coercive Measures Act, Police Act, legal protection, technical tracking, legality control

Sisällys

1	Johdanto.....	8
1.1	Tavoitteet ja menetelmät.....	8
1.2	Opinnäytetyön rakenne.....	9
1.3	Lähdeaineistosta.....	10
1.4	Keskeisten käsitteiden määrittelyä.....	10
1.4.1	Poliisilaki.....	10
1.4.2	Pakkokeinolaki.....	11
1.4.3	Salaiset pakkokeinot.....	12
1.4.4	Tarkkailu.....	12
1.4.5	Tekninen tarkkailu.....	12
1.4.6	Tekninen seuranta.....	13
2	Poliisin toimintaa ohjaavat seikat.....	13
2.1	Suomen oikeusjärjestelmä.....	13
2.2	Perusoikeudet.....	14
2.3	Ihmisoikeudet.....	19
2.4	Poliisitoiminnan yleiset periaatteet.....	20
2.4.1	Tarkoitussidonnaisuusperiaate.....	21
2.4.2	Objektiviteettiperiaate.....	21
2.4.3	Suhteellisuusperiaate.....	21
2.4.4	Tarpeellisuusperiaate.....	22
2.5	Rikostilanteesta ja salaisten pakkokeinojen käytöstä.....	22
3	Menettely ja toimivalta teknisen seurannan käytössä.....	23
3.1	Säädösperusta.....	23
3.2	Salaiset pakkokeinot.....	24
3.3	Tekninen tarkkailun osa-alue tekninen seuranta.....	25
3.3.1	Teknisen seurannan edellytykset.....	25
3.3.2	Toimenpiteestä päättäminen.....	26
3.3.3	Pöytäkirja pakkokeinosta.....	27
3.3.4	Pakkokeinosta ilmoittaminen.....	28
3.3.5	Muuta erityistä teknisestä seurannasta pakkokeinolaissa.....	29
3.3.6	Pakkokeinolain ja poliisilain eroavaisuudet.....	30
4	Laillisuusvalvonta on pakkokeinon kohteen oikeusturvan takuu.....	33
4.1	Vastuullisen yritystoiminnan kolme elementtiä.....	34
4.2	Mitä laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan.....	34
4.3	Ajankohtaista laillisuusvalvonnasta.....	35
4.4	Poliisin ammattietiikasta.....	38
4.5	Ulkoinen laillisuusvalvonta.....	40
4.6	Sisäinen laillisuusvalvonta poliisissa.....	41

	4.6.1	Poliisihallinnon määräys sisäisestä laillisuusvalvonnasta	43
4.7		Laillisuusvalvonta poliisin salaisissa pakkokeinoissa	43
	4.7.1	Ulkoinen laillisuusvalvonta salaisissa pakkokeinoissa	43
	4.7.2	Sisäinen laillisuusvalvonta salaisissa pakkokeinoissa	45
4.8		Salpa-järjestelmä	47
4.9		Laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta	49
	4.9.1	Ulkoinen laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta	49
	4.9.2	Sisäinen laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta	49
5		Poliisitoiminta ja tekninen seuranta vuonna 2030	50
	5.1	Ajattelumalleja	51
	5.2	Merkkien tulkitsemista	53
	5.3	Näkökulma ja aihepiiri	54
	5.4	Mahdolliset maailmat, joissa elämme 2030	54
	5.4.1	Kuplahalli-skenaario	55
	5.4.2	Kaupunkikylä-skenaario	56
	5.4.3	Porkkanamafia-skenaario	56
	5.4.4	Virtuaaliyhdyskunta-skenaario	57
	5.4.5	Yhteenvedo tulevaisuuden näkymistä	58
6		Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus	60
	6.1	Yleistä komiteamietinnöstä	60
	6.2	Tekninen seuranta komiteamietinnössä	61
	6.2.1	Lainsäädäntöön ehdotetut muutokset	62
	6.3	Komiteamietintöön jälkepäin annetut lausunnot	71
	6.3.1	Lausuntojen sisältöä yleisellä tasolla	71
	6.3.2	Lausunnot teknistä seurantaa koskevan lainsäädännön osalta ..	72
7		Tulokset ja johtopäätökset	73
	7.1	Tulokset	73
	7.1.1	Nykyinen laki on vaikeaselkoinen ja tulkinnanvarainen	73
	7.1.2	Lakiuudistukselle on tarve	73
	7.1.3	Laillisuusvalvonnassa on kehittämisen varaa teknisen seurannan osalta	74
	7.1.4	Perusoikeudet ovat tärkeitä, myös rikoksen uhrille	74
	7.1.5	Ihmisen paikkatiedon tulee kuulua yksityiselämän suojaan	75
	7.2	Johtopäätökset	76
	7.2.1	Työn tavoitteiden toteutuminen	76
	7.2.2	Mielipiteeni oikeusministeriön komiteamietinnöstä	78
	7.2.3	Uudet tutkimusaiheet	80
8		Tuoreet hallituksen esitykset aiheesta	80
	8.1	Hallituksen esityksien vertailu komiteamietintöön	81

8.2	Oma mielipiteeni hallituksen esityksistä.....	83
Lähteet	.....	84

1 Johdanto

1.1 Tavoitteet ja menetelmät

Tässä opinnäytetyössä tarkastelen poliisin käyttämien salaisten pakkokeinojen käyttöä Suomessa. Tarkastelun kohteena olevia pakkokeinoja ovat pakkokeinolaki perusteinen teknisen tarkkailun osa-alue, tekninen seuranta ja poliisilakiperusteinen, tiedonhankintaa koskevan teknisen seurannan osa-alue. Lähestyn aihetta lainopin eli oikeusdogmatiikan keinoin. Tässä puhtaasti oikeustieteelliseksi tutkimukseksi luokiteltavassa opinnäytetyössä tulkitseen ja systematisoin voimassa olevia oikeussääntöjä. Tarkoitukseni ei ole kerätä tietoa haastatteleamalla tai muilla aineistojen hankintamenetelmillä, vaan käyttää aineistona voimassa olevaa ja mahdollisesti tulevaa lainsäädäntöä, sekä aiheeseen liittyvää materiaalia ja siten pyrkiä antamaan vastauksia voimassa olevan lainsäädännön sisällöstä, ja siitä mihin suuntaan tämä kyseinen lainsäädäntö on muuttumassa.

Opinnäytetyössäni ei ole tarkoituksena lähestyä aihetta teknisten menetelmien tai poliisitaktisen käytön osalta, eikä kuvata teknisen seurannan menetelmien taktista käyttöä, vaan pohdita asiaan liittyviä juridisia näkökulmia erityisesti kyseisen keinon kohteeksi joutuvan henkilön oikeusturvan näkökulmasta. Tässä työssä en myöskään käsittele pakkokeinoilla saatujen tietojen juridista näyttöarvoa oikeudenkäyntikäsitteilyn yhteydessä. Rajaan työn käsittelemään vain poliisiviranomaisten suorittamaa toimintaa ja Suomen kansallista lainsäädäntöä. Lähteinä tässä työssä käytän ainoastaan vain julkisia lähteitä. Poliisin viranomaiskäyttöön tarkoitettuja luottamuksellisia tai salassa pidettäviä dokumentteja en tässä työssä käsittele.

Opinnäytetyöni ensisijaisena tavoitteena on pyrkiä *selvittämään minkä kaltainen on tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö teknisen tarkkailun osa-alueella teknisessä seurannassa*. Tavoitteenani on myös pyrkiä *selvittämään mitä muita seikkoja poliisissa toimivien tutkinnanjohtajien tulisi huomioida käytettäessä teknistä seuranta salaisena pakkokeinona erityisesti pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden oikeusturvan ja ihmisoikeuksien turvaamisen osalta*. Osatavoitteinani on *selvittää tekniseen seurantaan kohdistuvan laillisuusvalvonnan toimivuutta, sekä sitä miten pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistus on muuttamassa poliisin tutkinnanjohtajina toimivien henkilöiden käytännöntyötä*. Yhtenä motiivina tämän työn tekemiselle on oman ammatillisen osaamiseni kehittäminen, mutta samalla toivon, että tämä työ helpottaa myös muiden tutkinnanjohtajien päätöksen tekoa tiedonhankintaan liittyvissä juridisissa ongelmissa. Uskon myös, että tämä opinnäytetyö voi vahvistaa yksittäisten kansalaisten luottamusta poliisin käyttämien salaisten pakkokeinojen käytön asianmukaisuuteen lisäämällä tietoa niistä ja niiden käytön valvonnasta. Yksi tämän työn osatavoite on toimia tietolähteenä Laurea-ammattikorkeakoulun Saterisk-nimisessä Tekeshankkeessa. Tämän työn hyödyntäminen kyseisessä hankkeessa olisi mahdollista, koska hank-

keessa analysoidaan satelliittipaikannukseen liittyviä riskejä muun muassa juridisesta näkökulmasta.

Tiedonhankinnan vaikeutena tässä työssä on ollut se, ettei poliisin suorittamasta teknisen tarkkailun osa-alueesta teknisestä seurannasta ole käytettävissä ainoatakaan eduskunnan oikeusasiamiehen tai apulaisoikeusasiamiehen kannanottoa tai päätöstä. Tämä vaikeuttaa tämän työn aiheen oikeussääntöjen soveltamiskäytäntöjen arvioimista. Myöskään yhdessäkään korkeimman oikeuden tai hovioikeuden lainvoimaisessa päätöksessä ei ole käsitelty teknistä seurantaa. Tämän vuoksi näistäkään ennakkotapauksista saatavaa tietoa laintulkinnasta ei ole käytettävissä. Yleisestikin ottaen teknisestä seurannasta on olemassa hyvin vähän tutkittua tietoa.

1.2 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyö jakautuu kahdeksaan erilliseen lukuun. Ensimmäisessä johdantoluvussa käsittelem työ tutkimuksellista rakennetta ja sen rajauksia. Tässä luvussa myös määrittelen ja avaam työssä käytetyt tärkeimmät käsitteet ja niiden merkityksen. Toisessa luvussa selvitän poliisin toimintaa yleisesti ohjaavia seikkoja, jotka luovat perustan kaikelle poliisitoiminnalle. Käsittelem tässä luvussa myös Suomen oikeusjärjestelmää yleisellä tasolla, sekä poliisin toimialaa ja tehtäviä. Tässä luvussa käsittelem myös rikollisuustilannetta Suomessa ja sitä, kuinka paljon salaisia pakkokeinoja käytetään torjumaan tätä rikollisuutta. Kolmannessa luvussa avaam tarkemmin teknisen seurannan säädösperustaa, sekä niitä aineellisia edellytyksiä, joiden perusteella tässä työssä käsiteltyjä pakkokeinoja voidaan käyttää. Tässä luvussa käsittelem myös yksityiskohtaisesti, mitä toimenpiteitä näiden pakkokeinojen käyttö edellyttää. Neljännessä luvussa käyn läpi pakkokeinojen kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeusturvan merkittävintä takuuta eli laillisuusvalvontaa. Luvussa selvitän sekä poliisin omaa sisäistä, että myös poliisin toimintaan kohdistuvaa ulkoista laillisuusvalvontaa. Laillisuusvalvontaa käsitellään sekä yleisellä tasolla että yksityiskohtaisesti näiden kyseisten pakkokeinojen osalta. Viides luku sisältää visioita Poliisitoiminnan tulevaisuudesta 20 - vuoden kuluttua. Luvussa esittelen erilaisten yhteiskuntaskenaarioiden avulla, miten poliisin pakkokeinot teknisen tarkkailun ja seurannan osalta toteutuisivat näissä erilaisissa skenaarioissa. Kuudennessa luvussa avaam oikeusministeriön komiteamietintöä 2009:2, jota tullaan käyttämään pohjana pakkokeinojen lakiuudistuksessa. Tässä luvussa käsittelem myös mietintöön myöhemmin annettuja lausuntoja, sekä yksittäisiä mielipiteitä komitean mietinnöstä. Seitsemännessä luvussa esittelen työn tuloksia ja johtopäätöksiä. Arvioin tässä luvussa myös tämän työn onnistumisesta ja sitä, mitä mahdollisia jatkotutkimusaiheita tämä työ on minussa herättänyt. Kahdeksannessa ja viimeisessä luvussa käsittelem aiheeseen liittyviä vastikään valmistuneita hallituksen esityksiä.

1.3 Lähdeaineistosta

Tärkeimpinä lähteinä olen tässä työssä käyttänyt voimassa olevan lainsäädännön lisäksi Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomuksia, sisäasiainministeriön toimintakertomuksia poliisin tiedonhankinnasta ja valvonnasta, sekä Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta käsittelevää Oikeusministeriön komiteamietintöä 2009:2. Tämän lisäksi käytän lähteinä oikeustieteellistä kirjallisuutta, jossa käsitellään viranomaisten toimintaa erityisesti salaisten pakkokeinojen osalta, esimerkkeinä Klaus Helmisen, Kari Lehtolan ja Pertti Virolaisen kirjoittama teos Esitutkinta ja pakkokeinot. Tämä teos on tehty käsikirjaksi erityisesti poliiseille, syyttäjille, asianajajille ja tuomareille. Edellä mainitun teoksen kirjoittajat ovat olleet vahvasti mukana valmistemassa nyt voimassa olevaa esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevaa lainsäädäntöä. Toisena keskeinen lähde tässä työssä entisen valtakunnansyyttäjän Matti Kuusimäen, entisen poliisin ylijohdajan Markku Salmisen ja Klaus Helmisen kirjoittama kirja Poliisioikeus. Kirjan tekijät käsittelevät poliisin toiminnan tehtäväpiiriä poliisilain valossa huomioiden erityisesti ihmis- ja perusoikeusnäkökulman.

1.4 Keskeisten käsitteiden määrittelyä

1.4.1 Poliisilaki

Poliisilaki (PoL, 493/1995) on poliisintoimintaa säätelevä laki. Laissa säädetään poliisin oikeuksia ja velvollisuuksia suhteessa kansalaiseen. Laissa määritellään myös toiminnan yleisiä periaatteita, edellytyksiä miten kansalaisen oikeuksia voidaan kaventaa sekä toimintaohjeita erilaisille tilanteille. Poliisilaki on jaoteltu kuuteen erilliseen lukuun, joissa käsitellään seuraavia asioita:

- Yleiset säännökset,
- Toimivaltasäännökset
- Tiedonhankintaa koskevat säännökset
- Poliisitutkintaa koskevat säännökset
- Erinäiset säännökset
- Lain Voimaantulo

Poliisilain kolmannessa luvussa käsitellään opinnäytetyössä käsiteltäviä tiedonhankintaan liittyviä säännöksiä. Kyseisessä luvussa määritellään tiedonhankintakeinot ja millä edellytyksillä näitä keinoja voidaan käyttää. Kyseiseen lukuun on kirjattu myös käytön rajat eli milloin näitä keinoja ei saa käyttää. Kolmannessa luvussa määritellään kuka tai minkä virkanimikkeen tai tehtävän omaava henkilö voi päättää ja samalla vastata näiden keinojen käytöstä, tai missä tapauksissa kyseisen keinon käyttäminen edellyttää käräjäoikeuden päätöstä. Luvussa käsitel-

lään myös, miten ja missä vaiheessa näistä suoritetuista toimenpiteistä on ilmoitettava niiden kohteelle ja miten näitä tietoaineistoja saa käsitellä ja tallentaa. (Helminen ym. 1999)

1.4.2 Pakkokeinolaki

Pakkokeinolaissa (PKL, 450/1987) on määritelty niitä menetelmiä ja keinoja, joita esitutkintaviranomainen voi käyttää ja joilla oikeutetaan puuttumiset muutoin lailla suojatuttuihin ihmisten oikeuksiin ja heidän omaisuuteensa. Näitä pakkokeinoja voidaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon kyseessä olevan tutkitavan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Kaikille näille pakkokeinoille on määritelty edellytykset, joiden perusteella niitä voidaan käyttää. Myös tässä laissa on määritelty minkä virkanimikkeen tai tehtävän omaava henkilö voi päättää ja samalla vastata näiden keinojen käytöstä. Laissa on määritelty myös ne pakkokeinot, joita voidaan käyttää vain tuomioistuimen luvalla. Tässä työssä käsitellään pakkokeinolain 5 a luvussa käsiteltävää teknistä tarkkailua.

Pakkokeinolaissa määritellyjä pakkokeinoja ovat:

- Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen
- Jokamiehen kiinniotto-oikeus
- Poliisimiehen kiinniotto-oikeus
- Itseapu rikoksen kautta menetetyn tai muutoin kadotetun irtaimen omaisuuden takaisin hankkimiseksi
- Matkustuskielto
- Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko
- Takavarikko
- Paikkaan kohdistuva etsintä
- Kotietsintä
- Paikantarkastus
- Henkilöön kohdistuva etsintä
- Henkilöntarkastus
- Henkilönkatsastus
- Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu
- Muut pakkokeinot
- Poistumisen estäminen
- Tutkimuspaikan eristäminen
- Koe nautitun alkoholin tai muun huumaavan aineen toteamiseksi

- Henkilötuntemerkkien ottaminen
- DNA-tunnisteiden määrittäminen ja tallettaminen
- Peitetoiminta ja valeosto

1.4.3 Salaiset pakkokeinot

Salaisia pakkokeinoja ovat sellaiset pakkokeinot, joiden käyttö tapahtuu salassa niiden kohteelta. Esitutinnan aikana tai viimeistään sen päätyttyä on näistäkin pakkokeinoista ilmoitettava niiden kohteille. Tuomioistuimien voi kuitenkin tietyissä tilanteissa myöntää esitutkintaviranomaiselle luvan olla ilmoittamatta pakkokeinon käytöstä. Poliisi pitää Salpa -tietokannassa kirjaa käyttämistään salaisista pakkokeinoista.

1.4.4 Tarkkailu

Tarkkailulla tarkoitetaan poliisin virkatoimessaan tekemää tiettyyn henkilöön kohdentamaa valvontaa. Voimassa olevassa pakkokeinolain ei ole tarkkailun määritelmää, mutta menetelmän käyttö on oikeuskirjallisuudessa katsottu sallituksi myös esitutkinnassa tavanomaisen oikeuden nojalla. Poliisilain 28 §:n 1 momentin 2 kohdan poliisin tiedonhankintaa koskevien säännösten mukaan tarkkailulla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön tai hänen toimintaansa kohdistuvaa tiedonhankintaa. Tarkkailun tulisi kohdistua aina tiettyyn henkilöön, ei tilaan, paikkaan tai rakennukseen. Perustuslain 2 §:n 3 momentissa ilmaistun julkisen vallan käytön lakisidonnaisuuden vaatimuksen: *”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia”* vuoksi tarkkailusta tulisi sisällyttää säännökset myös pakkokeinolakiin. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 183.)

1.4.5 Tekninen tarkkailu

Tekninen tarkkailu jakaantuu pakkokeinolain kolmeen eri osa-alueeseen tekniseen kuunteluun, tekniseen katseluun ja tekniseen seurantaan. Joku osa-alue, esimerkiksi videointi, voi käsittää sekä teknistä kuuntelua että teknistä katselua. Teknisellä kuuntelulla tarkoitetaan pakkokeinolain (PKL 5a:1 § 3.1) mukaan sellaisen keskustelun tai viestin kuuntelua tai tallentamista salaa teknisellä laitteella, joka ei ole ulkopuolisten tietoon tarkoitettu, ja johon keskusteluun kuuntelija ei osallistu. Teknisellä katselulla tarkoitetaan pakkokeinolain (PKL 5a:1 § 3.2) mukaan tietyn henkilön tai paikan, jossa epäillyn voidaan olettaa oleskelevan, jatkuvaa tai toistuvaa kuvaamista tai tarkkailua salaa kiikarilla, kameralla, videokameralla tai muulla vastaavalla laitteella tai menetelmällä.

Poliisilaissa (PoL 28 § 1.3) teknisellä tarkkailulla tarkoitetaan jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua ja äänen tallentamista (tekninen kuuntelu), katselua ja kuvaamista (tekninen katselu) sekä kulkuneuvon tai tavarankuljetuksen seuranta (tekninen seuranta).

1.4.6 Tekninen seuranta

Tarkoitetaan pakkokeinolain (PKL 5a:1 § 3.3) mukaan kulkuneuvon tai tavarankuljetuksen seurantaan siihen kiinnitettyllä radiolähettimellä tai muulla vastaavalla laitteella tai menetelmällä. Poliisilain (PoL 28 § 1.3) määritelmän mukaan tekninen seuranta on kulkuneuvon tai tavarankuljetuksen seuranta. Nämä määritelmät ja niihin liittyvät tulkinnat poikkeavat hieman toisistaan.

2 Poliisin toimintaa ohjaavat seikat

2.1 Suomen oikeusjärjestelmä

Lainkuuliaisuuden ylläpitäminen on oikeusjärjestelmän keskeisin tehtävä. Tähän ei päästä ankarilla rangaistuksilla, vaan sillä, että törkeiden rikosten selvittämisaste on riittävän korkea. Selvittääkseen tehdyt rikokset pitää esitutkintaviranomaisilla olla käytössä riittävän tehokkaat pakkokeinot, joilla voidaan hankkia tarvittavaa todistusaineistoa. (Hallituksen esitys 22/1994.)

Esitutkinta on rikosprosessimenettelyn ensimmäinen vaihe. Esitutkinnan tarkoituksena on hankkia selvitys tapahtuneeksi epäilystä rikoksesta. Tämän selvityksen perusteella suoritetaan mahdollinen syyteharkinta ja rikosoikeudenkäynti. Näissä kahdessa elementissä käsitellään esitutkinnassa hankittuja todistusaineistoja. Todistusaineistojen kerääminen tapahtuu useilla eri keinoilla. Yksi näistä keinoista ovat pakkokeinot, jotka ovat määritellyt pakkokeinoilla. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 14.)

Kyseisessä laissa määritellään esitutkintaviranomaisena toimivan poliisin käyttöön annettuja menetelmiä. Kyseisellä lailla oikeutetaan tietyn rajoituksen viranomaisia puuttumaan yksittäisen henkilön perustuslaissa suojattuihin oikeushyviin. Pakkokeinoja saadaan kuitenkin käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää suhteellisuusperiaatteen mukaan puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tärkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuksien loukkaus ja kokonaisarvostellessaan muut asiaan vaikuttavat seikat. Kaikille pakkokeinoille on laissa asetettu omat edellytyksensä. Osaan käytettävistä pakkokeinoista vaaditaan tuomioistuimen lupa. Osa

pakkokeinoista on käytettävissä esitutkintaa johtavan henkilön päätöksellä. (Hallituksen esitys 52/2002.)

Oikeusjärjestelmänjärjestelmän rikosoikeuteen liittyvää olemista on perusteltu siten, että tällä keinoin suojellaan ihmisten tärkeinä pitämiä tiettyjä arvoja ja etuuksia muiden ihmisten lainvastaiselta toiminnalta tai loukkaukselta. Näitä arvoja ja etuuksia kutsutaan oikeushyviksi eli suojeluobjekteiksi. Oikeushyvä on abstrakti käsite, joka jaetaan kahteen eri luokkaan: henkilöllisiin oikeushyviin ja yhteisöllisiin oikeushyviin. Henkilöllisillä oikeushyvillä tarkoitetaan ja suojataan yksityistä ihmistä välittömästi koskevia arvoja ja etuuksia, kuten henkeä, terveyttä, vapautta, yksityisyyttä, kunniaa, varallisuutta tai kotirauhaa. Yleisellä tasolla Suomen oikeusjärjestelmässä suojattavat henkilölliset oikeushyvät olisi voitava johtaa joko perustuslaista tai kansainvälisistä ihmisoikeuksista. (Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72; Nuutila 1996, 82.)

Poliisin tehtävät määräytyvät suoraan lainsäädännöstä. Poliisin tehtävänä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Poliisin tehtäviin kuuluu toimia turvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueella olevien yhteisöjen ja alueen asukkaiden kanssa. Poliisin on suoritettava myös muut sille erikseen säädetyt tehtävät ja annettava jokaiselle tehtäväpiiriinsä kuuluvaa apua. (Poliisilaki 1 luku 1 §) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisi toimii monialaisena yhteiskuntajärjestyksen turvaajana yhteistyössä muiden henkilöiden ja järjestöjen kanssa. Rikosten ennalta estäminen ja selvittäminen ovat vain yksi osa poliisin tehtäviä. Perustuslaissa tämä viranomaisten velvollisuus on kirjattu 22 §:n: "Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen." Näitä tehtäviä hoitamalla poliisi pyrkii turvaamaan Suomen perustuslaissa (Suomen perustuslaki 2. luku) määriteltyjen oikeuksien turvaamiseen.

2.2 Perusoikeudet

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

1 luku Valtiojärjestyksen perusteet

2 § Kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate

Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustaa valtiopäiville kokoontunut eduskunta.

Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen.

Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.

Suomen perustuslaissa säädetään, että julkisen vallan käytön tulee perustua aina lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Nämä kaksi lyhyttä lausetta ohjaavat myös yksittäisen poliisimiehen, sekä koko poliisiorganisaation toimintaa, jotka ovat yksi osa julkisen vallan käyttöä. Perustuslain 80 § säädetään, että yksilöiden, eli jokaisen Suomen oikeudenkäyttöpiirissä olevan luonnollisen henkilön, oikeuksien perusteista on säädettävä laissa. Näitä säädöksiä kutsutaan perusoikeuksiksi.

Näitä perusoikeuksia ovat:

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

2 luku Perusoikeudet

6 §

Yhdenvertaisuus

Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä.

Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehtoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään.

7 §

Oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen

Jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Ketään ei saa tuomita kuolemaan, kiduttaa eikä muutoinkaan kohdella ihmisarvoa loukkaavasti.

Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuimien. Muun vapaudenmenetyksen laillisuus voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Vapautensa menettäneen oikeudet turvataan lailla.

8 §

Rikosoikeudellinen laillisuusperiaate

Ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty.

9 §

Liikkumisvapaus

Suomen kansalaisella ja maassa laillisesti oleskelevalla ulkomaalaisella on vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa.

Jokaisella on oikeus lähteä maasta. Tähän oikeuteen voidaan lailla säätää välttämättömiä rajoituksia oikeudenkäynnin tai rangaistuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi taikka maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisen turvaamiseksi.

Suomen kansalaista ei saa estää saapumasta maahan, karkottaa maasta eikä vastoin tahtoaan luovuttaa tai siirtää toiseen maahan. Lailla voidaan kuitenkin säätää, että Suomen kansalainen voidaan rikoksen johdosta tai oikeudenkäyntiä varten taikka lapsen huoltoa tai hoitoa koskevan päätöksen täytäntöönpanemiseksi luovuttaa tai siirtää maahan, jossa hänen ihmisoikeutensa ja oikeusturvansa on taattu. (24.8.2007/802)

Ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Ulkomaalaista ei saa karkottaa, luovuttaa tai palauttaa, jos häntä tämän vuoksi uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

10 §

Yksityiselämän suoja

Jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla.

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton.

Lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä. Lailla voidaan säätää lisäksi välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen yksilön tai yhteiskunnan turvallisuutta taikka kotirauhaa vaarantavien rikosten tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja turvallisuustarkastuksessa sekä vapaudenmenetyksen aikana.

11 §

Uskonnon ja omantunnon vapaus

Jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus.

Uskonnon ja omantunnon vapautteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

12 §

Sananvapaus ja julkisuus

Jokaisella on sananvapaus. Sananvapauteen sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä annetaan lailla. Lailla voidaan säätää kuvaohjelmia koskevia lasten suojelemiseksi välttämättömiä rajoituksia.

Viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

13 §

Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin.

Jokaisella on yhdistymisvapaus. Yhdistymisvapauteen sisältyy oikeus ilman lupaa perustaa yhdistys, kuulua tai olla kuulumatta yhdistykseen ja osallistua yhdistyksen toimintaan. Samoin on turvattu ammatillinen yhdistymisvapaus ja vapaus järjestäytyä muiden etujen valvomiseksi.

Tarkempia säännöksiä kokoontumisvapauden ja yhdistymisvapauden käyttämisestä annetaan lailla.

14 §

Vaali- ja osallistumisoikeudet

Jokaisella Suomen kansalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää valtiollisissa vaaleissa ja kansanäänestyksessä. Vaalikelpoisuudesta valtiollisissa vaaleissa on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään tässä perustuslaissa.

Jokaisella Suomen kansalaisella ja maassa vakinaisesti asuvalla ulkomaalaisella, joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus äänestää kunnallisvaaleissa ja kunnallisessa kansanäänestyksessä sen mukaan kuin lailla säädetään. Oikeudesta muutoin osallistua kuntien hallintoon säädetään lailla.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

15 §

Omaisuuksien suoja

Jokaisen omaisuus on turvattu.

Omaisuuksien pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla.

16 §

Sivistykselliset oikeudet

Jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Oppivelvollisuudesta säädetään lailla.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaus on turvattu.

17 §

Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä turvataan lailla. Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käänösapua tarvitsevien oikeudet turvataan lailla.

18 §

Oikeus työhön ja elinkeinovapaus

Jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Julkisen vallan on huolehdittava työvoiman suojelusta.

Julkisen vallan on edistettävä työllisyyttä ja pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus työhön. Oikeudesta työllistävään koulutukseen säädetään lailla.

Ketään ei saa ilman lakiin perustuvaa syytä erottaa työstä.

19 §

Oikeus sosiaaliturvaan

Jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella.

Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut ja edistettävä väestön terveyttä. Julkisen vallan on myös tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu.

Julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä.

20 §

Vastuu ympäristöstä

Vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.

Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

21 §

Oikeusturva

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Ihmisten perusoikeuksien pitää olla kaiken pohjana viranomaisten arvioidessa omia toimenpiteitään ja menettelytapojaan. Mutta vaikka perusoikeuksilla on suuri merkitys, niin poliisi joutuu kuitenkin usein toimenpiteillään myös puuttumaan tai rajoittamaan näitä oikeuksia. Tämä perustuu siihen, että lainsäädäntö on määritelty siten, että poliisille on annettu oikeus tehtäväänsä suorittaessaan yksittäistapauksessa tehdä päätöksiä ja suorittaa toimenpiteitä, joilla rajoitetaan tai puututaan ihmisten perusoikeuksiin. Tämän vuoksi näillä perus- ja ihmis-oikeuksilla on tärkeä merkitys poliisin tehtäväkuvan ja toimivaltasäännösten kannalta. Kuitenkin arvioitaessa niitä tilanteita jolloin näitä perusoikeuksia joudutaan viranomaisten toimesta rajoittamaan, on ristiriitatilanteissa käytettävä tulkintaa perusoikeuksien suuntaisesti eli perusoikeusmyönteisesti. (Helminen, Kuusimäki ja Salminen 1999, 7-11)

Tätä oikeutta puuttua perusoikeuksiin kutsutaan poliisin osalta poliisin toimivallaksi. Toimivallalla tarkoitetaan (Helminen, Kuusimäki ja Salminen 1999, 43) *"Lain normeihin perustuvaa mahdollisuutta puuttua kansalaisen asemaan oikeudellisesti vaikuttavalla tavalla siitä riippumatta, merkitseekö ilman valtuutta puuttuminen rangaistavaa tekoa tai ei."* Käytännössä tämä tarkoittaa poliisin mahdollisuutta käyttää keinoja (tässä työssä käsitellään pakkokeinoja ja salaisia pakkokeinoja luvussa 3), jotka ilman toimivaltaa suoritettuina keinoina täyttäisivät tai saattaisivat täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön esimerkiksi salakuuntelun tai sala-

katselun. Toisaalta toimivaltaan kuuluu myös poliisin velvollisuus toimia poliisin hoitaessa sille määrättyä virkatehtävää. Tästä esimerkkinä poliisin velvollisuus toimia silloin, kun jonkun ihmisen perusoikeuksien turvaaminen edellyttää poliisilta tietyn kaltaista puuttumista tai toimintaa.

2.3 Ihmisoikeudet

Käsitteenä ihmisoikeudet eroavat perusoikeuksista. Ihmisoikeudet ovat kansainvälisiä eli ne määrittyvät eri valtioiden välisillä kansainvälisillä sopimuksilla ja julistuksilla. Sen sijaan perusoikeudet ovat kunkin maan asukkailleen takaamia oikeuksia, joista säädetään kyseisen maan perustuslaissa. Kuitenkin myös Suomen perustuslaki sisältää säännöksiä, joissa viitataan ihmisoikeuksiin (Perustuslaki 1 luku 1 § ja 22 §). Perustuslaissa mainitaan ihmisoikeudet myös säännöksissä, joissa määritellään ylimpien laillisuusvalvojien erityisestä velvollisuudesta valvoa näiden oikeuksien toteutumista (Perustuslaki 108 § ja 109 §). Laillisuusvalvontaa käsitellään tarkemmin tämän työn luvussa 4.

Ihmisoikeuksien merkitys on kasvanut suomalaisessa oikeusjärjestelmässä erityisesti sen jälkeen kun Suomi liittyi 1989 Euroopan neuvoston jäseneksi. Seuraavana vuonna 1990 Suomi hyväksyi Euroopan neuvoston yleissopimuksen ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi ja tämä sopimus otettiin laki ja asetusmuotoisena osaksi suomalaista lainsäädäntöä.

Vuonna 1995 toteutettu Suomen hallitusmuodon perusoikeussäännösten uudistus vahvisti ihmisoikeuksien vaikuttavuutta suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Uudistuksen myötä perus- ja ihmisoikeuksia pyrittiin lähentämään toisiinsa ja samalla saattamaan suomalainen oikeusjärjestelmä nykyisen yhteiskunnan vaatimusten mukaiseksi. Euroopan Neuvoston jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan ja toteuttamaan Euroopan ihmisoikeussopimusta. Tähän noudattamiseen ja toteuttamiseen kuuluu valvontajärjestelmä, johon kuuluu myös mahdollisuus tehdä valvontaelimeen valitus siitä, että jokin sopimusvaltio ei ole noudattanut kyseistä sopimusmääräystä. Valituksen voi tehdä valtio toista valtiota kohtaan, mutta myös yksityishenkilö voi tehdä valituksen. Tämä yksityishenkilön tekemä valitusoikeus koskee kaikkia Euroopan neuvoston jäsenmaita, sekä lähes useita muita maita, jotka ovat hyväksyneet sopimuksen valinnaiseen pöytäkirjaan perustuvan yksilövalitusoikeuden. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 46-47.)

Tämän sopimuksen noudattamista ja valitusten käsittelystä vastaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT). Kun valitus saapuu, se arvioidaan ensin, onko sen tutkittavaksi ottamiselle edellytyksiä. Tutkimisen edellytyksenä on muun muassa se, että kyseistä asiaa on jo käsitelty kaikissa kansallisissa oikeusasteissa tai kansallisiin oikeussuojakeinoihin ei ole enää mahdollista tukeutua. Edellytyksenä on myös, että valitus tulee tehdä kuuden kuukauden kuluessa

siitä, kun se on saanut lainvoiman kotimaassa. Mikäli EIT katsoo, että vastaajavaltio on loukannut jonkun henkilön jotakin ihmisoikeutta tulee valtion ryhtyä toimenpiteisiin tämän asian korjaamiseksi. EIT voi myös määrätä kyseisen valtion maksamaan vahingonkorvausta tai taloudellista hyvitystä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen termit ovat niin sanottuja autonomisia käsitteitä, mikä tarkoittaa sitä, että ne eivät aina ole täysin samanmuotoisia kaikkien valtioiden kansallisen lainsäädännön kanssa, vaan EIT muotoilee ja kehittää niiden sisältöä omissa tuomioissaan. Koska Suomi on kuitenkin hyväksynyt ihmisoikeussopimukset omassa kansallises- sa lainsäädännössään, tätä kautta ne ovat rinnastettavissa Suomen kansalliseen lainsäädän- töön ja sovellettavissa niiden tavoin. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 48.)

Ihmisoikeudet ryhmitellään vapausoikeuksiin, poliittisiin oikeuksiin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin, sekä prosessuaalisiin oikeuksiin. Tämän työn yhteydessä käsitel- lään näistä vain muutamaa poliisin toiminnalle merkityksellistä artiklaa pintapuolisesti.

Ihmisoikeussopimuksen 5 artikla määrittelee, että jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilö- kohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi tietyissä ky- seisessä artiklassa luetelluissa perusteissa (Euroopan ihmisoikeussopimus 5. artikla). Sopimuk- sen 6 artikla määrittelee, että jokaisella henkilöllä on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oi- keudenmukaiseen ("fair trial") julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueetto- massa tuomioistuimessa (Euroopan ihmisoikeussopimus 6. artikla). Sopimuksen 8. artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoon- sa kohdistuvaa kunnioitusta. Tähän saa puuttua viranomaisten toimesta silloin, kuin kansalli- sen lain edellytykset sen sallii ja puuttuminen on välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvalli- suuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estä- miseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksi- en turvaamiseksi (Euroopan ihmisoikeussopimus 8. artikla).

2.4 Poliisitoiminnan yleiset periaatteet

Yhteiskunta määrittelee lainsäädäntöön pohjautuen ne tilanteet, jolloin poliisilla yksittäisenä virkamiehenä on laillinen oikeutus puuttua tai rajoittaa aikaisemmin mainittuja perusoikeuk- sia tai ihmisoikeuksia. Nämä yleiset periaatteet taas määrittelevät sen, millä edellytyksillä yksittäinen virkamies voi oman harkintavaltansa puitteissa puuttua, ja mitä voidaan pitää oikeudenmukaisena ja hyväksyttävänä puuttumisena. Puuttuminen pitää kuitenkin tapahtua perustuslain 21 § hengen mukaisesti eli siten, että jokaisella on oikeus saada asiansa käsitel- lyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytyksiä. Jokaisella on myös oikeus tulla kuulluksi omassa asiassaan ja saada asiasta perusteltu päätös, johon on mahdollista hakea muutosta. Osa näistä periaatteista on kirjattu suoraan lainsäädäntöön. Seuraavissa kappaleissa käsitel- lään näitä periaatteita tarkemmin.

2.4.1 Tarkoitussidonnaisuusperiaate

Tarkoitussidonnaisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että poliisi saa käyttää toimivaltaansa ainoastaan siihen tarkoitukseen, kun ne on tarkoitettu. Käytännössä siten, että poliisi saa käyttää toimivaltaansa vain hoitaessaan poliisin toimialaan kuuluvia tehtäviä. Tämä tarkoittaa myös sitä, että käyttäessään toimivaltaa poliisin ei voi soveltaa toimivaltajärjestelmää siten, että kyseinen toimi tukisi tai edistäisi "yleistä hyvää" vaan toimen on suoraan kuuluttava sen poliisille määrätyn tehtävän suorittamiseen, mitä kyseinen virkamies on suorittamassa.

2.4.2 Objektiveettiperiaate

Poliisilain (PolL 2 § 1 mom) mukaan poliisin on toimittava asiallisesti ja puolueettomasti sekä sovinnollisuutta edistäen. Samaa objektiveettiperiaatetta on käsitelty myös Suomen perustuslaissa (Perustuslaki 2 luku 6 §), jonka mukaan kaikki ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä eikä ketään saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Objektiveettiperiaate edellyttää myös, että poliisiviranomainen saa asiaa ratkaistessaan tukeutua vain asiallisesti perusteltaviin perusteisiin. Päätettäessä esimerkiksi salaisten pakkokeinojen käytöstä on päätösten oltava perusteltavissa, ja päätöksenteon pohjaksi saatavaa tietoa eri lähteistä ja eri näkökulmista on arvioitava puolueettomasti ja ilman ennakoasenteita.

2.4.3 Suhteellisuusperiaate

Poliisin tulee ensisijaisesti neuvoin, kehotuksin ja käskyin pyrkiä ylläpitämään yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Arvioitaessa toimenpiteiden laatua, laajuutta ja ankaruutta tulee poliisin toiminnassa huomioida näiden kohteena olevalle henkilölle aiheutuvien haittaseuraamusten järjellistä ja hyväksyttävää suhdetta toiminnalla tavoiteltuun päämäärään ja tuloksiin. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisin on viranomaisena huomioitava teon törkeys ja teolla aiheutettu haittaseuraamus ja vakavuus. Suhteellisuusperiaatteeseen kuuluu arvioida myös teon tekijän vaarallisuus ja hänen rikollisen toiminnan jatkamisvaaransa. Poliisilaissa (PolL 2 luku 2 §) on määritelty poliisin toimenpiteet siten, että ne on suoritettava aiheuttamatta suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Toimenpiteiden on oltava perusteltuja suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Pakkokeinojen ja erityisesti salaisten pakkokeinojen käyttämisen osalta suhteellisuusperiaate pitää sisällään vaatimuksen, että pakkokeinojen tulee olla järkevissä suhteissa tutkittavana olevan rikoksen laatuun ja suuruusluokkaan. Käytännössä tämä toteutuu jo lainsäädännön kautta siten, että näiden keinojen

käyttäminen edellyttää määrätyn vakavuusasteen rikosta, jotta niitä olisi mahdollista edes käyttää. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 66-67.)

Pakkokeinolaissa on lisättyä pykälä (PKL 7 luku 1a §), jonka perusteella näiden pakkokeinojen käytölle ja niiden puolustettavuudelle asetetaan vielä lisäedellytys, että keinoja voidaan käyttää vain, mikäli rikoksen selvittäminen on tärkeää. Muille salaisille pakkokeinoilla, teknistä seurantaan lukuun ottamatta, asetetaan vielä lisäedellytys; kyseisellä toimenpiteellä eli pakkokeinolla voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Suhteellisuusperiaatetta käsitellään myös Olaus Petrin 1500-luvulla laatimissa tuomarien noudatettavaksi tarkoitetuissa eettisissä ohjeissa: "Mikä ei ole oikeus ja kohtuus, se ei saata olla lakikaan." Kyseisiä ohjeita ei ole vahvistettu viralliseksi laiksi, mutta Ruotsissa ja Suomessa ne on vanhan tavan mukaan painettu lakikirjojen alkusivuille. Nykyäänkin ne on painettu Suomen Laki- teoksen alkusivuille, ennen virallista lainsäädäntöä.

2.4.4 Tarpeellisuusperiaate

Kun pakkokeinon käyttöönottoa harkitaan, on sekä suhteellisuusperiaate että tarpeellisuusperiaate otettava huomioon. Suhteellisuusperiaate rajoittaa pakkokeinojen käyttöä enemmän kuin tarpeellisuusperiaate. Suhteellisuusperiaatteen merkitys on siinä, että joissain tilanteissa se asettaa poliisin toiminnalle ahtaammat rajat kuin tarpeellisuusperiaate. Tarpeellisuusperiaate ilmaisee, että kilpailevista keinoista on valittava se, jolla mahdollisimman pienin haitoin saavutetaan tavoiteltu päämäärä. Periaate kieltää poliisin toiminnan päämäärien kannalta tarpeettomien toimenpiteiden käytön ja käynnissä oleva toimenpide tulee lopettaa heti, kun se ei enää ole tarpeen. Salaisten pakkokeinojen käytön osalta tämä tarkoittaa sitä, että kyseisen keinojen käyttäminen on heti keskeytettävä, kun sen käyttö ei ole enää tarpeen. Tarpeellisuus määrittyy ajalliseen ulottuvuuteen, keinojen tarkoituksenmukaisuuteen ja niiden voimakkuuteen kulloisessakin tilanteessa. Tarpeellisuuden vaatimuksen täyttää lievin keino, jolla päästään tilanteen vaatimaan lopputulokseen. (Lakialoite 85/2000 vp.)

2.5 Rikostilanteesta ja salaisten pakkokeinojen käytöstä

Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten määrä lisääntyi vuonna 2009, jolloin poliisin tietoon tuli tai tarkemmin sanottuna poliisi kykeni paljastamaan noin 17 000 huumausainerikosta. Näistä tärkeäksi huumausainerikokseksi luokiteltavia tekoja oli 784. Tämän toiminnan yhteydessä poliisin haltuun päätyi entistä suurempi määrä huumausaineita kaikkialla Suomessa. Samana vuonna pahoinpitelyrikoksia tuli poliisin tietoon noin 33 000, joista 2100 täytti törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Ihmisen kuolemaan johtaneita tekoja murhia, tappoja tai surmia tuli poliisin tietoon kyseisenä vuonna 116. Rikoslakirikoksista omaisuusrikosten määrä kääntyi lievään laskuun, niitä oli kuitenkin koko maassa yhteensä noin 250 000. Talous-

rikosjuttuja poliisille ilmoitettiin 1738. Kaikkien näiden rikoslajien yhteydessä on rikoshyödyn poisottamista lisätty jäljittämällä omaisuutta ja hakemalla turvaamistoimen piiriin rikoshyötyä. Järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan Suomi osallistui yhteistyössä muiden Euroopan Unionin maiden kanssa erityisesti torjumalla huumausainerikoksia, ihmiskauppaa, talousrikoksia sekä venäjänkielisen rikollisuuden aiheuttamia uhkia. (Poliisin vuosikertomus 2009)

Poliisi on käyttänyt näiden rikosten torjuntaan, paljastamiseen ja tutkimiseen yhtenä keinona myös salaisia pakkokeinoja. Poliisi kohdisti vuonna 2009 610 eri henkilöön pakkokeinolaki tai poliisilakiperusteista telekuuntelua. Nämä telekuuntelut koostuivat 1841 erillisestä tuomioistuimessa määrätystä lupakokonaisuudesta. Vuonna 2009 poliisi hankki televalvontatietoja eri tuomioistuimien päätöksellä 1353 eri henkilöstä. Teknisen tarkkailun osalta tuomioistuimet myönsivät poliisille luvan kohdistaa teknistä katselua kuudessa eri tapauksessa ja teknistä kuuntelua 77 eri tapauksessa. Teknisen kuuntelun lupien määrää ja sen lisäystä aikaisempiin vuosiin selittää osaltaan se, että näitä toimenpiteitä on kohdistettu entistä enemmän liikkuviin kohteisiin, jolloin samaan henkilöön joudutaan hakemaan useita lupia. Teknisen kuuntelun lupaehdot on myös rajattu hyvin lyhyiksi ajoiksi, esimerkiksi yhden tunnin mittaisiksi. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2009.)

Tämän työn keskeisimmän aiheen, teknisen seurannan, osalta vuoden 2009 lukuja ei ole käytettävissä julkisissa lähteissä, mutta vuonna 2008 poliisi kohdisti pakkokeinolaki perusteista teknistä seurantaa 98 eri tapauksessa ja poliisilakiperusteista seurantaa 97 eri tapauksessa. Näiden noin 200 teknisen seurannan kohteina olivat pääasiassa ajoneuvot. Sekä Pakkokeinolain että Poliisilain mukaista teknistä seurantaa käytettiin pääasiassa törkeiden huumausainerikosten torjuntaan. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008.)

3 Menettely ja toimivalta teknisen seurannan käytössä

3.1 Säädosperusta

Pakkokeinolaissa määritellyt rikosprosessuaaliset pakkokeinot ovat toimenpiteitä, joilla puututaan yksilön laissa säädeltyihin oikeushyviin, jotta rikosprosessille, johon kuuluu esitutkinta, syyteharkinta, rikosoikeudenkäynti ja tuomion täytäntöönpano, taattaisiin mahdollisimman häiriötön kulku ja sen saattaminen mahdollisimman aineellisesti oikeaan tulokseen onnistuisi. Pakkokeinojen käyttö jakaantuu kahteen eri vaiheeseen niiden käyttämistä koskevan päätöksen tekemiseen ja tehdyn päätöksen toimeenpanemiseen (Helminen ym. 2005: 454 - 455.)

Oikeushyvät, joihin rikosprosessuaalisilla pakkokeinoilla voidaan puuttua, on:

- Oikeus vapauteen (keinoja, joilla puututaan; kiinniottaminen, nouto, pidättäminen ja vangitseminen)
- Henkilökohtainen koskemattomuus (keinoja, joilla puututaan; henkilötarkastus ja -katsastus)
- Yksityiselämän ja kotirauhan suoja (keinoja, joilla puututaan ;kotietsintä, telekuuntelu ja tekninen tarkkailu)
- Kirjeen, puhelun tai muun luottamuksellisen viestin suoja (keinoja, joilla puututaan; takavarikko, telekuuntelu, tekninen kuuntelu)
- Omaisuuden suoja (keinoja, joilla puututaan; vakuustakavarikko ja takavarikko)

(Helminen ym. 2005: 457-458)

Näitä pakkokeinolaissa (Pakkokeinolaki 30.4.1987/450) määriteltyjä rikosprosessuaalisia pakkokeinoja on mahdollista käyttää ainoastaan silloin, kun on tapahtunut todettu tai epäilty rikos ja kyseisen rikoksen esitutkinta on alkanut. Toisaalta myös poliisilaissa määritellään tiedonhankintaa koskevissa säädöksissä samantapaisista pakkokeinotyyppisistä toimenpiteistä, kuin pakkokeinolaissa. Näitä poliisi voi käyttää preventiivisessä eli ennaltaehkäisevässä rikosten torjunnassa ennen tapahtunutta rikosta tai jo tapahtuneen rikoksen paljastamisessa, mutta kuitenkin ennen, kuin esitutkinta on aloitettu tekemällä kyseisestä asiasta rikosilmoitus. (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005: 456)

3.2 Salaiset pakkokeinot

Tässä työssä käsitellään yksityiselämänsuojaan liittyviä kysymyksiä. Puututtaessa luonnollisen henkilön lailla suojattuihin oikeushyviin, on sen tapahduttava lailla määritellyin edellytyksin ja kohdistuttava kyseisen henkilön lainvastaiseen toimintaan tai epäiltyyn lainvastaiseen toimintaan. Salaiset pakkokeinot nimitys perustuu siihen, että kyseiset pakkokeinot suoritetaan erilaisten teknisten laitteiden avulla salaa niiltä henkilöiltä keiden toimintaa seurataan ja elämään kyseisillä pakkokeinoilla puututaan. Toiminnan salaisuus muodostuu myös siitä, että pakkokeinon kohde ei ole itse läsnä käsiteltäessä häneen toimintaan kohdistuvaa lupa-asiaa tuomioistuimessa tai esitutkintaviranomaisessa. (Helminen ym. 2005: 715.) Näillä, tässä opinnäytetyössä käsiteltävillä pakkokeinoilla pyritään salaa seuraamaan ja hyödyntämään rikoksesta epäillyn kulkuneuvolla liikkumista tai jonkun tietyn esineen tai aineen liikutteluita tai niihin liittyviä toimia, jotka seurannan kohde jättäisi varmuudella tekemättä, jos hän tietäisi, että poliisin seuraavan hänen tekemisiään. Edellä selostettuja pakkokeinoja käytetään pääsääntöisesti törkeiden rikosten tehokkaan selvittämisen apuna ja tukena, sekä vastatoimena kehittyvälle ammattimaiselle huumausainerikollisuudelle.

Suomen perustuslain mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa (Suomen perustuslaki

1§). Perustuslaissa määritellään myös jokaisen ihmisen yksityiselämän, kunnian ja kotirauhan suoja (Suomen perustuslaki 10§). Samassa 10 § määritellään, että erillisillä laeilla voidaan säätää välttämättömiä rajoituksia ja poikkeuksia näihin oikeuksiin. Salaisista pakkokeinoista telekuuntelu, televalvonta sekä tekninen kuuntelu - ja katselu merkitsevät selkeästi puuttumista Suomen perustuslailla ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yksityiselämän suojaan. Tässä työssä käsiteltävien ihmisen tai jonkun tietyn esineen kautta ihmisen paikkatietojen kuulumisesta lain suojaan on hyvin vähän kannanottoja.

3.3 Tekninen tarkkailun osa-alue tekninen seuranta

3.3.1 Teknisen seurannan edellytykset

Edellytyksenä sille, että pakkokeinolain mukaista teknistä seurantaa voidaan käyttää, on se, että jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta.

Pakkokeinolaki 30.4.1987/450

5 a luku

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

4 b §

Teknisen seurannan edellytykset

Kun on syytä epäillä jotakuta rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, hänen käyttämäänsä kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavara-erään saadaan rikoksen selvittämiseksi kohdistaa teknistä seurantaa.

Esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa seurantalaitte seurattavan kulkuneuvon sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä kulkuneuvon sisälle.

Tämän pakkokeinon käytettävyyden epäilyn aste on säädelty kaikista matalimmalle. Monissa pakkokeinolain muissa keinoissa esimerkiksi vangitsemisvaatimuksessa tai matkustuskieltoon määräämisessä näyttö kynnys on pääsääntöisesti "todennäköisesti syytä epäillä", jolloin puhutaan jo paljon korkeammasta todennäköisyydestä. "Syytä epäillä" kynnystä on lain esitöissä (HE 1985/14, 16) pidetty sen asteisena, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Tämän laissa käytetyn käsitteen konkreettinen soveltaminen tapaukseen jättää tästä pakkokeinosta vastaavalle tutkinnanjohtajalle jonkin verran tulkinnanvaraa. Tämä tulkinnanvara johtuu paitsi käsitteen avoimuudesta ja tulkinnallisesta väljyydestä, mutta myös siitä, että kyseisiä tapauksia tai niiden todennäköisyyksiä ei ole mahdollista määrittää täsmällisesti esimerkiksi matemaattisesti tai prosentuaalisesti.

Kuitenkin teknisestä seurannasta pakkokeinona päättävän tutkinnanjohtajan pitää pystyä esittämään asianmukaiset ja konkreettiset perustelut pakkokeinon käytölle. Pelkkä ylimalkainen epäily, joka perustuu esimerkiksi rikoksesta epäillyn entisyyteen rikoksen tekijänä, ei riitä.

Verrattaessa syytä epäillä kynnystä verrataan siihen asteeseen, kun "poliisin on toimitettava esitutkinta" kun on syytä epäillä rikosta. Todetaan apulaisoikeuskanslerin ratkaisussa (diaari 483/1/02) pakkokeinolain syytä epäillä kynnysen vaativan selkeästi vahvemman todennäköisyyden. Tätä käsitystä tukee myös se, että esitutkinnan aloittaminen sellaisenaan ei ole yksilön oikeusturvan kannalta yhtä ankara toimenpide kuin pakkokeinoihin ryhtyminen; myös näyttötilanne esitutkinnan aloittamista harkittaessa on erilainen.

Teknisen seurannan osalta tarkoitusperän edellytykseksi ei ole liitetty vastaavia edellytyksiä, kuin esimerkiksi telekuuntelun osalta, jolloin edellytyksenä on myös se, että toimenpiteellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi.

Kun nämä aineelliset edellytykset täyttyvät on virkamiehellä oikeus sijoittaa seurantalaite seurattavaan kulkuneuvoon tai myös sen sisälle, jos seurannan suorittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin myös oikeus laitteen asentamiseksi ja pois ottamiseksi salaa mennä kulkuneuvon sisälle (Pakkokeinolaki 5a luku 4b §). Kyseiseen kulkuneuvoon sisään menemiseksi ei kuitenkaan ole kysymys Pakkokeinolain 5 luvussa 1-7 §:ssä mainitusta kotietsinnästä, vaan teknisen laitteen asentamisesta tai poistamisesta. Ongelmallisia tilanteita tässä yhteydessä on mahdollista syntyä, jos asennusta suorittava poliisimies havaitsee sattumalta esimerkiksi autossa olevan luvattoman aseeseen tai epäiltyä huumausainetta. Tällöin harkittavaksi tulee, pitääkö aseeseen puuttua heti, mahdollisen rikollisen tilan estämiseksi tai keskeyttämiseksi. Toinen esimerkki tämänkaltaisesta tilanteesta on se, mikä olisi sen kaltainen huumausainemäärä, jonka takavarikoiminen heti ja henkilöiden rikosvastuuseen saattaminen olisi mahdollista siirtää Poliisilain 1 luvussa 5 § olevin perustein. Tämän kaltaiset tilanteet on ratkaistava tapauskohtaisesti.

3.3.2 Toimenpiteestä päättäminen

Teknisen seurannan osalta päätöksen seurannan toteuttamisesta tekee kyseisen rikoksen tutkinnanjohtajana toimiva henkilö.

5 § Toimenpiteestä päättäminen

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen kirjallisesta vaatimuksesta 1 luvun 9 §:ssä tarkoitettu tuomioistuin päättää luvan myöntämisestä:

1) telekuunteluun;

2) televalvontaan;

3) 3 a §:ssä tarkoitetun matkaviestimien sijaintitiedon hankkimiseen;

4) vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön kohdistettavaan tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, kun rangaistuslaitoksen johtajalle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi;

5) edellä 4 §:n 3 momentissa tarkoitettuun tekniseen kuunteluun; sekä

6) tekniseen kuunteluun ja tekniseen katseluun, jossa kuuntelu- tai katselulaite on tarkoitus sijoittaa epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai siihen tilaan, jossa epäilty oleskelee.

Jos 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu toimenpide ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Vaatimus voidaan esittää myös puhelimitse, jolloin sen sisältö on kirjallisesti vahvistettava jälkikäteen. Vaatimus on tehtävä heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua toimenpiteen aloittamisesta.

Tutkinnanjohtajan esityksestä esitutkinnan toimittamisesta vastaavan poliisiyksikön päällikkönä tai apulaispäällikkönä toimiva poliisimies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta. Tullilaitoksen toimittamassa esitutkinnassa päätöksen tekee Tullihallituksen rikostorjuntaosaston päällikkö tai osaston rikostorjunnasta vastaava yksikön päällikkö taikka tullipiirin päällikkö sekä rajavartiolaitoksen toimittamassa esitutkinnassa rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö. Jos tutkinnanjohtajana on virallinen syyttäjä, päätöksen tekee kyseinen syyttäjä. [\(4.6.2010/480\)](#)

Jos 3 momentissa tarkoitettu asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja saa päättää asiasta siihen asti, kunnes 3 momentissa tarkoitettu virkamies on ratkaissut kuuntelua koskevan esityksen. Esitys on tehtävä heti kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 24 tunnin kuluttua kuuntelun aloittamisesta.

Tutkinnanjohtaja päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä katselusta sekä teknisestä seurannasta.

Hallituksen esityksen mukaan teknistä seuranta voidaan pitää yksilön oikeuspiiriin niin lievästi kajoavina pakkokeinona, että siitä päättämistä ei tarvitse tämän hetkisen lainsäädännön mukaan siirtää poliisilta tuomioistuimen tehtäväksi (Hallituksen esitys 22/1994).

3.3.3 Pöytäkirja pakkokeinosta

Jotta perusoikeuksia rajoittavien pakkokeinojen käytön laillisuus ja niiden tarkistaminen jälkikäteen laillisuusvalvontatarkistuksissa olisi mahdollista, on pakkokeinoista pidettävä pöytäkirjaa (Pakkokeinolaki 5a luku 8 §).

8 § Pöytäkirja

Tässä luvussa tarkoitettujen pakkokeinojen käytöstä on laadittava pöytäkirja. Pöytäkirjasta säädetään tarkemmin asetuksella.

Pöytäkirjaan on merkittävä tarkkailun alkamista koskeva päätös ja sen jatkamista koskeva lupa sekä päätöksen tehnyt ja luvan antanut virkamies. Tämän lisäksi pöytäkirjasta pitää il-

metä soveltuvin osin tarkkailun kohteena ollut henkilö, tarkkailun ajankohta, tutkittavana ollut rikos, sekä tieto siitä milloin pakkokeinosta on ilmoitettu epäilylle (Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 25 a §).

3.3.4 Pakkokeinosta ilmoittaminen

Pakkokeinolain mukaisesta teknisen seurannan käytön lopettamisesta päättää tutkinnanjohtaja. Teknisen seurannan osalta lainsäädännössä ei ole määritelty sen ajallista kestoja koskevia aikarajoituksia, mutta päättäminen tulee kyseeseen heti, kun pakkokeinon tarkoitus on saavutettu.

11 § Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokeinon käytöstä ilmoittaminen

Tutkinnanjohtajan tulee lopettaa tässä luvussa tarkoitetun pakkokeinon käyttö, kun sen tarkoitus on saavutettu tai luvan tai päätöksen voimassaolo on päättynyt. Hänen tulee ilmoittaa tästä luvan myöntäjälle tai päätöksen tekijälle.

Kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi tai esitutkinta muuten on päätetty lopettaa, epäilylle on ilmoitettava häneen kohdistetuista tässä luvussa tarkoitetuista pakkokeinoista. Jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, pakkokeinon käytöstä on viimeistään tällöin ilmoitettava epäilylle. Tuomioistuimien voi tutkinnanjohtajan esityksestä tärkeistä tutkinnallisista syistä päättää, että ilmoitus saadaan tehdä myöhemmin tai että se saadaan jättää tekemättä.

[\(27.6.2003/646\)](#)

Tämä tarkoittaa sitä, että jos pakkokeinolla on saatu hankittua tarpeeksi todisteita ja kyseinen rikosepäily asia siirtyy syyttäjän harkittavaksi. Tällöin rikoksesta epäilty henkilö saa käytännössä esitutkintapöytäkirjasta tiedon salaisten pakkokeinojen käytöstä häntä kohtaan. Toisena vaihtoehtona voi olla, että rikoksen esitutkinta on muuten päätetty lopettaa esimerkiksi sillä perusteella, että kyseisellä pakkokeinolla ei ole enää mahdollista saavuttaa mitään tietoa, eikä sen käytölle ole tällöin mitään edellytyksiä tai rikoksesta ei ole saatavissa muutenkaan sen kaltaista näyttöä, että esitutkinta etenisi syyteharkintaan kyseisen henkilön osalta. Tässäkin tapauksessa epäilylle on aina, vaikka häntä ei olisi edes kuulusteltu esitutkinnassa kyseiseen rikokseen epäiltynä, ilmoitettava häneen kohdistetuista pakkokeinoista. (Pakkokeinolaki 5a luku 11 §.)

Pakkokeinon käyttö on säädelty tarkasti lopettamisen osalta siten, että sen käyttö on lopetettava heti kun se ei ole enää tarpeen. Sitä milloin pakkokeinon kohteelle on ilmoitettava häneen kohdistuneesta pakkokeinosta ei ole tarkasti säädelty. Laintulkinnan henki on kuitenkin, että viipymättä. Kuitenkin ainoa tarkka aikamääre tästä asiasta lainsäädännössä on, että pakkokeinosta on ilmoitettava viimeistään vuoden kuluttua pakkokeinon käytön lopettamisesta, jollei asiassa ole päätetty tutkinnan lopettamisesta tai asiaa saatettu syyttäjän harkittavaksi. (Pakkokeinolaki 5a luku 11 §)

Ilmoituksen muodosta tai sisällöstä ei ole olemassa lain tai asetuksen taseisia säännöksiä (Helminen ym., 715). Tätä ilmoituksen muotoasiaa käsitellään kuitenkin sisäasianministeriön poliisiosaston määräyksessä nro SM-2008-01401/Ri-2 (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008). Määräys on julkisuusasteeltaan luottamuksellinen, eikä sen sisältöä voida käsitellä tämän opinnäytetyön yhteydessä. Käytännössä ilmoitus tehdään kuitenkin kirjallisesti asianmukaisia poliisilomakkeita käyttäen, mutta myös puhelimitse annettua ilmoitusta on pidettävä pätevänä (Helminen ym. 2005, 715).

Ilmoitusvelvollisuuteen on olemassa myös poikkeuksia. Mikäli on olemassa tärkeitä tutkinnallisia syitä, ilmoitus voidaan tehdä myöhemmin tai se voidaan jättää kokonaan tekemättä. Tämän päätöksen ilmoituksen siirtämisestä tai kokonaan ilmoitusta jättämisestä voi kuitenkin tehdä vain käräjäoikeus tutkinnanjohtajan esityksestä. (Pakkokeinolaki 5a luku 11.2 §.) Tätä säännöstä voitaneen soveltaa vain sen kaltaisessa tilanteessa, kun kysymyksessä on esimerkiksi ammattimaisen tai muun vakavan rikollisuuden tutkinta ja ilmoitus saattaisi vaarantaa jonkin muun kohteisiin vireillä olevan esitutkinnan (Helminen ym. 2005, 715).

Apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt erityistä huomiota näihin pakkokeinolain 5a luvun pakkokeinojen ilmoittamatta jättämissiin ja ilmoitusten siirtoihin, sillä perusteella, että kyseessä olisi tärkeä tutkinnallinen syy. Tämä ei voisi olla hänen mukaansa ainakaan syy olla kokonaan ilmoittamatta kyseisistä pakkokeinoista. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2004). Toisaalta eduskunnan apulaisoikeusasiamies on lausunut päätöksessään, että perustelluksi syyksi ilmoituksen lykkäämiselle voisi olla ilmoituksesta aiheutuva vaara yleiselle turvallisuudelle tai jonkun ihmisen hengelle ja terveydelle (AOA päätös137/2/04).

3.3.5 Muuta erityistä teknisestä seurannasta pakkokeinolaissa

Pakkokeinolain 5a luvussa tarkoitettujen keinojen käyttöä valvoo Poliisihallitus. Sisäasianministeriön eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain antaman toimintakertomuksen ei kuitenkaan lainsäädännön mukaan ole velvoitettu sisältämään mitään tietoja teknisen seurannan osalta. (Pakkokeinolaki 5a luku 15 §) Tämän hetkessä lainsäädännössä ei ole myöskään otettu mitään kantaa siihen, miten teknisen seurannan osalta saatua ylimääräistä tietoa tulisi tallentaa tai jättää tallentamatta tai miten tätä tietoa saisi tai ei saisi hyödyntää.

Teknisen seurannan osalta tämän hetkinen lainsäädäntö ei määrittele myöskään tarkasti tapauksia, joissa kyseistä pakkokeinoa ei voisi hetkellisestä käyttää. Toisin on esimerkiksi telekuuntelussa, jossa on tarkkaan määritelty kuuntelukiellon alaiset puhelut (Pakkokeinolaki 5a luku 10 §). Lainsäädäntö ei myöskään määrittele sitä, miten kyseisellä keinolla hankittuja tallenteita pitäisi tarkastaa tai miten mahdollisesti sivullisten henkilöiden esimerkiksi kulku-

neuvoa hetkellisesti käyttävien henkilöiden tietoja pitäisi käsitellä. Tämäkin kohta on tarkkaan määritelty esimerkiksi telekuuntelun osalta (Pakkokeinolaki 5a luku 12 §).

3.3.6 Pakkokeinolain ja poliisilain eroavaisuudet

Tällä hetkellä pakkokeinolain ja poliisilain teknisen seurannan edellytykset eivät ole yhdenmukaisia. Säännösten eroavaisuuden ovat melko pienet ja lainsäätäjän tarkoituksena onkin yhdenmukaistaa ne täysin samankaltaisiksi. Pakkokeinolain perusteella teknistä seurantaa on mahdollista kohdistaa vain rikoksesta epäillyn käyttämään kulkuneuvoon tai rikoksen kohteena olevaan tavaraerään. Tällä tarkoitetaan käytännössä esimerkiksi rikoksesta epäillyn henkilön käyttämää kulkuneuvoa, ja tavaraerällä voidaan tarkoittaa esimerkiksi huumausaine-erää. Tehokkaan rikostutkinnan toimittamisen kannalta tämä soveltamisala on liian kapea ja se sulkee esimerkiksi pois rikoksentekovälineet, joiden seuranta voisi rikoksen selvittämisen kannalta olla hyvinkin ratkaisevaa.

Poliisilaki 7.4.1995/493

3 luku Tiedonhankintaa koskevat säännökset

28 § Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

3) teknisellä tarkkailulla jatkuvaa tai toistuvaa tiettyyn henkilöön kohdistuvaa teknisellä laitteella tapahtuvaa kuuntelua ja äänen tallentamista (tekninen kuuntelu), katselua ja kuvaamista (tekninen katselu) sekä kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seurantaa (tekninen seuranta);

Kun teknistä seurantaa koskevan pakkokeinolain ja poliisilain säännöksiä tarkastelu ulotetaan menetelmien käytön edellytyksiin, voidaan edellä mainittujen määritelmäeroavuuksien lisäksi havaita edellytysten poikkeavan toisistaan myös määritelmiin liittyvällä tavalla. Pakkokeinolain mukaan tekninen seuranta on kulkuneuvon tai rikoksen kohteena olevan tavaraerän seurantaan, mutta poliisilain 31 §:n 1 momentin mukaan teknistä tarkkailua voidaan käyttää henkilön, kulkuneuvon tai tavaran seurantaan. Poliisilaki perusteinen tavaran seuranta poikkeaa pakkokeinolakiperusteisesta siinä, että poliisilaissa edellytyksenä ei ole rikoksen kohteena oleva tavara. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisilakiperusteisesti voidaan teknistä seurantaa kohdistaa mihin tahansa henkilön hallussa olevaan tavaraan.

Käsitteenä "tavara" on suhteellinen. Tavaralla voidaan tarkoittaa hyvinkin pientä esinettä esimerkiksi korua tai kelloa, joita ihminen kantaa mukanaan. Tällöin on selvää, että tekninen seuranta kohdistuu nimenomaan kyseisen henkilön seurantaan, eikä hänen hallussaan olevan tavaran. Tämän vuoksi olisikin tärkeää, että lainsäädäntöä tulisi muokata siihen suuntaan,

että teknistä seuranta voitaisiin kohdistaa myös tosiasiallisesti henkilöihin, sillä henkilöthän rikoksia tekevät, eivätkä nämä seurattavat esineet.

Henkilön teknistä seuranta ei kuitenkaan tällä hetkellä mainita kuitenkaan kummankaan lain teknistä seuranta koskevassa määritelmässä. Tälläkin hetkellä jo teknologinen kehitys mahdollistaa teknisen seurannan käytön myös tämän kaltaisten esineiden seurantaan. Tämän hetkisen lainsäädännön mukaan sallittua olisi myös esineissä jo mahdollisesti olevien, tekniisiin, kaupallisiin tai vastaaviin tarkoituksiin kehitettyjen ominaisuuksien hyödyntäminen joko sellaisenaan tai niin, että esimerkiksi ohjelmistopohjaisilla järjestelyillä mahdollistetaan ominaisuuksien avulla tapahtuva tekninen seuranta. Tästä esimerkkinä voisi olla moottoriajoneuvossa olevan navigaattorin aktivoiminen salaa. Ohjelmistojen hyödyntämistä voidaan pitää jo nykyisellään pakkokeinolaissa tarkoitettuna muuna menetelmänä. (OM Komiteamietintö 2009:2, 187.)

31 § Teknisen tarkkailun edellytykset

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa vakituiseen asumiseen käytetyn huoneen tai tilan ulkopuolella olevaan henkilöön taikka kulkuneuvon tai tavaraan teknistä tarkkailua, jos sen avulla voidaan perustellusti olettaa saatavan rikoksen torjumiseksi tarvittavia tietoja. Samoin edellytyksin teknistä tarkkailua saa lisäksi kohdistaa henkilöön, joka suorittaa rangaistusta rangaistuslaitoksessa taikka on pakkolaitokseen eristetty tai tutkintavanki, hänen ollessaan sellissään tai vankien käytössä olevissa laitoksen muissa tiloissa.

Tekniseen tarkkailuun käytettävä laite voidaan sijoittaa tiloihin, joissa tekninen tarkkailu on 1 momentin mukaan sallittu, jos tekninen tarkkailu sitä edellyttää. Poliisimiehellä on päällystöön kuuluvan poliisimiehen määräyksestä oikeus laitteen asentamiseksi ja poistamiseksi päästä kyseisiin tiloihin. Jos laite kuluttaa kulkuneuvon tai muun sijoituspaikan energiaa, vähäistä suuremmasta kulutuksesta on suoritettava korvaus.

Teknisen kuuntelun edellytyksenä on lisäksi, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, huumausainerikokseen tai rikoslain 34 a luvun 2 §:ssä tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun.

Teknisen katselun ja teknisen seurannan edellytyksenä on vastaavasti, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta, tai myötävaikuttavan tällaisen rikoksen tekemiseen. Jos tekninen katselu kohdistuu 1 momentissa tarkoitettuun vankeinhoitolaitoksen huostassa olevaan henkilöön, edellytetään kuitenkin, että henkilön käyttäytymisestä tai muutoin voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, huumausainerikokseen tai rikoslain 34 a luvun 2 §:ssä tarkoitettuun terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmisteluun. ([15.7.2005/525](#))

Poliisimiehellä on oikeus kohdistaa teknistä tarkkailua myös asunnossa olevaan henkilöön, jos tämä on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvallisesti suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan,

kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. ([15.7.2005/525](#))

33 § Tarkkailusta, teknisestä tarkkailusta, televalvonnasta ja telekuuntelusta ilmoittaminen

Edellä 31 §:n 1 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta tai mainitun pykälän 2 momentissa tarkoitetusta tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen sijoittamisesta päättäneen poliisimiehen taikka 32 b §:n nojalla telekuuntelusta, televalvonnasta tai teknisestä tarkkailusta päättäneen tai tuomioistuimelle vaatimuksen tehneen poliisimiehen taikka 32 c §:n nojalla televalvonnasta tai teknisestä tarkkailusta päättäneen poliisimiehen on teknisen tarkkailun, televalvonnan tai telekuuntelun päätyttyä ilmoitettava toimenpiteestä sen kohteena olleelle henkilölle, jolle ilmoittaminen vaaranna tiedonhankinnan tarkoitusta tai rikoksen esitutkintaa.

Tarkkailusta tai 31 §:n 4 momentissa tarkoitetusta teknisestä tarkkailusta taikka näiden toimenpiteiden perusteista ei tarvitse tehdä ilmoitusta.

Edellä 31 §:ssä tarkoitetusta teknisestä kuuntelusta sekä 32 b §:ssä tarkoitetusta telekuuntelusta, televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta sekä 32 c §:ssä tarkoitetusta televalvonnasta, tiedon hankkimisesta matkaviestimien sijainnista ja teknisestä tarkkailusta on toimenpiteen suorittaneen poliisimiehen laadittava viipymättä pöytäkirja, josta säädetään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksella. Pöytäkirja on toimitettava sisäasiainministeriöön, joka antaa vuosittain eduskunnan oikeusasiamiehelle kertomuksen tässä momentissa tarkoitetun teknisen kuuntelun, televalvonnan ja telekuuntelun käytöstä. Samalla on myös annettava selvitys teknisen tarkkailun käytöstä rangaistuslaitoksessa.

Poliisilaki persusteisesti tehdystä teknisestä seurannasta ilmoittamisesta tai ilmoitta jättämisestä ei päätä tuomioistuin eli käräjäoikeus. Vaan, toisin kuin pakkokeinolakiperusteisen teknisen tarkkailun teknisen seurannan osalta, saa tai joutuu Poliisilakiperusteisen teknisen seurannan ilmoittamisesta tai ilmoittamatta jättämisestä päättämään kyseisen salaisen pakkokeino määrännyt virkamies eli tutkinnanjohtajana toiminut henkilö.

Tämän hetkisen lainsäädännön mukaan pakkokeinolaisissa ja poliisilaisissa on täysin erilainen teknisellä seurannalla hankittujen tietojen tarkistusvelvollisuus.

34 § Aineiston käsittely

Päällystöön kuuluvan poliisimiehen on viipymättä tarkastettava 30, 31 ja 31 f §:ssä tarkoitettuja toimenpiteitä suoritettaessa kootut tiedot ja 31 §:ssä tarkoitetun teknisen tarkkailun avulla hankitut tallenteet. Yksinomaan sivullista koskevat tiedot on tarkastuksen jälkeen viipymättä hävitettävä, jollei niitä tarvita rikoksen selvittämiseen. (15.7.2005/525)

Edellä 1 momentissa tarkoitetun aineiston liittämisestä poliisin henkilörekistereihin säädetään erikseen. Koottu aineisto ja tallenteet, joita ei ole liitetty rekisteriin tai esitutkinta-aineistoon, on hävitettävä viimeistään yhden vuoden kuluttua siitä, kun aineistoa ei enää todennäköisesti tarvita siihen tarkoitukseen, mihin se on hankittu.

Poliisilain 3 luvun 34 §:n mukaan poliisimiehen on tarkastettava teknisen tarkkailun avulla hankitut tallenteet. Sivullisia koskevat tiedot on viipymättä hävitettävä, elleivät ne ole tarpeellisia rikoksen selvittämiseksi. Pakkokeinolaissa 5a luvun 12 §:n tarkastusvelvollisuus koskee vain teknisillä kuuntelu- ja katselumenetelmillä hankittuja tallenteita. Tekninen seuranta ja sillä saadut tiedot jäävät pakkokeinolaissa pykälän soveltamisalan ulkopuolelle eikä velvollisuutta hävittää sivullisia koskevia tietoja ole. Nämä yllämainitut eroavaisuudet ja epätarkkuudet ovat omiaan aiheuttamaan käytännötason tulkintaongelmia. Ne saattavat joissakin tapauksissa luoda houkutuksia käyttää tietoisesti poliisilain väljempiä perusteita. Tämä ei missään nimessä ole laintulkinnan hengen mukaista. (OM Komiteanmietintö 2009:2)

4 Laillisuusvalvonta on pakkokeinon kohteen oikeusturvan takuu

Näiden pakkokeinojen kohteeksi joutuneiden henkilöiden oikeussuojaan vaikuttavat seikat jaetaan Suomen hallintolaissa preventiivisiin ja repressiivisiin tekijöihin. Preventiivisillä tekijöillä tarkoitetaan näkökohtia, jotka vaikuttavat oikeussuojaan lisäävästi ennen toimenpidettä, repressiiviset oikeussuojakeinot vastaavasti ovat keinoja, jotka ovat kyseisen henkilön käytettävissä toimenpiteen jälkeen (Kultalahti 2008, x). Tärkeimpiä preventiivisen oikeussuojan tekijöitä ovat hallinnon lainalaisuus ja muotosidonnaisuus, hallinnon ja virkamiesten toiminnan puolueettomuuden vaatimus (Hallintolaki 27-29 §), sekä erilaiset muut hyvän hallinnon takeet, joihin kuuluu esimerkiksi päätösten perusteleminen (HL 45 §). Myös se, että lainsäädäntö on säädetty tarpeeksi selkeäksi tukee ihmisten oikeussuojaa. Jos lainsäädäntö on epäselvä tai tulkinnanvarainen, viranomaisen toimien lainmukaisuus voidaan asettaa kyseenalaiseksi. Poliisissa ja vastaavan kaltaisissa virkatehtävissä toimivien ja päätöksiä tekevien henkilöiden koulutuksen on oltava riittävää ja ajan tasaista. Juuri salaisista pakkokeinoista vastaavien henkilöiden osalta koulutuksella on erityisen tärkeä merkitys näiden keinojen kohteeksi joutuvien henkilöiden preventiivistä oikeussuojalle. Repressiivisillä tekijöillä tarkoitetaan seikkoja, joilla henkilö voi hakea oikeussuojaa päätöksenteon jälkeen. Tällainen keino on esimerkiksi kantelu. Hallinnon ulkoisen oikeussuojan jälkikäteisenä keinona voisi olla yksilövalitus kansainvälisiin toimielimiin esimerkiksi ihmisoikeusloukkausten osalta (Euroopan ihmisoikeussopimus 34-35 artiklat) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Myös näitä päätöksiä tekevän virkamiehen mahdollinen rikosoikeudellinen rangaistus sekä vahingonkorvausmahdollisuus voivat olla yksi ulkoisen kontrollin muoto, jolla on merkitystä yksilön oikeussuojan kannalta. Edellä mainittu uhka, samoin kuin virkamiehen kurinpidollisen rankaisemisen uhka, voi vaikuttaa myös preventiivisesti, ennalta ehkäisten virkamiestä tekemästä harkitsemattomia tai huonosti perusteltuja päätöksiä.

4.1 Vastuullisen yritystoiminnan kolme elementtiä

Lähes kaikissa aihetta käsittelevissä kirjoissa jaetaan vastuullinen yritystoiminta kolmeen eri ulottuvuuteen; taloudelliseen vastuuseen, ympäristövastuuseen ja sosiaaliseen vastuuseen. Joissakin lähteissä mainitaan myös neljäntenä ulottuvuutena kulttuuri. Tässä opinnäytetyössä vastuulliseen yritystoimintaan rinnastetaan myös organisaation ja tässä tapauksessa poliisiorganisaation vastuullinen toiminta. Edellä mainituista kolmesta elementistä tässä opinnäytetyössä käsitellään vain yhtä eli sosiaalista vastuuta. Sosiaaliseen vastuullisuuteen kuuluu työ ja elinkeinoministeriön määrittelyn (missä lähde ja vuosi) mukaan se on toiminta, joka ylittää lakien minimivaatimukset. Sosiaalisen vastuun mukainen toiminta on muun muassa huolehtimista henkilöstön työhyvin voinnista ja osaamisen parantamisesta sekä ihmisoikeuksien toteutumisesta ja verkottumista sidosryhmien kanssa. Organisaation sosiaalinen vastuu ulottuu sisältä organisaation omista työntekijöistä myös sen ulkopuolelle. Sosiaalisen vastuun rajan vetäminen saattaa olla hankalaa, koska se ei ole aina täysin konkreettisesti havaittavaa. Toisaalta yritykseltä tai organisaatiolta ei voida vaatia sellaista kohtuuttomuutta, mikä vaarantaa sen taloudellisen vastuun kantamisen. Pitkällä tähtäimellä oikein rajattu ja kohdennettu sosiaalinen vastuullisuus voi parantaa myös yritysten kannattavuutta ja kilpailukykyä. Sillä siten voi myös saada yrityksen toimintaan esimerkiksi uusia sosiaalisia innovaatioita.

Poliisilla ei ole organisaationa vastuuta toiminnan taloudellisesta tuottavuudesta tai kannattavuuden ylläpidosta, muussa mielessä, kuin siinä, että poliisiorganisaation pitää saada sille toiminnan ylläpitämiseen osoitetut määrärahat riittämään. Tämän vuoksi rajaan kyseinen aiheen, kuten myös ympäristövastuun tällaisen työn ulkopuolelle ja keskityn käsittelemään tässä luvussa sosiaalista vastuuta erityisesti ihmisoikeuksien toteutumisen näkökulmasta.

4.2 Mitä laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan

Yleisellä tasolla laillisuusvalvonnalla tarkoitetaan hallinnossa tapahtuvaa toimintaa, jolla varmistetaan voimassa olevan oikeusjärjestyksen ja hyvän hallintotavan noudattaminen kaikessa viranomaisten toiminnassa ja päätöksenteossa. Laillisuusvalvonnan piiriin ei kuulu virkatoiminnan tarkoituksenmukaisuuden valvonta, eikä laillisuusvalvonnassa myöskään puututa hallinnollisen päätösvallan käyttöön jossakin yksittäisessä tapauksessa. (Juridica Fennica, osa V palstat 529-531)

Julkisen hallintotoiminnan eri valvontajärjestelmillä pyritään myös varmistamaan, että julkinen hallinto toimii lain- ja tarkoituksenmukaisesti, tehokkaasti sekä taloudellisesti. Erityisen tärkeää on se, että hallinto on perustuslain 2.3 §:ssä säädetyllä tavalla laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla oikeudellisesti moitteetonta. (Sisäasiainministeriön julkaisut

11/2009) Perustuslaissa kyseinen pykälä määritellään; *”Julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia.”*

Jokaisen viranomaisen tehtäviin kuuluu myös perustuslain 107 §:ssä säädetty normivalvonta, jonka mukaan *”Jos asetuksen tai muun lakia alemmanasteisen säädöksen säännös on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, sitä ei saa soveltaa tuomioistuimes- sa tai muussa viranomaisessa.”* Tämä säännös kieltää soveltamasta perustuslain tai muun lain kanssa ristiriitaista alemmanasteista säädöstä, esimerkiksi asetusta tai hallinnollista määräys- tä. Varsinkin hallinnollisten määräysten soveltamisessa, mutta erityisesti niitä annettaessa, tällä tehtävällä on tärkeä merkitys. (Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2009)

Perusedellytys toimivalle laillisuusvalvonnalle on, että lainsäädäntö on riittävän selkeää. Kos- ka aivan näin ei tällä hetkellä ole, on lakivaliokunta joutunut viime vuosina useaan otteeseen peräänkuuluttamaan erityisesti salaisia pakkokeinoja koskevan lainsäädännön kokonaisvaltai- sen uudelleentarkastelutarvetta. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2007). Tästä johtuen sisäasiainministeriö ja oikeusministeriö asettivatkin vuonna 2007 toimi- kunnan valmistelemaan muun muassa näiden salaisten pakkokeinojen kokonaisvaltaista uudis- tusta. Komiteamietintö 2009:2 valmistui tämän tarpeen pohjalta. Tätä mietintöä käsitellään tarkemmin luvussa 6.

4.3 Ajankohtaista laillisuusvalvonnasta

Laillisuusvalvonta on tälläkin hetkellä ajankohtainen aihe. Siihen liittyvää viranomaistoimin- taa ja erityisesti poliisiorganisaation toimintaa käsitellään jatkuvasti mediassa. Nykyajan mo- dernille yhteiskunnalle on ominaista, että yleisö ja tiedotusvälineet valvovat julkista hallin- toa, niin sen laillisuutta kuin järkevyyttäkin. Julkisuuslainsäädäntö julkisuusperiaatteineen luo hyvät puitteet myös tämänkaltaiselle valvonnalle. (SM 105:00/2008)

Ylilyönnin vaara saattaa piillä siinä, kun eri mediat ja median edustajat kilpailevat kenen ja minkä median toimesta kyseistä valvontaa on tehty tehokkaimmin. Taustalla voi joskus tällai- sissa tapauksissa olla kaupalliset tarkoitusperät, mikä on omiaan joskus vaarantamaan kysei- sen asian objektiivista selvittämistä.

Seuraavissa kappaleissa on yksittäisten henkilöiden näkemyksiä laillisuusvalvonnasta poliisissa. Kyseiset kommentit on poimittu erilaisissa tilaisuuksissa ja erityisesti erilaisille kohderyhmille suunnatuista puheista:

Oikeuskansleri Jaakko Jonkan alustus oikeuspoliittisen yhdistyksen Demokraattisten lakimies- ten kesäseminaarissa Lahdessa 11.8.2007 (poimittuja kommentteja):

"Laillisuusvalvonta voi parhaimmillaan tehokkaasti vaikuttaa hyvän hallinnon kehittämiseen ja käytännöissä mahdollisesti olevien vinoutumien ja oikeusturvaongelmien korjaamiseen. Laillisuusvalvonnan roolia tarkasteltaessa on vielä syytä kiinnittää huomiota sen oikeudellisen järjestelmän uskottavuutta ylläpitävään ja viranomaistoimintaa tukevaan tehtävään."

"Oikeusvaltion kulmakivi on se, että julkisen vallan käyttäminen perustuu lakiin. Tärkeää on myös se, että tähän luotetaan. Vain uskottavasti valvottu vallankäyttö voi olla aidosti luottamusta herättävää."

"Tässä sanotun merkitys korostuu alueilla, joissa viranomaistoiminnot eivät syystä tai toisesta ole (tai eivät voi olla) kovin avoimia tai julkisia. Vallankäyttö suljetuissa laitoksissa on tästä hyvä esimerkki, samoin ns. salainen poliisitoiminta. Jos esim. ei luoteta, että telepakkokeinoja kyetään tehokkaasti valvomaan, aikaa myöten aletaan taatusti epäilemään näiden pakkokeinojen käytön asianmukaisuutta."

Poliisiylitarkastaja Jouni Vätkin haastattelu MTV3:n 13.12.2007 lähetyksessä (poimittuja kommentteja):

"Poliisin laillisuusvalvonta on laadun takaamista."

"Joskus on kysytty, että miksi ihmeessä poliisin toiminnan laillisuutta tarvitsee valvoa. Kysymys on siitä, että jokainen organisaatio, myös poliisi, haluaa pitää toimintansa laadun mahdollisimman korkeana ja tällä toiminnalla siihen pyritään. Kysymys on laadunvalvonnasta juridisin kriteerein."

"Laadunvalvonta on osa johtamistyötä, se kuuluu jokaiselle esimiehelle. Sen lisäksi on vielä tarkastustyyppistä toimintaa, jossa kiinnitetään huomiota kriittisiin asioihin, esimerkiksi niiden toimivaltuuksien käyttöön, joissa puututaan ihmisten perusoikeuksiin."

"Toimivaltuuksien käytön valvonta ei niinkään ole ongelma. Isomman haasteen muodostaa jatkuva tekninen kehitys. Pysymmekö me valvontaa suorittavat ajan tasalla? Täytyy itsekriittisesti todeta, että emme välttämättä riittävästi. Tämä on jatkuvaa opiskelua."

"...voidaan sanoa, että niin sanottu harmaa alue poliisin toiminnassa on laajentunut lisääntyneiden toimivaltuuksien ja uusien tutkintatapojen myötä. Se

asettaa entistä enemmän vaatimuksia toisaalta etiikalle ja toisaalta puhtaasti ammattitaidolle. Sille, että osataan erottaa, mikä on lain ja lain hengen mukaista ja toisaalta, mikä on taas rikosoikeudellisesta näkökulmasta lainvastais-ta."

A-studion Oikeus- ja rikostoimittaja Tiina Salumäki blogissaan "hämärä huumeepoliisien valvonta" 08.01.2009(poimittuja kommentteja):

"Keskusrikospoliisi helmikuussa 2007. Eräs KRP:n johtohahmo luovuttaa asiakirjoja poliisiylijohtajalle työskentelevälle ihmiselle. Asiakirjat liittyvät Helsingin huumeepoliisiin. Pian tämän jälkeen kolme poliisitarkastajaa lähtee kiertämään ympäri maakuntia haastattelemassa poliiseja"

"Haastatteluja nauhoitetaan tarkastajien mukaan vain muistin tueksi. Nauhat kuitenkin myöhemmin tuhoetaan ja vain nauhoista tehdyt muistiot toimitetaan syyttäjälle. Hän päättää käynnistää Helsingin huumeepoliiseihin kohdistuvan esitutkinnan."

"Tarkastajien maakuntakiertuetta on kutsuttu normaaliksi laillisuusvalvonnaksi. Mutta onko se sitä?"

"Sisäisestä laillisuusvalvonnasta ilmoitetaan johtotasolle etukäteen. Sitten tehdään tarkastus. Yleensä valvonnan kohdetta kuullaan sitä varten järjestetyssä kokouksessa. Kokouksessa käydään asioita läpi ja huomautetaan virheistä. Tai voidaan vaikka tehdä päätös jonkun epäkohdan viemisestä esitutkintaan."

"Helsingin huumeepoliiseista vain yhtä kuultiin laillisuusvalvonnan aikana. Laillisuusvalvontaa tehnyt poliisitarkastaja kertoi useita nimityksiä työlleen. Hänen mukaansa sitä voi nimittää tarkastukseksi, selvitykseksi ja kartoitukseksi, ihan miten vaan haluaa. Samaisen miehen mukaan haastattelunauhoja ei ole koskaan ollutkaan. Tai oli sittenkin ollut. Tai ihan miten vaan."

Jokainen voi itse tehdä johtopäätöksensä siitä, mistä tarkastajien toimissa oli kyse. Normaalista laillisuusvalvonnasta? Vai jo esitutkinnasta? Vai laillisuusvalvonnaksi naamioidusta esitutkinnasta ennen virallista esitutkintaa?"

"...Lisäksi poliisiylijohtaja Mikko Paatero haluaa alaisiltaan tarkan selvityksen siitä, miten he ovat laillisuusvalvonnan oikein hoitaneet."

Tässä yhteydessä kommentoin lyhyesti, miksi valitsin juuri nämä laillisuusvalvontaa koskevat esimerkit. Mielestäni samasta aiheesta, mutta erilaisesta näkökulmasta, erilaisia tarkoituspereitä varten ja erilaisessa ammatillisessa asemassa annetut lausunnot, tekevät näistä esimerkeistä mielenkiintoisia. Itse aihetta eli laillisuusvalvontaa koskevat asiaerot näissä esimerkeissä eivät ole mielestäni ole kovin suuria, mutta lausuntojen taustalla olevat sävyt poikkeavat suurestikin toisistaan.

Jonkan alustuksesta ilmenee mielestäni tietyn asteinen kriittisyyden siemen poliisin salaisien pakkokeinojen käyttöä ja niiden laillisuusvalvontaa kohtaan. Hänen alustuksensa on mielestäni hyvin muotoiltu ja erityisen hyvin suunnattu, koska kuulijakuntana on suomalaiseen oikeus- ja yhteiskuntapolitiikkaan vaikuttamista tavoitteenaan pitävä ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistävä yhdistys. Mielestäni taas täysin vastakohtainen lähestymistapa laillisuusvalvonnan toimivuudesta nousee esiin Vätkin haastattelussa. Hän pyrkii, poliisiylitarkastajan roolissa, MTV3:n haastattelussa vakuuttamaan kaikille, että poliisin laillisuusvalvonta on toimivaa ja sillä pyritään takaamaan koko poliisin toiminnan korkea laatua. Salumäki käsittelee poliisin laillisuusvalvontaa internetissä olevassa blogissaan hyvin kriittisesti. Kriitikki kohdistuu ajankohtaiseen ja paljon julkisuutta saaneen oikeustapauksen yhteydessä tehtyihin laillisuusvalvonnan kaltaisiin epäselviin toimiin. Salumäki käyttää keinonaan vastakkainasettelua tapauksen, jossa molempina osapuolina on ollut poliisina toimineita henkilöitä, arvioinnissa.

4.4 Poliisin ammattietiikasta

Poliisiorganisaation vastuulliseen toimintaan kuuluu oleellisena osana poliisin ammattietiikka.

Poliisin arvojohtamisen perusteiksi on valittu neljä arvoa (Puheenvuoroja poliisin ammattietikasta, 2008):

- oikeudenmukaisuus
- ammattitaito
- palveluperiaate
- henkilöstön hyvinvointi

Jokainen uusi poliisiksi valmistuva henkilö antaa poliisivalan, jossa käsitellään ja sitoudutaan noudattamaan poliisin eettisiä arvoja. Poliisivala otettiin käyttöön vuonna 2001, jotta poliisit entistä selkeämmin tiedostaisivat ihmisarvon, perusoikeuksien ja hyvien tapojen merkityksen poliisivaltuuksien käytössä (Naulapään haastattelu, 2001).

Näitä poliisivalan eettisiä arvoja ovat (Puheenvuoroja poliisin ammattietikasta, 2008):

- Käyttäydyn kaikissa tilanteissa poliisin arvolle kuuluvalla tavalla
- Kunnioitan jokaisen ihmisarvoa ja oikeuksia
- Käytän valtuuksiani lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla
- Noudatan esimiesteni käskyjä ja olen valmis kohtaamaan poliisin työhön liittyvät vaarat
- Toimin avoimesti ja sovinnollisuutta edistäen
- Käyttäydyn rehdisti, auttavaisesti ja ammatillista yhteishenkeä edistäen
- Olen oikeudenmukainen ja toimin koko työyhteisön parhaaksi

Nämä eivät ole kuitenkaan juridisesti sitovia normeja, vaan moraalisesti velvoittavia lausumia, joilla poliisi kertoo myös organisaation ulkopuolelle toimintatavoistaan. Eettisiä periaatteita noudatetaan koska se on oikein omantunnon ja itselle tärkeän ammattikunnan mielestä, ei siksi että rikkomuksista voisi jäädä kiinni. Ammatieettiset periaatteet kertovat, miten olla hyvä ammattilainen hyvässä organisaatiossa. (Puheenvuoroja poliisin ammattietiikasta, 2008.)

Vaikka poliisin toimivalta on säännelty tarkoin laissa, ei kaikkia toimivallan käyttöön liittyviä näkökohtia ole voitu sisällyttää yksityiskohtaisesti toimivaltasäännöksiin. Tämän vuoksi on erityisen tärkeää tuntea myös ammatieettiset periaatteet ja noudattaa niitä käytettäessä poliisin toimivaltaa. Eräisiin toimivaltaa sääteleviin lainkohtiin, erityisesti pakkokeinolain ja poliisilain osalta, on jo sisällytetty eettisiä periaatteita, jotka rajaavat lain käytön sallivan toimivallan käyttämisen silloin, kun se loukkaisi kyseisen ihmisen keskeisiä ihmisoikeuksia. Näiden lakien soveltamisessa ja niiden sallivien keinojen käyttämisessä tuleekin huomioida myös suhteellisuuden ja kohtuullisuuden liittyviä näkökulmia. (Puheenvuoroja poliisin ammattietiikasta, 2008)

Poliisin käyttäessä laissa säädettyjä toimivaltuuksia erityisesti silloin, kun liikutaan ihmisen yksilönsuojan kannalta erityisen aralla alueella, ei riitä, että toiminta on lain kirjaimen mukaista. Näin on esimerkiksi poliisin käyttäessä salaisia pakkokeinoja, kuten telekuuntelua tai teknistä tarkkailua tehtäviensä suorittamiseen. Näissä tilanteissa toimivaltuuksien käytön tulee olla myös lain tarkoituksen mukaista. Toimivallan antavan lainkohdan soveltamisella ei saa syrjäyttää perusoikeuksia eikä muitakaan yksilön suojaksi säädettyjä oikeuksia enempää kuin toimivallan käyttöä koskevan nimenomaisen normin tarkoituksen ja yleisten hallinto-oikeudellisten periaatteiden mukaan on tarpeellista. Vaikka joissakin näissä tapauksissa salaisien pakkokeinojen käyttötilanteissa päätös asiassa onkin tuomioistuimen, myös poliisin on lupaa hakiessaan harkittava, täytyvätkö yksilönsuojaan puuttumisen edellytykset. (Puheenvuoroja poliisin ammattietiikasta, 2008)

Tällaisissa tilanteissa korostuu sosiaalinen vastuu organisaation toiminnasta sekä organisaationa että myös yksittäisenä virkamiehenä. Virkamiehen tai oikeuden virkamiehen esityksestä

tehdessä päätöstä haetaan ja arvioidaan oikeaa suhdetta yksilönsuojan ja yhteiskunnanturvallisuustarpeiden välillä, ja tehdään tarkoituksenmukaisuusharkintaa. Missään olosuhteissa poliisi ei kuitenkaan voi venyttää normien sovellutusaluetta ohi lainsäätäjän tarkoituksen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että aikaisemmin voimassa ollut ajatus siitä, mikä ei ole kiellettyä on sallittua, ei nykyaikana voi kuulua enää vastuulliseen poliisiorganisaation toimintaan.

4.5 Ulkoinen laillisuusvalvonta

Poliisiorganisaation toiminnan laillisuusvalvonta voidaan jakaa kahteen osittain päällekkäin menevään laillisuusvalvontamuotoon. Sisäinen laillisuusvalvonta on organisaation itsensä ja siellä ylempien esimiesten suorittamaan virkavalvontaan. Ulkoinen laillisuusvalvonta on ulkopuolisten laillisuusvalvojien, oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen suorittamaan laillisuusvalvontaan.

Oikeuskanslerin ulkoiseen laillisuusvalvontaan perustuvat tehtävät on kirjattu Suomen perustuslain 108 §:ään. Pykälän mukaan oikeuskanslerin tulee valvoa, että muun muassa viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeuskansleri valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista. Eduskunnan oikeusasiamiehellä ulkoiseen laillisuusvalvontaan perustuvat tehtävät on kirjattu Suomen perustuslain 109 §:ään. Viranomaisten toimintaa koskevan pykälän sanamuoto on lähes samankaltainen kuin oikeuskanslerilla. Kansalaisten näkökulmasta kantelumahdollisuus näille ylimmille laillisuusvalvojille on yksi tärkeä ja usein viime sijainen apuväline oikeudenmukaisen ja lainmukaisen viranomais-toiminnan varmistamiseksi. Näiden laillisuusvalvojien toimintaa kuvaavien empiiristen tietojen avulla voidaankin osaltaan kuvata ja hahmottaa valtion tämän hetkisten oikeudellisten olojen laatua ja piirteitä julkisen organisaation, tässä tapauksessa poliisin, eri osa-alueilla. (Lasola, 2009))

Ylimpien laillisuusvalvojien oikeuskanslerin ja oikeusasiamiehen yleinen valvontatoimivalta on monilta osin päällekkäinen. Oikeuskansleri on kuitenkin vapautettu velvollisuudesta valvoa lain noudattamista joissakin yksittäisissä tilanteissa tai asioissa, kuten esimerkiksi vankiloiden sisällä tapahtuvia asioita. Näissä tilanteissa oikeuskansleri pääsääntöisesti siirtää asian oikeusasiamiehen käsiteltäväksi, ellei hän erityisistä syistä katso tarkoituksenmukaiseksi ratkaista itse asiaa. Siirtäminen voi tapahtua perustellusti muustakin erityisestä syystä, esimerkiksi kun kyseinen siirto voisi nopeuttaa asian käsittelyä. Kantelua tekevän henkilön ei kuitenkaan tarvitse tietää näiden ylempien lainvalvojien asijakoa, vaan kantelu voidaan tehdä kummalle laillisuusvalvojalle tahansa. Kantelun voi tehdä yksityinen henkilö tai yhteisö, jos he katsovat,

että henkilö tai viranomainen on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä. (Lasola, 2009)

Tässä yhteydessä käsitellään erityisesti eduskunnanoikeusasiamiehen suorittamaa laillisuusvalvontaa, koska ylimpien laillisuusvalvojien välisen tehtäväjaon mukaisesti eduskunnanoikeusasiamiehen toiminta on painottunut enemmän jatkossa aiheena olevaan poliisin salaisten pakkokeinojen valvontaan.

4.6 Sisäinen laillisuusvalvonta poliisissa

”Poliisin organisaation on mahdollistettava selkeä komentoketju poliisitoimessa. On aina pysyttävä määrittelemään, kuka esimies viimekädessä vastaa poliisihenkilöstön teoista tai tekemättä jättämisistä.” (Eurooppalaiset poliisin eettiset ohjeet, Suositus Rec (2001) 10 17 art.)

Aikaisemmin poliisiosaston sisäinen valvonta oli organisoitu välittömästi poliisiylijohtajan alaiseen poliisiosaston esikuntaan. Tähän ei ole tullut muutosta, mutta sisäinen tarkastus oli järjestetty valtakunnallisissa yksiköissä ja Helsingin poliisilaitoksessa omiksi toiminnoiksi ja lääninhallitusten sisäiset tarkastajat tarkastivat paikallispoliisia. (Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2009) Nyt tämä on kuitenkin muuttunut paikallispoliisin, mutta myös valtakunnallisten yksiköiden ja Helsingin poliisilaitoksen valvonnan osalta, kun läänin toiminnon ovat lakannet ja uusi poliisihallitus on aloittanut toimintansa.

Poliisihallinnon sisäinen valvonta perustuu hallinnon lainalaisuuden vaatimukseen: Perustuslain 2.3 §:n mukaan virkatoiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Tällainen vallankäyttö edellyttää erityistä luotettavuutta ja siksi valtaa käyttää yleensä vain oikeudellisesti erityisen statuksen omaava henkilö, virkamies. Tämän vuoksi esimerkiksi poliisin suorittamien salaisten pakkokeinojen käytöstä (niissä tapauksissa, kun päätöksen voi tehdä ilman käräjäoikeuden lupaa) saa tai pitää päättää ainoastaan pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä poliisiorganisaatiossa ovat pakkokeinolain 1.1.2010 voimaan tulevan 1 luvun 6 §:n mukaan: poliisiylijohtaja, poliisijohtaja, poliisiylitarkastaja, poliisitarkastaja, poliisipäällikkö, apulaispoliisipäällikkö, keskusrikospoliisin päällikkö ja apulaispäällikkö, suojelupoliisin päällikkö, esitutkintatehtäviin määrätty apulaispäällikkö, esitutkintatehtäviin määrätty osastopäällikkö ja esitutkintatehtäviin määrätty ylitarkastaja, liikkuvan poliisin päällikkö, apulaispäällikkö ja liikennepoliisitarkastaja, rikosylitarkastaja, rikostarkastaja, rikosylikomisario, ylikomisario, rikoskomisario ja komisario.

Käytännön tasolla suurimman osan näistä päätöksistä tekevät tutkinnanjohtajina tai poliisilaitoksen sen hetkisenä yleisjohtajina toimivat komisariat tai rikoskomisariat.

Perustuslain 118.1 §:n mukaan: " Virkamies vastaa virkatoimiensa lainmukaisuudesta". Ja saman lain 118.3 §:n mukaan " Jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen tai vahinkoa virkamiehen tai muun julkista tehtävää hoitavan henkilön lainvastaisen toimenpiteen tai lainminlyönnin vuoksi, on oikeus vaatia tämän tuomitsemista rangaistukseen sekä vahingonkorvausta julkisyhteisöltä taikka virkamieheltä tai muulta julkista tehtävää hoitavalta sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään." Käytännön tasolla tämä tarkoittaa sitä, että jokainen yksittäinen virkamies vastaa omien toimiensa lainmukaisuudesta ja on virkatehtävissään rikos-, virkamies- ja vahingonkorvausoikeudellisessa vastuussa tekemisistään.

Vaikka edellä mainituista oikeusvaltioperiaatteeseen sisältyvistä elementeistä seuraa, että julkisella hallinnolla on velvollisuus valvoa omaa toimintaansa (Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2009, sivu ?), niin sitä ei missään tapauksessa yksinään ole pidetty riittävänä, ainakaan Jonkan vuonna 2004 tekemän selvityksen mukaan: "Olennainen kysymys on jo se, mikä merkitys ylipäänsä annetaan organisaation itsensä suorittamalle laillisuuden valvonnalle." (Jonkka, 2004)

Hallinnon sisäisellä valvonnalla kuitenkin tarkoitetaan valtion ja tässä tapauksessa poliisiorganisaation varsinaisen hallintokoneiston piirissä tapahtuvaa arkipäiväistä hallintotoiminnan valvontaa ja seurantaa. Valvonta perustuu myös yleishallinto-oikeudelliseen perinteeseen siitä, että ylemmällä virkamiehellä on säännönmukainen alempiin elimiin kohdistuva valvontavalta. Asetelmaa voidaankin kuvailla viranomaisen sisäisenä alaisuussuhteena. Käytännössä kyse on hallinnon hierarkkiseen rakenteeseen perustuvasta valvonnasta, ylempien ja alempien virkamiesten välisissä suhteissa ja sisäisissä esimiesten ja alaisten välisissä suhteissa, poliisiorganisaatioon kuuluvien virkamiesten toiminnan seurannasta ja valvonnasta. (Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2009.)

Poliisin käyttämissä salaisissa pakkokeinoissa on kyse julkisen vallan käytöstä ja ihmisen perusoikeuksiin puuttumisesta, joissa vaaditaan erityistä moitteettomuutta ja tarkkaa lain noudattamista, on esimiehen keskeinen tehtävä varmistaa, että hän ja hänen alaisensa tietävät, lailliset, perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittavat organisaation toimintatavat. Esimiehen tehtävänä on varmistamisenkin jälkeen valvoa, että sovitut menettelytavat pitävät, ja ohjata oikeisiin ja laadukkaisiin menettelytapoihin.

4.6.1 Poliisihallinnon määräys sisäisestä laillisuusvalvonnasta

Kyseinen määräyksen (Sisäasianministeriön määräyskokoelman määräys nro:sm-2006-01324/tu-42) mukaan poliisihallinnon sisäisen laillisuusvalvonnan tarkoituksena on edistää poliisille asetettujen tavoitteiden toteutumista sekä ylläpitää ja parantaa poliisin toiminnan laatua samalla vahvistaen kansalaisten luottamusta poliisin toimintaan ja sen laillisuuteen. Tämän määräyksen mukaan laillisuusvalvonta auttaa ennalta estämään virheitä ja korjaamaan virheellisiä menettelytapoja. Tämä määräys luo myös puitteet poliisin laillisuusvalvonnan suunnittelulle ja toteutukselle sekä valvonnan tuloksista raportoinnille. Määräyksessä käsitellään poliisihallinnon vastuuta tehdä ylimpien laillisuusvalvontaviranomaisten kanssa avointa ja aktiivista yhteistyötä laillisuusvalvonnan tarkoituksentoteutumiseksi ja antaa heille heidän tarpeelliseksi katsomaansa virka-apua, sekä tarvitsemansa viranomaisten asiakirjat ja muut tiedot suorittaessa laillisuusvalvontaa.

Lisäksi määräykseen on kirjattu poliisiyksiköiden päälliköiden vastuu laillisuusvalvonnan toteuttamisesta siten, että laillisuusvalvontaa varten on käytettävissä toimintaa koskevat oikeat ja riittävät tiedot. Määräys käsittelee myös poliisin käytössä olevien henkilörekisterien käytön valvontaa, niiden perustamisten ja pitämisten laillisuutta, sekä laillisuusvalvonnan tarkastustoimintaa, tarkastussuunnitelman toteuttamista ja mahdollisiin epäkohtiin puuttumista, sekä niistä raportointia. Raportoinnista on annettu myös yksityiskohtaisemmat ohjeet, jonka mukaan tästä raportista on käytävä ilmi ainakin:

- Laillisuusvalvontasuunnitelman käytännön toteutuminen
- Tarkastusten kattavuus
- Päivittäisjohtamisen kehittäminen
- Havaitut laiminlyönnit, virheet ja muut epäkohdat
- Toimenpiteet, joihin havainnot ovat antaneet aiheita
- Kantelujen määrä, aiheet, käsittelyajat ja kantelujen aiheuttamat toimenpiteet

4.7 Laillisuusvalvonta poliisin salaisissa pakkokeinoissa

4.7.1 Ulkoinen laillisuusvalvonta salaisissa pakkokeinoissa

Jonkan vuonna 2004 tekemän selvityksen mukaan, mitä näkyvämmästä poliisitoiminnasta on kyse, sitä paremmin se on julkisen kontrollin piirissä, mutta mitä enemmän toiminta tapahtuu "piilossa katseilta", sen tärkeämpää on kiinnittää huomiota valvontajärjestelmän aukottomuuteen (Jonkka, 2004). Poliisin johtamisjärjestelmä ja sisäinen laillisuusvalvonta). Tällä Jonkka viittaa tulkintani mukaan poliisin salaisiksi pakkokeinoiksi kutsuttuihin tiedonhankintaan ja tutkimusmenetelmiin.

Opinnäytetyössäni käsittelen salaisia pakkokeinoja ja niiden laillisuusvalvontaa vain poliisin toiminnan näkökulmasta, ei muiden esitutkintaa tekevien viranomaisten. Poliisin salaisilla tiedonhankikeinoilla tarkoitetaan tässä yhteydessä telekuuntelua, televalvontaa, teknistä kuuntelua, teknistä katselua ja teknistä seuranta. Niitä voidaan käyttää jo tehtyjen rikosten esitutkinnassa pakkokeinolain nojalla, mutta myös rikosten paljastamisessa ja torjunnassa poliisilain perusteella. Yhteistä niille on se, että laissa on määrätty niitä käyttävät viranomaiset antamaan vuosittain raportti tiettyjen salaisten pakkokeinojen käytöstä eduskunnan oikeusasiamiehelle. On kuitenkin huomattava, että kaikesta salaisesta tiedonhankinnasta ei erikseen raportoida oikeusasiamiehelle, esimerkkeinä tekninen seuranta ja tiedottajatoiminta. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2005)

Erityispiirteenä pakkokeinojen käytössä on etenkin tullin osalta se, että näiden toimenpiteiden käyttö keskittyy varsin pienelle tutkinnanjohtajaryhmälle (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2006). Mielestäni sama toteutuu myös jossain määrin poliisissa, jossa suuri osa näitä pakkokeinoista keskittyy huumausaine tai järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnasta vastaaville tutkinnanjohtajille. Käsitystäni tukee myös huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostamista selvittäneen asiantuntijatyöryhmän loppuraportti vuodelta 2007. Siinä määritellään tiedonhankintaan liittyvien salaisten toimivaltuuksien olevan tarkoitettu järjestäytyneen ja muun vakavimman rikollisuuden torjuntakeinoiksi. Järjestäytyneen ja muun vakavimman rikollisuuden torjunnassa on kiinnitetty erityistä huomiota tehokkaan rikosten paljastamisen ja selvittämisen lisäksi myös samanaikaiseen oikeusvarmaan tiedonhankintamenetelmien käyttöön. (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2007)

Telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua (aikaisemmin mainitut tekninen kuuntelu, tekninen katse ja tekninen seuranta ovat kyseisen toimintamuodon lajeja) kutsutaan tässä yhteisesti telepakkokeinoiksi, vaikka yleensä tähän käsitteeseen ei lueta teknistä tarkkailua. Koska näitä keinoja voidaan käyttää myös poliisilakiperusteisesti ennen esitutkinnan aloittamista, niin niiden kutsuminen pakkokeinoiksi ei ole täysin ongelmaton. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2008.)

Yleensä näillä telepakkokeinoilla puututaan salaa useiden perustuslaissa turvattujen perusoikeuksien ydinalueeseen, erityisesti yksityiselämän, kotirauhan, luottamuksellisen viestin ja henkilötietojen suojaan. Puuttumisen asteessa on toki eroja: esimerkiksi asuntokuuntelulla puututaan kohteiden yksityisyyden suojaan huomattavasti syvemmin kuin telekuuntelulla. Paljon lievempää puuttuminen on televalvonnassa, jossa ei ole kyse viestin sisällön selvittämisestä. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2008) Koska eduskunnan oikeusasiamies ei omassa kertomuksessaan ole ottanut kantaa tässä käsiteltävän teknisen tarkkailun osa-alueen teknisen seurannan puuttumisen asteeseen, niin tulkitsem, että ei ky-

seistä pakkokeinoa ole pidettävä yksityiselämän perusoikeuksia ainakaan erityisesti loukkaavana. Kyseisellä keinolla kyetään pääsääntöisesti selvittämään ainoastaan henkilön käytössä olevan kulkuneuvon paikkatieto. Käytännössä tämä kuitenkin tarkoittaa myös tietoa, siitä kyseisestä ajoneuvoa kuljettava henkilö itse on, ja missä hän kulkuneuvollaan liikkuu.

Oikeusturvakysymykset on salaisten pakkokeinojen erityisluonteestakin johtuen korostetun tärkeitä niin pakkokeinojen kohteiksi joutuvien kannalta kuin ylipäätään koko oikeudellisen järjestelmän uskottavuuden kannalta. Telepakkokeinojen käyttöön väistämättä liittyvä salaspito altistaa toiminnan myös epäilyille sen lainmukaisuudesta, olipa tähän aihetta tai ei. Oikeusturvaa onkin pyritty varmistamaan erityisjärjestelyillä sekä ennen pakkokeinojen käyttöä että sen jälkeen. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2008)

Yleensä eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastuksilla käydään pistokoeluonteisesti pakkokeinoihin liittyviä päätöksiä ja pöytäkirjoja. Tarkasteluissa ovat olleet esillä muun muassa ”syytä epäillä” -perusteen selvittäminen erityisesti kohdehenkilön syyllisyys todennäköisyyden kannalta, päätöksen yksityiskohtaisten perustelujen ja niiden kirjaamisen sekä pakkokeinoista epäilylle tehtävän ilmoituksen mahdollinen lykkääminen ja kokonaan ilmoittamatta jättäminen. Oikeusasiamiehen harjoittama valvonta on näidenkin keinojen osalta jälkikäteistä ja parhaimmillaankin varsin yleiskatsauksellista. Oikeusasiamies on varsin kaukana käytännön toiminnasta. Tämän vuoksi hän ei voi ryhtyä ohjaamaan viranomaisten toimintaa tai muutoinkaan olla keskeinen rajojen asettaja, joka korjaisi lainsäädännön heikkoudet. Siksi tällainen toiminta ei siis voi olla kokonaisvaltainen ratkaisu oikeusturvaongelmiin. Poliisin normaali päivittäinen esimiestyö ja oma sisäinen valvonta ovatkin tässä laillisuusvalvonnassa pääosassa ja oikeusasiamiehen laillisuusvalvonta on luonteeltaan vain niitä täydentävää. (Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2007)

4.7.2 Sisäinen laillisuusvalvonta salaisissa pakkokeinoissa

Laadukkaaseen rikostorjuntaan kuuluvat sekä tiedonhankintamenetelmien, tässä yhteydessä salaisten tiedonhankintamenetelmien, oikeusvarmuus että hyvä toiminnallinen tulos. Toiminnallinen lopputulos voi olla hyvä vain, jos se on saavutettu lain säännöksiä noudattaen ja eettisesti kestävin perustein. Eettisyyden toteutuminen edellyttää organisaation toiminnalta sosiaalisen vastuun kantamista. Sisäinen valvonta on määritelty 1.1.2010 alkaen yhdeksi keskeiseksi ydinprosessiksi poliisin keskusvirastossa poliisihallituksessa. Sisäisen valvonnan keskeinen tehtävä on varmistaa poliisin toimenpiteiden oikeudellinen moitteettomuus ja taata kohdehenkilöiden oikeusturva. Uskottava sisäinen valvonta vahvistaa kansalaisten luottamusta poliisin toimintaan. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä, 2008)

Poliisin salaisen tiedonhankinnan käyttö on sisäasiainministeriön erityisvalvonnassa ja se valvoo niin keskusrikospoliisin, suojelupoliisin kuin paikallispoliisin salaisten tiedonhankintakei-

nojen käyttöä. Sisäasiainministeriö laatii salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja sen valvonnasta vuosittain kertomuksen, joka toimitetaan eduskunnan oikeusasiamiehelle. Kertomuksen verkosta saatavaan, julkiseen osioon on sisällytetty siinä määrin konkreettisia tietoja salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä ja niiden valvonnasta, kuin se valtion sisäistä tai ulkoista turvallisuutta, rikosten selvittämistä tai kenenkään turvallisuutta vaarantamatta on mahdollista. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008.)

Koska salaisten tiedonhankintakeinojen käyttäminen ja erityisesti käytöstä vastaaminen on ammatillisesti vaativaa, asettaa se käyttäjälle korkeat laatuvaatimukset sekä taitojen että osaamisen suhteen. Tämän vuoksi toimintaan liittyvän koulutuksen merkitys on ensiarvoisen tärkeää toiminnan laillisuuden varmistamisessa. Näiden tiedonhankintakeinojen käytön koulutukseen kiinnitetäänkin tämän vuoksi erityistä huomiota poliisin kursseilla ja sisäisessä työpaikkakoulutuksissa. Kaikenasteiseen johtamiseen ja esimiestyöhön kuuluu erottamattomasti myös toiminnan laadun valvonta. Koulutus ja valvonta toiminnan laillisuuden varmistamiseksi tulee olla erityisen toimivaa ja tehokasta juuri siellä, missä poliisin salaisten tiedonhankintakeinojen operatiivinen toiminta tapahtuu. Esimiesten haastavana tehtävänä on pitää työyhteisön osaaminen ja ammattitaito tasolla, joka sinällään jo ennalta estää virheelliset menetykset. Koulutuksella varmistettu osaaminen on paras tae toiminnan lainmukaisuudelle, jota parhainkaan valvontajärjestelmä ei voi korvata. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008)

Samalla, kun poliisin salaisen tiedonhankinnan käytön läpinäkyvyyttä laillisuusvalvojille on lisätty, on kiinnitetty erityistä huomiota koulutuksessa myös näiden keinojen salassa pysymiseen. Kyseisten keinojen ja toiminnan tehokkuus kärsisi, mikäli keinot olisivat täysin julkisia. Tämä estäisi niillä saavutettavan tai tavoiteltavan tuloksen syntymisen ja näin nämä keinot muodostuisivat turhiksi. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008)

Sisäasiainministeriö on antanut 2.7.2008 uuden määräyksen poliisin salaisen tiedonhankinnan järjestämisestä, käytöstä ja valvonnasta (SM-2008-01401/Ri-2). Määräys tuli voimaan 7.7.2008. Siinä edellytetään poliisipäälliköitä huolehtimaan salaisten pakkokeinojen käytön laillisuusvalvonnan järjestämisestä alueellaan ja raportoimaan suoritetusta laillisuusvalvonnasta esimiesviraston kautta sisäasiainministeriöön. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008)

Tällä määräyksellä koottiin yhteen eri tiedonhankintakeinoja koskevat määräykset ja ohjeet. Sillä määrätään myös tiedonhankinnan suojauksesta, tarkkailusta, tietolähdetoiminnasta, valeostosta sekä peitetoiminnasta. Poliisiyksikön päällikön tehtävänä on päällystöön kuuluvan vastuuhenkilön nimeäminen kullekin tiedonhankintamenetelmälle. Julkisuusasteelta kyseinen määräys kuuluu turvaluokitukseltaan III- luokkaan, luottamuksellinen, joka tarkoittaa että

kyseinen dokumentti on JulKL (621/1999) 24.1 §:n kohdan 4 ja 5 mukaan salassa pidettävä viranomaisasiakirja. Tämän vuoksi kyseisen määräyksen tarkempaa asiasisältöä ei tässä julkisessa opinnäytetyössä käsitellä

Määräyksen noudattamista valvottiin aikaisemmin siten, että poliisin ylijohdo, poliisin lääninjohto suorittivat tarkastuskäyntejä poliisiyksiköihin ja yli 200 SALPA -järjestelmän valvontavastuuhenkilöä suorittivat omissa yksiköissään tiedonhankintakeinojen valvontaa tämän järjestelmän kautta. Salaisten tiedonhankintakeinojen käytön laatu sekä käytön valvonta poliisiyksiköissä parantui sen jälkeen, kun valvonnan tehostamistoimenpiteet valtakunnallisesti käynnistettiin käyttöönottamalla SALPA -järjestelmä ja antamalla ensimmäinen SALPA -määräys vuonna 2004. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008)

Poliisin hallinnosta annetun lain 1 §:n (110/1992) mukaan sisäasiainministeriö vastaa vuoden 2010 alusta poliisin toimialan ohjauksesta ja valvonnasta, sekä erikseen ministeriölle säädettävistä poliisin toimialan tehtävistä. Ministeriön alainen keskushallintoviranomainen on poliisin ylijohdona toimiva Poliisihallitus. Yksi poliisihallituksen tehtävistä on vastata laillisuusvalvonnasta. Poliisihallituksessa laillisuusvalvonnan vastuualue on sijoitettu esikuntayksikköön, mutta myös muiden poliisihallituksen vastuualueiden esimiesten tehtävänä on tukea laillisuusvalvontaa. Tämän vuoksi kaikki poliisiyksiköt, sekä valtakunnalliset että alueelliset, ovat raportoineet poliisihallitukselle salaisen tiedonhankinnan käytöstä ja siihen kohdistuvasta valvonnasta koskien jo vuotta 2009 ja tulevat jatkossakin raportoimaan vuodesta 2010 teepäin. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2009, 3) Tämä muutos ei kuitenkaan ole muuttanut toimintaa poliisiyksiköiden omassa laillisuusvalvonnassa, jota SALPA-järjestelmän valvontavastuuhenkilöt edelleen suorittavat.

4.8 Salpa-järjestelmä

Salaisten pakkokeinojen keskitetty asiankäsitelyjärjestelmä (SALPA) otettiin käyttöön 1.11.2004. SALPA -järjestelmään on keskitetty sekä poliisi- että pakkokeinolain mukaiset salaiset pakkokeinot. Järjestelmään kirjataan myös erikseen määritellyt tiedonhankintamuodot, kuten poliisilaki ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki perusteiset kyselyt, joita avaan seuraavissa kappaleissa.

Poliisilaki 36 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada teleyritykseltä yhteystietoja sellaisesta teleliittymästä, jota ei mainita julkisessa luettelossa tai telepäätelaitteen yksilöivät tiedot, jos tietoja yksittäistapauksessa tarvitaan poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi. Näitä ovat esimerkiksi PUK -koodit, aikaisemmat omistajat tai haltijat, tukiasemien sijainnit, teleliittymän sopimustiedot, IMEI (päätelaitenumero), IMSI (liittymä), liittymän muu yksilöivä tieto (IP) ja ICC:n perusteella haettavat liittymätiedot.

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki 36 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada asianomistajan suostumuksella tarvittavia tunnistamistietoja hänen liittymäänsä otetuista yhteyksistä, kun kyseessä on lähestymiskiellon rikkomisen, ilkvallan, kotirauhan rikkomisen selvittäminen tai kun kyseinen matkapuhelin on anastettu ja kyseisen anastuksen selvittämisen kannalta on tarpeen saada tietoja puhelimen käytöstä.

SALPA -järjestelmä on rakennettu siten, että siinä on toiminnan lainmukaisuutta varmistavia toimintoja ja se ohjaa toimenpiteiden lainmukaiseen käyttöön sekä mahdollistaa käytettävien toimenpiteiden sekä reaaliaikaisen että jälkikäteisen laillisuusvalvonnan. Käytännön tasolla SALPA- järjestelmä on sähköinen tietokanta, joka sisältää näitä tiedonhankintakeinoja koskevia pöytäkirjoja. Järjestelmään on valmiiksi syötetty yhdenmukaiset lomakkeet, jolle kyseiset tiedonhankintakeinot ja menettelytavat kirjataan. SALPA -järjestelmän käyttöönoton myötä on voitu luopua poliisiyksiköiden paperimuotoisten pöytäkirjojen lähettämisestä sisäasiainministeriön valvontaa varten. Järjestelmän ansiosta on päästy eroon siitä valvonnallisesta epäkohdasta, että poliisin ylijohdo on aikaisemmin ollut valvonnassaan keskeisesti riippuvainen poliisiyksiköiden lähettämisestä pöytäkirjoista, mutta nyt se kykenee suorittamaan tarvittaessa laillisuusvalvontaa lähes reaaliajassa. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2006.)

Jokaisen käyttäjän käyttöoikeudet on järjestelmässä rajattu vain niihin tietoihin, joihin hänellä on oikeus, esimerkiksi tutkinnanjohtajat näkevät vain omat juttunsa ja laillisuusvalvojat vain omaan vastuualueeseensa kuuluvien toimenpiteiden asiankäsittelyn. Järjestelmään on luotu toimintoja, jotka ohjaavat asiakirjojen oikeaa täyttämistä, asiankäsittelyprosessin etenemistä sekä varmistavat toimenpiteiden lainmukaisuutta. Järjestelmä lähettää käyttäjille muistutuksia lähestyvistä toimenpiteiden suorittamisen määräajoista sekä ilmoittaa SALPA -laillisuusvalvojille esimerkiksi viipyvistä tai kirjaamattomista toimenpiteistä. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä, 2008)

Poliisilaitosten päälliköiden tulee huolehtia siitä, että jokaisessa laitoksessa on riittävä määrä SALPA-järjestelmän valvontavastuuhenkilöitä, joiden tehtävänä on järjestelmän kautta käsiteltävien tiedonhankintakeinojen käytön laillisuusvalvonta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että poliisilaitoksen päällikkö määrää yhden päällystöön kuuluvan virkamiehen SALPA- valvojaksi, joka valvoo kollegoidensa toimintaa. Kuitenkin viimekädessä poliisipäällikkö on vastuussa siitä, että valvonta suoritetaan asianmukaisesti. Valvonnan uskottavuuden kannalta vain erityisestä syystä SALPA-järjestelmän kautta laillisuusvalvontaa suoritettava voi itse toimia operatiivisissa tehtävissä. Tässäkin toiminnossa siis poliisiorganisaation sisäinen laillisuusvalvonta on merkittävässä roolissa. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008.)

Toimenpiteen päätyttyä tulee järjestelmään laatia pöytäkirja ilman aiheetonta viivytystä, kuitenkin viimeistään kuukauden kuluessa ja allekirjoittaa perusmuotoinen pöytäkirja. Pöytäkirjojen tekeminen perustuu pakkokeinolain 5a:8 § ja poliisilain 33 §, joidenka mukaan näistä keinoista on aina laadittava pöytäkirja. Näiden sisällöstä määrätään tarkemmin sisäasiainministeriön asetuksessa tiedonhankinnan järjestämisestä ja valvonnasta (174/2008). Pöytäkirjan laatimisesta vastaa vaatimuksen tehnyt päällystään kuuluva poliisimies tai tutkinnanjohtaja, jonka tehtävänä on johtaa ja valvoa toimenpiteiden suorittamista. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä, 2008)

SALPA-järjestelmä kontrolloi lomakkeiden käyttöä siten, että tietyn kaltaiseen rikostyyppiin ei ole mahdollista tehdä kuin lain sallimia salaisia pakkokeinoja. Kuitenkaan sekään ei silti ole aukoton pakkokeinon kohdehenkilön oikeusturvan näkökulmasta, koska kaikkiin näihin lomakkeisiin on myös tehtävä tutkinnanjohtajan toimesta arviointi riittävän näytön osalta esimerkiksi "syytä epäillä" näytön perustelut. Näistä perusteluista ja niiden laillisuudesta vastaa kyseisen lomakkeen täyttänyt päällystään kuuluva virkamies tai tutkinnanjohtaja eli käytännössä viimekädessä yksittäinen virkamies.

4.9 Laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta

4.9.1 Ulkoinen laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta

Verkossa julkaistaan oikeusasiamiehen ratkaisuja, joilla on joko oikeudellista tai yleistä mielenkiintoa. Nämä ratkaisut ovat saatavilla vuodesta 2001 lähtien. Näissä ratkaisuissa ei ole yhtään kannanottoa, joka käsittelee suoraan tai edes epäsuorasti poliisin suorittamaa teknistä seurantaa. Tarkasteltaessa eduskunnanoikeusasiamiehen toimintakertomuksia vuodelta 2005-2008 voidaankin tässä yhteydessä aikaisemmin kirjoitetun perusteella todeta, että ulkoinen laillisuusvalvonta on teknisen seurannan osalta hyvin vähäistä, ellei lähes olematonta.

Oikeusministeriön komitean mietinnössä 2009:2 on teknisen seurannan osalta esitetty useita kommentteja ja esityksiä, jotka merkitsisivät tiukennusta voimassa olevaan lainsäädäntöön poliisin suorittaman teknisen seurannan osalta (OM Komiteamietintö 2009:2). Mikäli lainsäädäntö muuttuu komitean mietinnön mukaiseen suuntaan uskon, että jatkossa myös eduskunnanoikeusasiamiehen toimintakertomuksissakin tullaan selkeästi enemmän ottamaan kantaa tähän tiedonhankintakeinoon ja siihen liittyviin päätösratkaisuihin.

4.9.2 Sisäinen laillisuusvalvonta teknisen seurannan osalta

Teknisen seurannan osalta sisäisestä laillisuusvalvonnasta ei käytännössä ole olemassa julkista materiaalia. Pääasiassa tähän toimintoon tai siitä päättämiseen kohdistuu hyvin vähän muuta

kuin yksittäisen virkamiehen omaan harkintakykyyn perustuvaa laillisuusvalvontaa. Muun kaltaisen valvonta rajoittuu kyseisen laitoksen SALPA-järjestelmän valvoja vastuuhenkilön kontrolliin. Useissa poliisiyksiköissä tämä valvonta on hyvinkin kattavaa ja järjestelmällistä.

Sisäministeriön vuoden 2008 eduskunnan oikeusasiamiehelle antaman toimintakertomuksen, poliisin tiedon hankinnasta ja valvonnasta, mukaan pakkokeinolain mukaiseen tekniseen seurantaan tuomioistuimet myönsivät 98 lupaa, joista 7 ei toteutettu. Yhtään vaatimusta eivät tuomioistuimet hylänneet. Teknisen seurannan kohteina kyseisen kertomuksen mukaan olivat pääasiassa ajoneuvot. Tämän kertomuksen mukaan pakkokeinolain mukaista teknistä tarkkailua käytettiin pääasiassa törkeiden huumausainerikosten torjuntaan. Saman kertomuksen mukaan Poliisilain mukaiseen tekniseen seurantaan tuomioistuimet myönsivät 97 lupaa, joista 17 ei toteutettu. Yhtään vaatimusta eivät tuomioistuimet hylänneet. Tässäkin tapauksessa teknisen seurannan kohteina olivat pääasiassa ajoneuvot ja teknistä tarkkailua käytettiin pääasiassa törkeiden huumausainerikosten torjuntaan. (SM kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä 2008)

Aikaisempien vuosien 2005-2007 toimintakertomuksissa, eikä myöskään vuoden 2009 toimintakertomuksessa, ole mainittu teknistä seurantaa. Kokonaisuudessaan tämä ei mielestäni anna kovin hyvää kuvaa teknisen seurannan osalta poliisin sisäisestä laillisuusvalvonnasta. Erityisesti sen vuoksi, että kyseiseen pakkokeinoon ei suinkaan anna lupaa tuomioistuin vaan kyseinen toiminto tehdään päällystöön kuuluvan poliisimiehen tai tutkinnanjohtajan päätöksellä. Tämä seikka saattaa selittää sen, että tuomioistuimet eivät hylänneet yhtään lupapäätöstä, koska voimassa olevan lainsäädännön mukaan niitä ei lain mukaan edes haeta sieltä.

Rikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyviä viranomaisten toimivaltuuksia koskevasta lainsäädännöstä on lukuisten osittaisuudistusten myötä tullut epäyhtenäinen, vaikeaselkoinen ja systematiikaltaan epäselvä kokonaisuus. Yllä oleva esimerkki on hyvä osoitus siitä, miten se on omiaan aiheuttamaan epäselvyyttä ja laintulkintaongelmia niin tiedonhankintakeinojen käyttäjille, laillisuusvalvojille kuin tuomioistuimille.

5 Poliisitoiminta ja tekninen seuranta vuonna 2030

Tässä työn viidennessä luvussa käsittelen tulevaisuuden tutkimusta poliisitoiminnan ja teknisen tarkkailun osa-alueen teknisen seurannan näkökulmasta.

Tulevaisuuden tutkimuksessa perusteet ovat:

1. Tulevaisuus ei ole ennakoitavissa

2. Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty
3. Tulevaisuuteen voidaan vaikuttaa valinnoilla

Koska tulevaisuus ei ole ennustettavissa perustuu ihmisten näkemys ja käsitys tulevaisuudesta vain erilaisiin mielikuviin tulevaisuuden tapahtumista. Vain osa näistä todentuu nykyhetkeen ja muodostaa siten historiaa. Usein näille mielikuville voidaan asettaa todennäköisyyksiä siitä, mitä tulevaisuudessa voisi tapahtua. Kuitenkaan tulevaisuutta ei ainakaan Amaran (1981) mukaan ole ennalta määrätty, vaikka todennäköisyydet niin kertoisivatkin. Tulevaisuuden tutkimuksen merkitys perustuu mielestäni siihen, että tulevaisuuteen on mahdollista vaikuttaa omilla valinnoilla. Käytännössä valinnat muokkaavat näitä todennäköisyyksiä ja siksi on tärkeää kyetä selvittämään, mikä voisi olla tulevaisuudessa mahdollista tai tärkeää. Tulevaisuuden tuntemus voi auttaa pääsemään mahdollisimman lähelle toivottua tulevaisuuden tilaa.

Perustan poliisitoiminnan tulevaisuusnäköni Sisäasiainministeriön Poliisi 2020 julkaisuun. Kaikki muutokset yhteiskunnassa eivät ainakaan oleellisesti tule vaikuttamaan poliisin toimintaedellytyksiin. Poliisilla on ja tulee olemaan jatkossakin oma roolinsa ja tehtävänsä kokonaisturvallisuuden tuottamisessa. Ilmiöitä, joihin poliisin on tulevaisuudessa kyettävä vastaamaan ovat eri syistä aiheutuva syrjäytyminen ja maahanmuuton mahdollinen lisääntyminen. Poliisin on pystyttävä vastaamaan myös kansainväliseen ja globaalin maailman haasteisiin, sekä tietoverkkojen mukanaan tuomaan rikollisuuteen, järjestäytyneen rikollisuuden lisääntymiseen ja kovenemiseen, sekä talousrikollisuuden kasvuun. (Poliisi 2020, 2009)

5.1 Ajattelumalleja

Tulevaisuusajattelun perusta on arvoissa ja näkemyksissä haluttavasta tulevaisuudesta, jota kohtaan pyritään ohjautumaan. Tulevaisuudesta on esitetty erilaisia tapoja ajatella kuten utopia-ajattelu, joka suurentaa hyviä puolia, dystopia -ajattelu suurentaa huonoja puolia, raideajattelu ottaa mallia edeltäjistä, analogia-ajattelu etsii rinnasteisia tapahtumia historiasta, trendiajattelu etsii erilaisia kehitys-suuntia, systeemiajattelu mallintaa tapahtumia, skenaarioajattelu luo visioita ja polkuja. Tarkastelen opinnäytetyössäni dystopia ja raideajatteluun perustuvia esimerkkejä, koska juuri nämä kyseiset esimerkit käsittelevät mielestäni parhaiten opinnäytetyöni aiheeseen liittyviä näkökulmia.

Dystopia- esimerkki

Yleensä dystopiaan kuuluu ihmisarvoa loukkaava tulevaisuuden sortoyhteiskunta, jossa tekniikka nähdään kielteisessä valossa. Lex Nokia on muodostunut kansankielessä nimitykseksi sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muutokselle (Hallituksen esitys 48/2008 vp), joka muuttui Laiksi sähköisen viestinnän tietosuojalain muuttamisesta.

Kyseinen lainmuutos sallii Suomen Internetin yhteisötilaajille kuten liikeyrityksille, yliopistoille, virastoille, kirjastoille ja joillekin taloyhtiöille oikeuden selvittää verkkonsa käyttäjien tunnistamistietoja tiettyjen ehtojen täytyessä. Kyseinen laki sallii tunnistamistietojen (IP-osoite tai viestin vastaanottaja) selvittämisen ongelmatapauksissa, mutta viestinnän sisällön selvittäminen on kiellettyä.

Kyseinen lainsäädäntöön tullut muutos aiheutti paljon keskustelua. Verkkokeskusteluissa viitattiin esimerkiksi George Orwellin *Nineteen Eighty-Four* (1949) kirjaan, jossa maailmasta on tullut totaaliristinen yhteiskunta. Kirjassa kuvataan valtion tapaa valvoa kansalaisia heidän yksityisyydestään välittämättä ja kykyä muokata yleistä mielipidettä vallanpitäjien kulloistenkin intressien mukaan. Verkkokeskusteluissa kommentoitiin myös hallituksen toimintaa markkinavoimien (Nokian) toivomuksien nöyränä juoksupoikana, sekä arvosteltiin kritiikitöntä eduskuntaa, joka mitä pelottavimmatkin esitykset. (tähän esimerkkilainaukset näistä keskusteluista.com)

Raide-ajattelu- esimerkki

Mika Mannermaan (2004) mukaan tyypillinen esimerkki raideajattelusta 1970-luvulla oli; "Ajateltiin, että tulevaisuuden arviointi Suomessa oli helppoa ja halpaa. Riitti, kun osti laivalipun Tukholmaan, marssi Sergelin torille ja katseli ympärilleen. Palasi kotiin ja kertoi kaikille: "Nyt minä tiedän, mikä on Suomen tulevaisuus kymmenen vuoden kuluttua." Silloin ajateltiin, että yhteiskunnat ovat kuin toisiaan seuraavat junat samalla raiteella. Kaikkien oli käytävä läpi samat vaiheet, toiset vain olivat edenneet pidemmälle kuin toiset".

Raideajattelu ei enää toimi. Nykyajan Suomessa raiteet risteävät ja risteilevät. Kuten Mannermaa (2004) toteaa "Raiteet risteilevät aina vain monimutkaisemmin, työnjako eriytyy, talouden ja yhteiskunnan monimutkaisuus kasvaa, trendit murtuvat ja korvautuvat heikoilla signaaleilla ja muilla yllätyksillä. Raiteita syntyy ja kuolee. Lisäksi joillakin raiteilla, kuten mobiili puhelinten ja internetin käytössä, suomalaiset ovat maailman huippuja. Kehityksen kärjessä olevilla ei ole esikuvia, joita seurata". (Mannermaa, 2004)

Viimeaikaisten tapahtumien ja tietojen valossa Mannermaan käsityskin joutuu uudelleen arvioitavaksi etenkin lopun osalta. Nokian menestys on ollut esimerkki tämän raideajattelun toimimattomuudesta, toisaalta viimeaikaisten uutisointi asettaa senkin osin uudelleen arviotavaksi. Parempi esimerkki tulevaisuuden innovaatioista voisi olla ihmisten paikantaminen rakennusten sisätiloissa, josta muun muassa DI Jari Saarinen on kehittänyt väitöskirjassaan ratkaisuja suurimpaan paikannuksen ongelmaan: henkilön paikantamiseen sisätiloissa. (Saarinen, 2009)

Aiemmin sisätilapaikannus on ollut mahdollista vain, jos rakennukseen on etukäteen asennettu tietynkaltaisia paikannusjärjestelmiä. Saarisen menetelmässä niitä ei tarvita. Ratkaisu on erilaisissa anturiyhdistelmissä, joita paikannettava henkilö kantaa mukanaan (Saarinen 2009). Saarisen väitöskirjassa tämä tapahtuu vapaaehtoisesti, mutta käytännössä anturin asentaminen voisi olla tulevaisuudessa mahdollista myös henkilön tietämättä. Kun henkilö voidaan paikantaa sisätiloissa, on esimerkiksi palo- tai pelastustehtävän koordinointi helpompaa ja turvallisempaa. Tämä voisi luoda uusia mahdollisuuksia poliisillekin teknisen seurannan osalta suurissa kauppakeskuksissa tai muuten suurissa rakennuksissa tapahtuvaan henkilön tarkan paikkatiedon hankkimiseen.

5.2 Merkkien tulkitsemista

Tulevaisuuden ennakointimenetelmin pyritään tulkitsemaan monen tasoisia merkkejä, kuten megatrendejä, villedä kortteja tai heikkoja signaaleja. Megatrendillä tarkoitetaan ilmiötä, joita voidaan kuvata kehityksen suurina linjoina, aaltoina, jotka sisältävät globaalin tason vaikutuksia ja alailmiöitä. Villeillä korteilla tarkoitetaan yllättävästi ilmaantuvia olennaisia muutostekijöitä, jotka muuttavat tapahtumien kehityskulun epävarmaksi. Heikoilla signaaleilla tarkoitetaan Mannermaan (1999) mukaan "Ilmiöitä, jotka ovat "oraalla" ja joilla ei yleensä ole historiaa, trendiä tai muuta selvästi tunnistettavaa menneisyyttä, mutta jotka voivat tulevaisuudessa muodostua aivan keskeisiksi ilmiöiksi ja vaikuttajiksi." Tässä työssä tarkastelen yhtä heikkoa signaalia; Järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin paljastamiseen liittyvää omaa erillistä lainsäädäntöä.

Suomen lainsäädännön ja sen tulkinnan mukaan kaikkia kansalaisia taustasta tai statuksesta riippumatta kohdellaan saman lain perusteella. Tälläkin hetkellä lainsäädännössä on kuitenkin jo pykälä, jossa tietyn kaltaisen ryhmittymän toimintaan osallistuminen on määritelty sanktioituksi. Sanna Palo (2010) käsittelee aihetta väitöskirjassaan: "Palermossa yleissopimus on pantu Suomessa täytäntöön RL 17 luvun 1 a §: ää muuttamalla sekä saattamalla sopimuksen teksti lakina voimaan. EU-valtioiden järjestäytyneen rikollisryhmän määrittelyä koskevat sääntelyvelvoitteet perustuvat toistaiseksi rikollisjärjestöön osallistumisen kriminalisointia koskevaan yhteiseen toimintaan, joka on pantu Suomessa täytäntöön säätämällä Rikoslainsa 17 luvun 1 a §: n mukaisesta järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumisesta. Tässä yhteydessä rikollisryhmällä tässä yhteydessä tarkoitetaan: järjestäytyntä, tietyn ajan kestävä, useamman kuin kahden henkilön muodostamaa yhteenliittymää, joka toimii yhteistuumin tehdäkseen sellaisia rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta."

Tähän uudenkaltaiseen tapaan vastata järjestäytyneeseen rikollisuuteen tulevaisuudessa erityislainsäädännöllä antaa viitteitä myös sisäasiainministeriön poliisiosaston antama eriävä

mielipide Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistukseen: " Ottaen edellä olevat näkökohdat huomioon olisi mielestämme perusteltua arvioida sellaista vaihtoehtoa, jossa esitutkintalain, poliisilain ja pakkokeinolain lisäksi säädettäisiin erillinen laki järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin torjunnasta. Tällöin osa myöhemmin esille tuomistamme ongelmista olisi ratkaistavissa siten, että viranomaisten menettelytavat erilaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta olisivat tavanomaisesta poikkeavia kun toimenpiteiden kohteena olisi kaikista vakavin ammattimainen rikollisuus. Tällaisen lain nojalla suoritettaviin toimenpiteisiin voitaisiin myös kohdentaa tavanomaisesta laajempaa valvontaa, ja siten vastata yhteiskunnan sinällään legitiimiin vaatimukseen pitää syvälle perusoikeuksiin puuttuvat menettelyt erityisen tarkassa valvonnassa." (Komiteamietintö 2009:2)

Keskusrikospoliisin rikostiedustelussa työskentelevä Ari Lahti esitti jo vuonna 2008 pitämässään esitelmässä Suomen rajat ylittävä järjestäytynyt rikollisuus 2012, että: "Järjestäytyneen rikollisuuden tiedonhankinta eli "vastavakoilu" operatiivisesta viranomaistoiminnasta tulee lisääntymään tulevaisuuden toimintaympäristössä merkittävästi. Järjestäytyneiden rikollisryhmien syyllistyminen talousrikoksiin lisääntyy, kuten myös Suomessa vaikuttavien järjestäytyneiden rikollisryhmien ulkomaalaisten jäsenten määrä. ", jolloin järjestäytyneen rikollisuuden lisääntyminen näkyy tulevaisuudessa erityisesti Etelä-Suomessa. (Lahti, 2008)

Näistä yllä olevista lausunnoista on pääteltävissä ainakin viranomaisten käsitys ja tarpeeseen perustuva halu saada sen tyyppistä lainsäädäntöä, jolla kyettäisiin vaikuttamaan eräänlaisen yhdiskunnan eli järjestäytyneen rikollisuuden eri ryhmittymien toimintaan.

5.3 Näkökulma ja aihepiiri

Tällaisen skenaariotyön tavoitteena on tukea rikosten tutkinnanjohtajina toimivien viranomaisten (poliisin) ja lainsäädäntöhankkeen valmistelusta vastaavien työtä. Skenaariotyöllä pyritään selvittämään millaiseen rikollisuuteen ja millä tavoin lainsäädännöllä olisi kyettävä vastaamaan, jotta rikosten ennalta estäminen ja selvittäminen olisi tulevaisuudessa mahdollisimman tehokasta. Näkökulma on rikosten tutkinnanjohtajana toimivien ja salaisista pakkokeinoista, kuten tekninen seuranta, vastaavien poliisimiesten.

5.4 Mahdolliset maailmat, joissa elämme 2030

Valotan tulevaisuuden skenaarioita opinnäytetyössä käsiteltävän lainsäädännön ja rikollisuuden osalta. Määrittelen aluksi neljä erilaista kestävän yhdiskunnan skenaarioluonnosta. Yhdiskunnan määritelmä on moniulotteinen. Tässä yhteydessä yhdiskunnalla ei tarkoiteta pelkästään rakennettua ympäristöä kuten asuinrakennuksia, tuotantorakennuksia, julkisia ja yksityisiä palveluita, liikenneverkkoa, tietoliikenneverkkoa ja luonnonympäristöä, vaan näiden

lisäksi myös saman lajin, kuten ihmisten, läheisessä vuorovaikutuksessa elävien yksilöiden ryhmää.

Tarja Meristön (2010; 1991) mukaan voidaan kestävästä yhdyskunnasta luoda erilaisia skenaariorioluonnoksia eli kehityspolkuja. Näitä tulevaisuuden yhdyskuntia kutsutaan tässä työssä kulisseiksi. Kulissilla tarkoitetaan tulevaisuuden toimintaympäristöjä joissa elämme. Kulissien näyttämöillä tarkoitetaan toiminta-alueita ja aiheita. Näitä kulisseja voivat olla kuplahalli-, kaupunkikylä-, porkkanamafia- ja virtuaalimuotoiset yhdyskunnat. Näyttämöillä tarkoitetaan lainsäädäntöä ja sen muuttumista sekä poliisin käytössä olevia rikosten ennalta estämisen ja selvittämisen keinoja erityisesti teknisen tarkkailun teknisen seurannan näkökulmasta.

5.4.1 Kuplahalli-skenaario

Kuplahalli skenaariossa yhdyskunta muodostaa kulissin, joka toiminnallisesti ja rakenteellisesti on hyvin tarkkaan keskushallinnon ohjaama laaja kokonaisuus. Päätöksenteko skenaariossa perustuu demokraattisesti valittujen edustajien tekemiin päätöksiin, joita yhdyskuntaan kuuluvat henkilöt ovat valmiita noudattamaan.

Kulissin näyttämö on tiukkaan säädelty lainsäädäntö, joka on sitä valvovien tahojen jatkuvassa kontrollissa. Lainsäädäntötyö on ylhäältä päättäjien taholta ohjattua ja standardisoitua. Keskitetty järjestelmä on etäällä kansalaisista, jolloin pieniin yksittäisiin tai paikallisiin ongelmiin puuttuminen ei ole mahdollista. Myös puuttuminen turvallisuustilanteen muutoksiin tai niiden korjaaminen vaatii enemmän aikaa. Lain uudistukset ja niiden voimaan saattaminen vaatii koko prosessin läpimenon. Toisaalta kansalaisten näkökulmasta yhtenäinen lainsäädäntö luo tasavertaista turvallisuutta.

Tässä skenaariossa poliisin keinot ennalta estää ja selvittää rikoksia perustuvat tarkasti säädeltyyn lainsäädäntöön ja sen noudattamiseen riippumatta siitä, onko kyseinen lainsäädäntö ajankohtainen tai vastaako se nykyisiä teknisiä mahdollisuuksia selvittää rikoksia tai pystytäänkö sillä vastaamaan tämän hetkiseen rikollisuuteen. Toisaalta poliisin toiminta on järjestelmällistä ja tasapuolista kaikkia kansalaisia kohtaan.

Teknistä tarkkailua ja teknistä seuranta rikosten tutkinta- tai paljastamiskeinona voisi poliisi kohdistaa tässä skenaariossa vain käräjäoikeuden päättämällä luvalla. Lupa olisi erittäin määramuotoinen ja sen hankkiminen vaatisi myös kohdehenkilön edustajan paikalle käräjäoikeuteen, kun kyseistä lupa asiaa käsitellään. Kaikki lupa-asiat käsiteltäisiin yhdessä ja samassa käräjäoikeudessa, jotta käsittely olisi mahdollisimman tasapuolista ja oikeusvarmaa. Poliisi, sekä mahdollisesti muut viranomaiset, tulli ja rajavartiolaitos, olisivat ainoita, joille olisi

oikeus kohdistaa (oikeudelle perustelluin rikosepäilyin) keneenkään ihmiseen tai mihinkään kulkuneuvon teknistä seurantaa.

5.4.2 Kaupunkikylä-skenaario

Kaupunkikylä skenaariossa yhdyskunta muodostaa useita pienempiä kulsseja, jotka koostuvat useista pienemmistä kylätyyppisistä kokonaisuuksista. Yhdyskunnassa on vain hyvin vähäinen määrä asioita, jotka koskevat koko yhdyskuntaa. Suurin osa päätöksenteosta perustuu pienemmälle kylätasolle. Toiminnalliset ratkaisut voivat vaihdella hyvinkin paljon eri kylien kesken.

Tämän kaltaisissa kulsseissa näyttämöinä toimivat kyläkokoukset, joissa paikallisten järjestäytyneiden yhdistysten vaikutusvalta kasvaa. Päätöksenteko on selvästi nopeampaa ja lainsäädännön muutoksetkin tapahtuvat nopeammin. Kylien kesken saattaa olla suuriakin eroja niiden yhteiskunnallisessa rakenteessa. Kylien ja niiden sisällä olevien kortteleiden sisällä voi olla eriarvoisuutta ja erilaista hyvinvointia. Lainsäädännön rikkomisista saattaa eri kylissä seurata merkittävästi toisistaan poikkeavia rangaistuksia. Kylissä vallitsevat säännökset ja normit voivat olla hyvin yksityiskohtaisia ja joskus myös useita vuosisatoja vanhoja perinteitä.

Tässä skenaariossa poliisin keinot ennalta estää ja selvittää rikoksia saattavat kyläkohtaisesti vaihdella suuresti. Kylän sisäinen kontrolli on voimakasta, mutta kylän ulkopuolelta kylään kohdistuviin uhkiin, esimerkiksi kylän ulkopuolelta kylään tulleen rikolliseen toimintaan puuttuminen on vaikeaa. Yksittäisissä kylissä voi olla omat sheriffijärjestelmänsä, jotka voivat olla riippumattomia koko yhdyskunnasta.

Tämän kaltaisessa skenaariossa käytänteet teknisen tarkkailun ja seurannan osalta vaihtelevat suuresti kyläkohtaisesti. Koska osissa kyliä ihmiset tuntevat toisensa ja heidän omaisuutensa, kuten kulkuneuvonsa, niin hyvin, ettei poliisilla olisi kovin suurta tarvetta seurata teknisesti rikoksesta epäiltyjen henkilöiden kulkuneuvoja, koska kaikki tietäisivät ja tuntisivat nämä kulkuneuvot ja voisivat informoida poliisia tarpeen mukaan kulkuneuvojen liikkeistä. Toisaalta mikäli tarvetta ilmenisi, tällaisissa tilanteissa itsenäistä päätäntävaltaa käyttäisi kylän poliisi-päällikkö tai kylässä rikostutkinnannasta vastaava henkilö.

5.4.3 Porkkanamafia-skenaario

Porkkanamafia-skenaariossa yhdyskuntaa ei voida rajata rakenteellisessa eikä normatiivisessa mielessä. Toiminta perustuu kampanjakohtaiseen päätöksen tekoon. Tässä skenaariossa näyttämöinä toimivat kampanjat, jotka ovat toisistaan riippumattomia, mahdollisesti keskenään kilpailevia ja toisinaan yhteen asiaan kohdistuvia. Päätöksentekoon, siihen mihin kampanjaan

panostetaan, tarvitaan erillistä asiantuntemusta. Päätöksenteko ja kampanjan menestyminen voivat riippua useista satunnaisista muuttujista. Menestyvistä kampanjoista voi kehittyä laajoja, ja niitä seuraavista jatkokampanjoista vielä laajempia. Laajeneminen voi johtaa loppujen lopuksi siihen, että enemmistö kansasta on kyseisen kampanjan takana, jolloin skenaario onkin jo lähellä kuplahalli-skenaariota. Porkkanamafia-skenaariossa voi olla vaarana se, että ”ei niin itsenäisesti ajattelevat ihmiset” vain osallistuvat, ja näin joukkovoiman avulla, jokin kestävä kehitystä turmeleva kampanja saa liikaa valtaa.

Porkkanamafia-skenaarion kulisseissa näyttämönä toimii ihmisten arvot ja asenteet. Ne ovat tärkeämpiä kuin esimerkiksi yleinen lainsäädäntö. Näyttämöillä käydään kovaa kilpailua siitä, mikä kampanja vie voiton. Kilpailussa on vaarana ihmisten syrjäytyminen ja eriarvoistuminen. Muutokset voivat olla erittäin nopeita ja ennalta arvaamattomia. Tiettyjen perusasioiden puute, kuten ihmisten täydellinen syrjäytyminen yhdyskunnista tai se, että joidenkin maantieteellisten alueiden turvallisuus jää kokonaan huolehtimatta, tulee tässä skenaariossa vain hyväksyä.

Poliisin toimintamallit voivat perustua siihen, kenellä tai millä kampanjalla on varaa maksaa tai valtaa määrätä palveluista. Poliisitoiminnan järjestelmällisyys voi puuttua ja suurella todennäköisyydellä skenaario luo rinnakkaisia mafian kaltaisia turvallisuudesta huolehtivia epävirallisia organisaatioita. Rikoskohtainen panostus poliisin toiminnassa saattaa vaihdella tai olla voimakkaasti suuntautunut, esimerkiksi siten, että talous- tai petosrikoksia ei tutkiukaan eikä kenelläkään ole velvollisuuksia huolehtia, jos joku tulee petetyksi tai huijatuksi omaa tyhmyyttään. Kaikenlainen väkivalta on ankarasti sanktioitua ja pienistäkin väkivallalla uhkaamisista tai pahoinpitelyistä seuraa useiden vuosien vankilatuomioita.

Tässä skenaariossa päätävältä poliisin käyttämästä teknisestä tarkkailusta ja seurannasta vaihtelee tapauskohtaisesti. Joissakin tapauksissa rikostutkintaa johtavalla henkilöllä on itsenäinen päätävältä määrätä toiminnasta, mutta toisissa tapauksissa kyseinen päätös pitää alistaa käräjäoikeudelle tai kyseisestä keinosta päättävälle instanssille. Myös yksityisillä turvayrityksillä ja epävirallisilla suojeluverkostoilla on joissain tapauksissa oikeus kohdistaa tiettyihin henkilöihin tai kulkuneuvoihin teknistä tarkkailua. Tilanteesta riippuen yksityiset tahot kohdistavat teknistä seurantaa ja tarkkailua itsenäisesti, ilman minkäänlaisia rajoituksia.

5.4.4 Virtuaalilyhdyskunta-skenaario

Virtuaalinen yhdyskunta ei muodosta rakenteellista kokonaisuutta, vaan perustuu epäviralliseen ihmisten yhteenliittymiseen. Yhdyskunnan jäsenet ovat sitoutuneet noudattamaan tiettyjä yhdessä sovittuja normeja. Skenaarion kulissin perusta on yhdyskuntaan hyväksytyjen

ihmisten keskinäiset maantieteellisesti rajoittamattomat verkostot, jotka pitävät aktiivisesta yhteyttä toistensa kanssa ja yhdyskunnan ulkopuolelle.

Näyttämön synty ihmisten keskinäiseen viestintään perustuvasta virtuaalitodellisuudesta ilman määräyksiä tai lakeja. Jokainen ihminen voi kuulua useampaankin verkostoon tai alaverkostoon. Tämän kaltaisessa yhdyskunnassa turvallisuutta luo ihmisten keskinäinen luottamus ja viestintä sekä halu kuulua verkostoon. Lähes kaikki asiat hoidetaan epävirallisesti ilman muodollisuuksia tai kontrollia. Toiminnot perustuvat palvelus ja vastapalvelus periaatteeseen. Ainoana sanktiona yhdyskunnan keskinäisten normien rikkomisesta on eristäminen tai kokonaan erottaminen kyseisestä yhdyskunnasta.

Tämän kaltaisessa skenaariossa ei välttämättä ole minkäänasteista poliisitoimintaa eikä yksityisiä tai epävirallisia turvapalveluita tarjoavia tahoja. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettekö yhdyskunnassa olisi rikollisuutta. Rikollisuus muodostuu samankaltaisista verkostoista, jotka toimivat ilman maantieteellisiä rajoja, ja jotka pyrkivät aiheuttamaan vahinkoa muille verkostoille tai hyötymään niiden toiminnasta. Rikollisuutta on vaikea jäljittää tai saada konkreettisia henkilöitä vastuuseen toiminnasta.

Tässä skenaariossa ollaan teknisen seurannan tai teknisen tarkkailun osalta hyvin lähellä Mika Mannermaan (2008) Jokuveli. Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa -kirjassaan mainitsemaa jokuveli-valvontaa. Tässä skenaariossa "lempeän valvonnan, tietämisen ja unohtumattomuuden yhteiskunnassa" kaikki ihmiset, niin viranomaiset, poliittiset päättäjät, yritykset, palvelujen tarjoajat kuin viime kädessä yksittäiset kansalaiset, kukin omine intresseineen ovat valvojia ainakin Internetissä. Valvonta on hyväksyttyä ja läpinäkyvää. Teknologia on niin kehittynyttä, että tekninen tarkkailu tai jonkin esineen tekninen seuranta on täysin normaalia päivittäistä toimintaa. Tässä skenaariossa ihmiset valvovat toisiaan koneiden välityksellä ja koneet ihmisiä ja toisiaan. Mannermaa (emt., sivu) kertoo esimerkin, jossa äly on autojen renkaissa ja ohjauskeskuksessa, talojen seinissä, kaupan jauhelihapaketissa, motoristin haalareissa, hiihtokeskuksen hissilipussa, halinallessa, mummon pillerilaatikossa tai muussa vastavassa paikassa. (Mannermaa, 2008) Nämä älyt voivat ohjattujen toimintojensa ohessa lähettää tarvittaessa myös paikkatietoa sitä tarvitseville.

5.4.5 Yhteenveto tulevaisuuden näkymistä

Uskon, että mikään näistä skenaarioista sellaisenaan ei tule toteutumaan Suomessa, vaikka taas toisaalta tulevaisuudessa Suomen yhteiskunta rakenteet saattavatkin sisältää kaikista näistä skenaarioista joitakin pieniä osia. Tämän tulevaisuutta koskevan työni osan, sekä poliisi 2020-julkaisun perusteella vedän yhteen ne tärkeimmät seikat, jotka mielestäni pitäisi huomioida, jotta Suomi olisi mahdollisimman turvallinen maa vuonna 2030:

- Turvallisuudella ja ihmisten hyvin voinnilla on selkeä keskinäinen yhteys. Mitä vähemmän yhteiskunnassamme on syrjäytymistä ja ihmisiä, jotka voivat huonosti, sitä vähemmän on myös rikollisuutta.
- Suomen poliisin tulee olla kansainvälisesti verkostoitunut ja valveutunut, koska myös rikollisuus ja erityisesti järjestäytynyt rikollisuus on kansainvälisesti verkostoitunutta.
- Lainsäädännön muutosten nopeutta tulee tehostaa, jotta sillä pystyttäisiin vastaamaan esille tuleviin uusiin rikosilmiöihin. Lainsäädännön muutoksissa tulee huomioida myös tekniikan kehittyminen.

Nyt vireillä oleva lainmuutoshanke ei teknisen seurannan osalta ole aiheuttanut erityisen paljon keskustelua. Hankkeessa tulevaisuuden menetelmät on kuitenkin huomioitu ottamalla lakiesitykseen uusi lain momentti; henkilön tekninen seuranta. Tällä hetkellä teknistä seuranta tehdään käytännössä ulkoilmassa, mutta uskon, että tulevaisuudessa laitteiden ja menetelmien kehittyessä tullaan siirtymään entistä tarkempiin laitteisiin ja erityisesti myös sisätiloissa tapahtuvaan henkilöiden tekniseen seurantaan. Tulevaisuudessa tekninen seuranta tulee perustumaan entistä enemmän ihmisten jo valmiiksi mukanaan pitävien laitteiden tai esineiden aktivoimiseen, ei niinkään seurantalaitteen asentamiseen. Tämäkin seikka on jo huomioitu lainmuutoshankkeessa teknistä seuranta koskevien menetelmien määrittelyissä.

Mielestäni tulevaisuudessa tullaan menemään viranomaisten lupakäytänteissä entistä enemmän kuplahalli- skenaariossa esittämäni versioon. Luvat tai päätökset henkilön teknisestä seurannasta tullaan hakemaan koko maassa jostakin keskitetystä paikasta tai kyseisiin toimintoihin erikoistuneesta tuomioistuimesta. Tämä tuomioistuin voi tulevaisuudessa sijaita missä tahansa EU:n alueella ja sen toimintaa valvoo joku monikansallinen yhteisö. Toisaalta pidän hyvin mahdollisena sitäkin seikkaa, että ihmisten paikkatiedon merkitys tulee jatkossa entistä enemmän julkisten kaupallisten palveluiden ehdoksi. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että tämä paikkatieto on saatavissa monista muistakin lähteistä, kuin pelkästään jonkun henkilön omista esineistä tai laitteista hankkimalla. Tästä esimerkkinä voisi olla kaupungeissa vapaasti käytössä olevat wlan-verkkoja tarjoavat palvelut, joita ihmiset käyttävät päivittäisiin toimiinsa.

6 Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus

6.1 Yleistä komiteamietinnöstä

Oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö asettivat 12.3.2007 toimikunnan valmistelemaan esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistusta. Toimikunta laati asiasta Oikeusministeriön komiteamietinnön 2009:2, jossa se ehdottaa uusia lakeja, joissa viranomaisten toimivaltuuksia säänneltäisiin nykyistä täsmällisemmin ja kattavammin, toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja ja toisaalta rikostorjunnan tarpeet huomioon ottaen. Yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita koskevaa sääntelyä nostettaisiin asetuksista lakeihin. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, johdanto)

Pakkokeinolain yleisissä säännöksissä säädettäisiin erikseen keskeisimmistä pakkokeinojen käytössä sovellettavista periaatteista. Salaista tiedonhankintaa koskevassa pakkokeinolain 10 luvussa säädettäisiin myös tarkkailusta, peitellystä tiedonhankinnasta, teknisestä laitetarkkailusta, tietolähteen ohjatusta käytöstä ja valvotusta läpilaskusta. Esimerkiksi ylimääräisen tiedon käyttämistä ja salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittamista säädettäisiin nykyistä laajemmin ja tarkemmin. Uuden poliisilain keskeisimmät muutokset voimassa olevaan lakiin verrattuna koskisivat myös salaista tiedonhankintaa. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, johdanto.)

Komiteamietinnön johdannossa lakiuudistushankkeen tärkeyttä perustellaan seuraavasti: "Myös ylimmät laillisuusvalvojat ovat kiinnittäneet huomiota kysymyksessä olevan säädöskokonaisuuden kokonaisuudistamisen tarpeeseen. Kysymys ei ole kuitenkaan pelkästään lainsäädännön selkeydestä. Lisäksi on nostettu esiin turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien ulottuvuuteen ja käyttämisen edellytyksiin, kansalaisten oikeusturvaan sekä yksittäisiin lainsäädännön tarkistamistarpeisiin liittyviä kysymyksiä. Turvallisuusviranomaisten toimivaltuuksien käyttöön liittyvien säännösten kehittämisessä on laillisuusvalvojien ratkaisujen lisäksi otettava huomioon Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisut ja kansainväliset velvoitteet. Perus- ja ihmisoikeusnäkökulman korostuminen, esimerkiksi ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamiseksi tehtyyn yleissopimukseen on johtanut tarpeeseen korostaa asianosaisten oikeuksia rikostutkinnan yhteydessä ja yleisemmin esimerkiksi salaisten pakkokeinojen tai muiden toimenpiteiden kohteeksi joutuvien henkilöiden oikeuksia poliisin toimivaltuuksien käyttämisen yhteydessä." (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, johdanto)

Vaikka pykälien muuttamistarvetta ei olisikaan niiden uusiin lakeihin ottamisen yhteydessä, yksityiskohtaisten perustelujen muuttamiseen tai täydentämiseen saattaa olla aihetta esimerkiksi kahden vuosikymmenen aikana kertyneen soveltamiskäytännön ja sinä aikana annettujen aihepiiriä koskevien ratkaisujen perusteella. Muuttamis- tai täydentämistarvetta voi ilmetä

myös poliisiin ja muidenkin viranomaisten käytössä olevien jatkuvasti kehittyneiden teknisten sovellusten vuoksi. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 12.) Tämän vuoksi myös salaisia pakkokeinoja ja poliisin tiedonhankintaa koskevien säännösten tulee kyetä vastaamaan lainsäädännön toimivuuden tarpeeseen. Tämä koskee komiteamietinnön mukaan niin käytettävissä olevia menetelmiä kuin niiden kohteena olevaa toimintaakin. Mietinnössä viitataan myös perustuslain 2 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia ja joka siis edellyttää viranomaisten toimivaltuuksien täsmällistä sääntelyä." (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 179)

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulma korostuu komiteamietinnössä salaisten pakkokeinojen ja poliisin tiedonhankintakeinojen yhteydessä, koska näillä menetelmillä yleensä puututaan perustuslaissa suojattuihin perusoikeuksiin, vieläpä niiden ydinalueeseen. Näitä ovat erityisesti yksityiselämän, kotirauhan ja luottamuksellisen viestin suoja. Vaikka toisaalta perus- ja ihmisoikeuksien suoja joudutaan asettamaan rikostorjunnan tehokkuusvaatimuksia vastaan, niin sinällään suoja ja tehokas rikostorjunta eivät komiteamietinnön mukaan ole toisensa poissulkevia. Mietinnön mukaan rikosten ja vahingollisten tapahtumien estämisellä suojataan samalla myös perus- ja ihmisoikeuksia. Mutta koska kuitenkin kyseisillä menetelmillä puututaan perus- ja ihmisoikeuksiin, on niiden käyttämisedellytykset ja -tavat määriteltävä laissa erityisen täsmällisesti. Edelleen kuitenkin kyseisten menetelmien käytölle on asetettu toissijaisuuden vaatimus, jonka mukaan niitä voidaan käyttää vain, mikäli muita vähemmän puuttuvia tutkintamenetelmiä ei voida käyttää rikoksen selvittämiseen ja estämiseen. Lailla säännelty ja oikeutetun tavoitteen omaava puuttuminen suojattuihin oikeuksiin voidaan hyväksyä komiteamietinnönkin mukaan vain, jos puuttuminen on välttämätöntä demokraattisen yhteiskunnan suojaamiseksi. Ratkaisukäytännössä on mietinnössä esitetty myös menetelmien riippumattoman jälkikäteisvalvonnan vaatimus." (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 179)

6.2 Tekninen seuranta komiteamietinnössä

Tämän työn aiheena olevan teknisen seurannan osalta komitean mietinnössä käydään läpi voimassa olevan lainsäädännön ristiriitaisuuksia. Pakkokeinolain 5 a luvun 1 §:n 3 c kohdan mukaan teknistä seuranta on kulkuneuvon tai tavaran seuranta siihen kiinnitetyllä radiolähettimellä tai muulla sellaisella laitteella tai menetelmällä, kun taas poliisilain määritelmä-säännöksessä todetaan ainoastaan kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seuranta. Määritelmistä varsinkin poliisilaissa oleva on osoittautunut vaikeasti tulkittavaksi. Pakkokeinolain ja poliisilain mukaiset määritelmät eroavat siinä, että pakkokeinolaissa ei mainita erikseen kulkuneuvon tai tavaran liikkumisen seuranta eikä poliisilain määritelmässä mainita laisinkaan seurantaan käytettäviä menetelmiä. Näiltäkin osin tulisi päästä määritelmien tarkoituksenmukaiseen, kattavaan ja yhdenmukaiseen sääntelyyn. Käytännössä poliisilaissa olevaa py-

kälää yksittäisen tavaran seurantaan liittyvistä tulkinnoista ei ole sovellettu laisinkaan. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 186)

Salaisia pakkokeinoja koskevassa hallituksen esityksessä, jossa määritellään mitä teknisellä seurannalla tarkoitetaan, todetaan: Teknisessä seurannassa käytettävän pieniä radiolähettämiä, jotka säännönmukaisesti lähettävät radiosignaaleja tietyllä radioaallolla. Osa näistä radiolähettimistä on esityksen mukaan sellaisia, joiden hallussapitoon ja käyttöön radiolain 4 §:n 2 momentin ja radioasetuksen (821/88) 6 §:n 3) kohdan sekä Telehallintokeskuksen määräyksen (THK 15 D / 93 M) mukaan ei tarvita lupaa. Osa taas on luvanvaraisia. Koska tekniikka tällä alalla jatkuvasti kehittyy, määritelmä kattaa muutkin sellaiset laitteet. Esimerkiksi ajoneuvon seuranta pimeän aikana voidaan helpottaa sirottelemalla sen päälle ainetta, jonka säteily voidaan havaita vain erityisellä katselulaitteella. Hallituksen esityksessä mainittu "muu menetelmä" tarkoittaa muun muassa tämäntapaisia keinoja. (Hallituksen esitys 22/1994) Edellä mainitun lisäksi tekniseltä seurannalta voidaan katsoa edellytettävän myös jatkuvuutta tai toistuvuutta teknisen katselun tapaan, vaikka tätä ei määritelmäsäännöksessä teknisen seurannan kohdalla erikseen mainitakaan (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 186).

6.2.1 Lainsäädäntöön ehdotetut muutokset

Tässä kappaleessa käsittelemme niitä komiteamietinnössä ehdotettuja muutoksia, jotka koskevat pakkokeinolakiperusteista teknisen tarkkailun osa-alueen teknistä seuranta. Tässä kappaleessa olen kommentoinut tarkemmin alla olevia ehdotettuja lakipykälien muutoksia.

PAKKOKEINOLAKI

10 luku

Salaiset pakkokeinot ja muu salainen tiedonhankinta

20 §

Tekninen seuranta ja sen edellytykset

Teknisellä seurannalla tarkoitetaan esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seuranta salaa siihen erikseen sijoitettavalla radiolähettimellä tai muulla sellaisella teknisellä laitteella taikka menetelmällä tai ohjelmistolla sekä siinä jo olemassa olevan lähettimen, laitteen, menetelmän

tai ohjelmiston hyödyntämistä tähän tarkoitukseen.

Esitutkintaviranomainen saa kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai rikoksesta epäillyn oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen teknistä seuranta, kun häntä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta.

Jos teknisen seurannan tarkoituksena on seurata rikoksesta epäillyn liikkumista sijoittamalla seurantalaite hänen käyttämäänsä esineeseen (henkilön tekninen seuranta), saadaan toimenpide suorittaa vain, jos häntä on syytä epäillä 6 §:n 2 momentissa tarkoitettusta rikoksesta.

Komitean ehdotuksessa suurimmaksi muutokseksi tulisi täysin uusi käsite henkilön tekninen seuranta (20 § 3 mom). Käsitteellä erotellaan esineen, aineen tai omaisuuden liikkumisen seuranta henkilön teknisestä seurannasta. Henkilön teknisellä seurannalla tarkoitetaan seuranta, jossa tarkoituksena on seurata rikoksesta epäillyn henkilön liikkumista sijoittamalla seurantalaitte hänen käyttämäänsä esineeseen. Koska nykytekniikalla seurattavat esineet voivat olla hyvinkin henkilökohtaisia, kohdistuu tällainen seuranta tosiasiallisesti henkilöön. Koska tosiasiallisesti nykyisenkin lainsäädännön puitteissa suoritettussa kulkuneuvon seurannassa pyritään selvittämään henkilön liikkumista, niin myös kulkuneuvon seuranta kuuluu ehdotuksen mukaan henkilön tekniseen seurantaan. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.) Salaisen tiedonhankinnan erityisiä edellytyksiä koskevan 20 §:n 2 mom. mukaan tätä henkilön teknistä seuranta saadaan käyttää vain, jos sillä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Kun taas ehdotuksessa tätä vaatimusta ei edellytetä tekniseltä seurannalta (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 257).

Teknistä seuranta olisi ehdotuksen mukaan mahdollista kohdistaa sekä rikoksesta epäillyn hallussa olevaan esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen että myös hänen käyttämäänsä esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen. Esimerkkinä komiteamietinnössä mainitaan tilanne, jossa esitutkintaviranomaisella on tieto, että joku sivullinen tuo rikoksesta epäillylle anastetun omaisuuden kätkemisessä käytettävän esineen. Esinettä seuraamalla olisi mahdollista päästä selville anastetun omaisuuden sijaintipaikasta. Ehdotettu määritelmä kattaa siten tilanteet, joissa esineen, aineen tai omaisuuden ei voida katsoa olevan epäillyn hallussa, kun seurantalaitteen asentaminen on mahdollista, mutta päätyvän hänelle myöhemmin. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.)

Komitean ehdotuksessa määritelmässä (20 § 1 mom.) ei rajoiteta seurattavia kohteita, vaan periaatteessa minkä tahansa esineen aineen tai omaisuuden liikkumista olisi luvallista seurata. Selkeyden vuoksi määritelmässä mainitaan liikkumisen seuranta erotuksena muista teknisen tarkkailun muodoista. Liikkumisen seuranta sisältää ehdotuksen mukaan luonnollisesti myös tiedon esineen, aineen tai omaisuuden sijainnista, kun se ei ole liikkeessä tai kun esitutkintaviranomainen haluaa varmistua siitä, ettei se lähde liikkeelle. Määritelmässä ei myöskään rajoiteta voimassa olevassa pakkokeinolaissa lueteltuja seurantamenetelmiä, vaan tekninen seuranta voitaisiin toteuttaa tekniikkaneutraalisti erilaisilla teknisillä laitteilla sekä menetelmillä ja ohjelmistoilla. Tämän lisäksi määritelmässä mainitaan selkeyden vuoksi se, että esineissä, aineissa tai omaisuudessa jo olemassa olevia ominaisuuksia saa hyödyntää. Tällöin tekninen seuranta toteutetaan joko kokonaisuudessaan siinä olevan ominaisuuden avulla tai sitä täydennetään jollakin tavalla esitutkintaviranomaisen toimesta. Esimerkkinä

komitean ehdotuksessa mainitaan ajoneuvossa jo olevan paikannuslaitteen aktivoiminen salaa teknisen seurannan toteuttamiseksi. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.)

Ehdotuksen mukaan teknistä seurantaa saa kohdistaa rikoksen kohteena olevaan tai rikoksesta epäillyn oletettavasti hallussa olevaan tai käyttämään esineeseen, aineeseen tai omaisuuteen, kun häntä on syytä epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta. Kun taas henkilöön kohdistuvaa teknistä seurantaa, jonka tarkoituksena olisi seurata rikoksesta epäillyn liikkumista, saa kohdistaa ainoastaan jos häntä on syytä epäillä ehdotuksessa olevan uuden Pakkokeinolain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettusta rikoksesta. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.)

6 §

Televalvonta ja sen edellytykset

Televalvonnalla tarkoitetaan tunnistamistietojen hankkimista salaa viestistä, joka on lähetetty 3 §:ssä tarkoitettuun viestintäverkkoon kytketystä teleosoitteesta tai telepäätelaitteesta taikka vastaanotettu tällaiseen osoitteeseen tai laitteeseen sekä teleosoitteen tai telepäätelaitteensijaintitiedon hankkimista tai niiden käytön tilapäistä estämistä. Tunnistamistiedolla tarkoitetaan sähköisen viestinnän tietosuojalain 2 §:n 8 kohdassa tarkoitettua tilaajaan tai käyttäjään yhdistettävissä olevaa viestiä koskevaa tietoa, jota viestintäverkoissa käsitellään viestien siirtämiseksi, jakelemiseksi tai tarjolla pitämiseksi.

Esitutkintaviranomaiselle voidaan antaa lupa rikoksesta epäillyn hallussa olevan tai oletettavasti muuten käyttämän teleosoitteen tai telepäätelaitteen televalvontaan, kun häntä on syytä epäillä

- 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta;*
- 2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen;*
- 3) parituksesta;*
- 4) oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta;*
- 5) laittomasta uhkauksesta;*
- 6) perättömästä vaarailmoituksesta;*
- 7) huumausainerikoksesta; taikka*
- 8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta.*

Televalvonnan edellytyksenä on, että sillä voidaan olettaa saatavan rikoksen selvittämiseksi tarvittavia tietoja. Edellä 2 momentin 5-7 kohdassa tarkoitettujen rikosten osalta edellytyksenä on, että rikos epäillänsä tehdyksi teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen.

Verkkoviestin tunnistamistietojen luovuttamisesta säädetään sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä annetun lain (460/2003) 17 §:ssä.

Tämä uudistus tarkoittaisi sitä, että henkilön teknistä seurantaa saisi suorittaa samoin edellytyksin kuin televalvontatietojen hankkimista (6 §). Tällöin henkilön teknistä seurantaa saa kohdistaa henkilöön, kun häntä on syytä epäillä 1) rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, 2) automaattiseen tietojenkäsittelyjärjestelmään kohdistuneesta rikoksesta, joka on tehty teleosoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen, 3) parituksesta, 4) oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisesta, 5) laittomasta uhkauksesta, 6) perät-

tömästä vaarailmoituksesta, 7) huumausainerikoksesta tai 8) terroristisessa tarkoituksessa tehtävän rikoksen valmistelusta. Käytännössä tämä merkitsisi tiukennusta voimassa olevan teknisen seurannan sääntelyyn pakkokeinolaissa. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 456.)

21 §

Teknisestä seurannasta päättäminen

Tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asia ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluessa pakkokeinon käytön aloittamisesta.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies päättää muusta kuin 1 momentissa tarkoitettusta teknisestä seurannasta.

Lupa tai päätös voidaan antaa kerrallaan enintään kuukaudeksi.

Teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä on mainittava

- 1) epäilty rikos ja sen tekoaika;*
- 2) rikoksesta epäilty;*
- 3) tosiseikat, joihin häneen kohdistuva rikosepäily perustuu;*
- 4) luvan tai päätöksen voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella;*
- 5) toimenpiteen kohteena oleva esine, aine tai omaisuus; sekä*
- 6) teknisen seurannan rajoitukset ja ehdot.*

Teknisen seurannan osalta ehdotus sisältää nykyiseen lainsäädäntöön verrattuna radikaalin muutoksen ja tiukennuksen siitä kuka teknisestä seurannasta saa päättää (21 §). Tämän ehdotuksen mukaan säädettäisiin siten, että tuomioistuin päättää henkilön teknisestä seurannasta pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Jos asiasta päättäminen ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi päättää teknisestä seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuin on ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Komitean ehdotuksen mukaan asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluessa pakkokeinon käytön aloittamisesta. Ehdotuksen mukaan muusta teknisestä seurannasta saa päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tämän ehdotuksen myötä tulevaisuudessa tutkinnanjohtajana toimiva ylikonstaapeli tai rikosylikonstaapeli ei voisi enää päättää teknisestä seurannasta. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.)

Saman ehdotuksen pakkokeinolain 21 § 3 momentissa määritellään luvan kestoksi enintään yksi kuukausi, jonka jälkeen seuranta on päätettävä tai päätös seurannan jatkamisesta on uudelleen alistettava käräjäoikeuden päätettäväksi. Koska tämänhetkisessä lainsäädännössä pakkokeinolaissa teknisen seurannan kestosta ei ole säädetty voimassa olevassa aikaa, myös tämä ehdotuksessa oleva säätely merkitsisi tiukennusta voimassa olevaan oikeuteen verrattuna. Pykälän 4 momentissa säädetään teknistä seurantaa koskevassa vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavista tiedoista. Mainittavia tietoja ovat sen mukaan 1) epäilty rikos ja sen teko-

aika, 2) rikoksesta epäilty, 3) tosiseikat, joihin häneen kohdistuva rikosepäily perustuu, 4) luvan tai päätöksen voimassaoloaika kellonajan tarkkuudella, 5) toimenpiteen kohteena oleva esine, aine tai omaisuus sekä 6) teknisen seurannan rajoitukset ja ehdot. Tämä sääntely vastaisi lähtökohtaisesti muiden salaisten pakkokeinojen ja salaisen tiedonhankinnan vaatimuksissa ja päätöksissä mainittavia tietoja. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 475-477.)

24 § Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Esitutkintavirkamiehellä on oikeus sijoittaa tekniseen tarkkailuun käytettävä laite, menetelmä tai ohjelmisto toimenpiteen kohteena olevaan esineeseen, aineeseen, omaisuuteen, paikkaan, tilaan tai tietojärjestelmään, jos tarkkailun toteuttaminen sitä edellyttää. Esitutkintavirkamiehellä on tällöin oikeus laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamiseksi, käyttöön ottamiseksi ja poistamiseksi salaa mennä edellä mainittuihin kohteisiin tai tietojärjestelmään sekä kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla tilapäisesti ohittaa kohteiden tai tietojärjestelmän suojaus tai haitata sitä. Kotietsinnästä säädetään erikseen.

Tekniseen tarkkailuun käytettävää laitetta, menetelmää tai ohjelmistoa ei saa asentaa asumiseen käytettävään, rikoslain 24 luvun 11 §:ssä tarkoitettuun kotirauhan suojaamaan tilaan, jollei kysymys ole pakkokeinosta, jonka käyttämiseen tuomioistuimien on antanut luvan.

Teknisen laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisesta tai poisottamisesta säädetäisiin ehdotuksessa Pakkokeinolain 24 §:ssä. Voimassa olevaan lakiin nähden uudessa esityksessä määritellään tarkemmin myös se, että teknisen seurannan laitteen asentamisen, käyttöönoton tai poistamisen turvaamiseksi voitaisiin tilapäisesti kiertää, purkaa tai muulla vastaavalla tavalla ohittaa kohteiden suojausjärjestelmät tai pelkästään haitata niitä. Tämän hetkessä lainsäädännössä asiasta ei ole mitään linjausta. Mikäli suojausta ei voitaisi esimerkiksi tilapäisesti ohittaa, ei teknistä tarkkailua pystyttäisi lainkaan toteuttamaan. Kysymyksessä olisi siten lukituksen avaamiseen rinnastettava toimenpide. Kuitenkin kokonaan toisesta pakkokeinosta, kotietsinnästä kyseiseen kohteeseen, säädetäisiin vastaisuudessa erikseen toisissa pykälissä. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 479-480.)

Lainsäädäntöön ehdotetuissa muutoksissa ei ole otettu lainsäätelyn piiriin teknisellä seurannalla saatujen tallenteiden tai tietojen tarkastusvelvollisuutta. Myöskään teknisellä seurannalla saatua ylimääräistä tietoa tai sitä, miten sitä saa tai ei saa käyttää, ei lakiehdotuksessa ole mitenkään säännelty.

55 § Salaisella tiedonhankinnalla saadun tiedon säilyttäminen

Salaisella tiedonhankinnalla saatu tallennettu tieto, joka koskee sitä rikosta, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu, on säilytettävä, kunnes viisi vuotta on kulunut asian lainvoimaisesta ratkaisusta tai sillensä jättämisestä. Tämän jälkeen tieto on viipymättä hävitettävä.

Ylimääräinen tieto on säilytettävä, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä. Tämän jälkeen ylimääräinen tieto on viipymättä hävitettävä.

Ylimääräinen tieto voidaan tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetussa laissa (761/2003) tarkoitettuun rekisteriin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää sitä keinoa, jolla tieto on saatu, taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tietojen poistamisesta on voimassa, mitä siitä erikseen on säädetty.

Lakiehdotuksen Pakkokeinolain 55 §:n 1 momentin voi tulkita koskevan myös teknistä seurannaa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että teknisellä seurannalla tai henkilön teknisellä seurannalla saadut tiedot olisi säilytettävä viisi vuotta siitä kun kyseinen rikosasia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä syyteharkintaan saattamatta. Mikäli kyseistä pykälää tulkitaan tällä tavalla, tarkoittaa se sitä, että kyseiset paikkatiedot on tallennettava ja säilytettävä. Tämä toisi muutoksen tämän hetkiseen lainsäädäntöön, jossa tuonkaltaista velvoitetta ei ole, ja tarkoittaisi käytännöntasolla radikaalia muutosta poliisin toimintaan teknisen seurannan paikkatietojen tallentamisen osalta.

57 § Kiireellisessä tilanteessa saadun tiedon hävittäminen

Jos pidättämiseen oikeutettu virkamies on 9 §:n 1 momentissa, 11 §:n 1 momentissa, 21 §:n 1 momentissa tai 23 §:n 1 momentissa tarkoitettussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, rikoksesta epäillyn teknisen seurannan tai teknisen laitetarkkailun aloittamisesta, mutta tuomioistuimella on edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, pakkokeinon käyttö on lopetettava ja sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot on heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saadaan kuitenkin tuomioistuimen luvalla käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa.

Yllä oleva pakkokeinolain 57 § säännös olisi kokonaan uusi. Kun henkilöön kohdistuvan teknisen seurannan tarkoitettussa kiireellisessä tilanteessa päättänyt pidättämiseen oikeutettu virkamies esittäisi tästä seurannasta vaatimuksen tuomioistuimelle ja tuomioistuin päättäisikin, että edellytyksiä toimenpiteelle ei ole ollut, olisi pakkokeinon käyttö on lopetettava ja sillä saatu aineisto ja sillä saatuja tietoja koskevat muistiinpanot olisi tällöin heti hävitettävä. Näin saatuja tietoja saataisiin kuitenkin tuomioistuimen luvalla käyttää samoin edellytyksin kuin ylimääräistä tietoa.

Vaikka esitetyn säännöksen mukaisesti tuomioistuinvalvontaan on saatettava kiireellisessä tilanteessa tehty pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös, niin tilanteissa joissa pakkokeinon käytön tavoite saavutetaan esimerkiksi tunnin kuluttua sen aloittamisesta, eikä asiaa olisi vielä saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi, päätöksen tiedonhankinnan lopettamisesta tekee myös pidättämiseen oikeutettu virkamies. Näissä tilanteissa asiaa ei saateta laisinkaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. Mikäli kysymyksessä on tilanne, jossa tuomioistuin katsoo, ettei pakkokeinon käytölle ole enää edellytyksiä tai että keinon käytön jatkaminen on esi-

merkiksi suhteellisuusperiaatteen vastaista, tulee pakkokeinon käyttö lopettaa heti päätöksen tultua voimaan. Tällöin jo saatuja tietoja voitaisiin kuitenkin käyttää tuomioistuimen luvalla samoin edellytyksin kuin telekuunteluun liittyvissä tapauksissa mainittua ylimääräistä tietoa. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 517.)

58 § Salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittaminen

Epäiltyyn kohdistetusta telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, televalvonnasta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpilaskusta on viipymättä ilmoitettava hänelle kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi, taikka esitutkinta on muuten päätetty tai se on keskeytetty. Pakkokeinosta on kuitenkin ilmoitettava epäillylle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Epäillylle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta epäillylle saadaan lykätä enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Epäiltyyn kohdistetusta peitetöinnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä on ilmoitettava hänelle ilman aiheetonta viivytystä kirjallisesti sen jälkeen, kun asia on saatettu syyttäjän harkittavaksi. Epäillylle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 3 momentissa tarkoitettua ilmoitusta epäillylle saadaan lykätä enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan tai jättää ilmoitus kokonaan tekemättä, jos se on perusteltua käynnissä jo olevan tai tulevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Edellä 1 tai 3 momentissa tarkoitettua ilmoitusta ei kuitenkaan saa syyteharkinnan tai syytteen tuomioistuinkäsittelyn aikana lykätä tai jättää kokonaan tekemättä, jos ilmoituksen lykkääminen tai tekemättä jättäminen voisi loukata asianosaisen oikeutta puolustautua asianmukaisesti tai muuten asianmukaisesti valvoa oikeuttaan oikeudenkäynnissä.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin 41 §:n säännöksiä.

Lakiehdotuksessa pakkokeinolain 58 §:ssä mainittu salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittaminen ja ilmoittamisen tapa tulisi muuttumaan siten, että ainoastaan kirjallinen ilmoitus on pätevä. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi vailla vakainaista asuinsoitetta olevien tai ulkomailla asuvien henkilöiden ilmoitukset pitää kuitenkin toimittaa johonkin postiosoitteeseen tai paikkaan kirjeitse, eikä ilmoituksia olisi enää mahdollista tehdä puhelinsoitolla tai tekstiviestillä.

63 § Salaisen tiedonhankinnan valvonta

Sisäasiainministeriö, Tullihallitus ja esitutkintaa toimittavien yksiköiden päälliköt valvovat tässä luvussa tarkoitettua tiedonhankintaa.

Sisäasiainministeriö ja Tullihallitus antavat hallinnonaltaan eduskunnan oikeusasiamiehelle vuosittain kertomuksen tässä luvussa tarkoitetun telekuuntelun, telekuuntelun sijasta tapahtuvan tietojen hankkimisen, televalvonnan, tukiasematietojen hankkimisen, teknisen tarkkailun, peitetoiminnan, valeoston, tietolähteen ohjatun käytön, valvotun läpilaskun ja tiedonhankinnan suojaamisen käytöstä ja valvonnasta.

Oikeusasiamiehelle annettavista rikoksen estämiseksi tai paljastamiseksi käytettyä salaista tiedonhankintaa koskevista kertomuksista säädetään poliisilaissa, tullilaissa, rajavartiolaissa ja poliisin tehtävien suorittamisesta puolustusvoimissa annetussa laissa.

Teknisen seurannan osalta pakkokeinolain 63 §:ään eli valvontapykälään tulisi muutos. Uuden lakiehdotuksen mukaan myös teknisen seuranta kuuluisi nyt niiden salaisten pakkokeinojen joukkoon, josta sisäasianministeriön on vuosittain annettava kertomus eli selvitys eduskunnan oikeusasiamiehelle.

POLIISILAKI

5 luku

Salainen tiedonhankinta

20 §

Tekninen seuranta ja sen edellytykset

Poliisilla on rikoksen estämiseksi oikeus tekniseen seurantaan, jos henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta tai henkilön teknisen seurannan osalta pakkokeinolain 10 luvun 6 §:n 2 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

Poliisilla on lisäksi oikeus tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvallisiksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi.

21 §

Teknisestä seurannasta päättäminen

Tuomioistuimien päätös päätää henkilön teknisestä seurannasta päällystään kuuluva poliisimiehen vaatimuksesta.

Päällystään kuuluva poliisimies päätää muusta kuin 1 momentissa tarkoitettua teknisestä seurannasta. Jos henkilön tekninen seuranta ei siedä viivytystä, päällystään kuuluva poliisimies saa päätää seurannasta siihen asti, kunnes tuomioistuimien ratkaissut luvan myöntämistä koskevan vaatimuksen. Asia on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi heti, kun se on mahdollista, kuitenkin viimeistään 12 tunnin kuluessa keinon käytön aloittamisesta.

Lupa tai päätös voidaan antaa kerrallaan enintään kuukaudeksi.

Vaatimuksessa ja päätöksessä mainittavien tietojen osalta on soveltuvin osin noudatettava,

mitä pakkokeinolain 10 luvun 21 §:n 4 momentissa säädetään.

24 §

Laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentaminen ja poisottaminen

Tekniseen tarkkailuun käytettävän laitteen, menetelmän tai ohjelmiston asentamisen ja poisottamisen osalta on soveltuvin osin noudatettava, mitä pakkokeinolain 10 luvun 24 §:ssä säädetään.

55 §

Salaisella tiedonhankinnalla saadun tiedon säilyttäminen

Salaisella tiedonhankinnalla saatu tieto, joka ei koske rikosta, on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, ettei tietoa tarvita rikoksen estämisessä.

Ylimääräinen tieto saadaan tallettaa henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annetussa laissa (761/2003) tarkoitettuun rekisteriin, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisessä olisi saatu käyttää sitä tiedonhankintakeinoa, jolla tieto on saatu taikka jos tieto on tarpeen rikoslain 15 luvun 10 §:ssä tarkoitetun rikoksen estämiseksi. Tietojen poistamisesta on voimassa, mitä siitä erikseen säädetään. Tieto, jota ei ole talletettu rekisteriin tai liitetty esitutkinta-aineistoon, on hävitettävä ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun on käynyt ilmeiseksi, ettei tietoa voida käyttää tai sitä ei enää tarvita rikoksen estämisessä tai selvittämisessä.

Poliisilain osalta ehdotuksen säännökset sisältävät lähinnä viittauksia yllämainittuihin pakkokeinolain kohtiin. Näin ne toisivat tiukennuksia myös voimassa oleviin poliisilaissa oleviin tiedonhankintaa koskeviin säännöksiin. Poikkeuksen tähän toisi ainoastaan tämän hetkisen poliisilain 31 §:n 4 momentissa määritelty rynnäkköseuranta. Tässä momentissa määritellään poliisin oikeus tekniseen seurantaan, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinniotettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 562.)

58 § *Salaisesta tiedonhankinnasta ilmoittaminen*

Telekuuntelusta, televalvonnasta, peitelystä tiedonhankinnasta, teknisestä tarkkailusta ja valvotusta läpikäytystä on viipymättä ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle kirjallisesti sen jälkeen, kun tiedonhankinnan tarkoitus on saavutettu. Salaisesta tiedonhankinnasta on kuitenkin ilmoitettava tiedonhankinnan kohteelle viimeistään vuoden kuluttua sen käytön lopettamisesta. Kohteelle ilmoittamisesta on samalla annettava kirjallisesti tieto luvan myöntäneelle tuomioistuimelle.

Tuomioistuin voi päällystään kuuluvan poliisimiehen vaatimuksesta päättää, että 1 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan lykätä enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoitus saadaan tuomioistuimen päätöksellä jättää kokonaan tekemättä, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi.

Peitetoiminnasta, valeostosta ja tietolähteen ohjatusta käytöstä ei ole velvollisuutta ilmoittaa

tiedonhankinnan kohteelle, jos asiassa ei ole aloitettu esitutkintaa.

Ilmoitusta koskevan asian käsittelyssä tuomioistuimessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä pakkokeinolain 10 luvun 41 §:ssä säädetään.

Muutos aikaisempaan lainsäädäntöön olisi se, että poliisilakiperusteisesta teknisestä seurannasta ilmoittamisesta, ilmoituksen siirtämisestä tai ilmoittamatta jättämisestä ei enää päätä kyseisen salaisen pakkokeinon määrännyt virkamies eli tutkinnanjohtajana toiminut henkilö. Mikäli jostakin perustellusta syystä ilmoitusta halutaan siirtää tai jättää pakkokeinosta ilmoittaminen kokonaan tekemättä pitää laki ehdotuksen mukaan kyseinen päätös vaatia tuomioistuimelta, joka tekee kyseisestä asiasta ratkaisun.

6.3 Komiteamietintöön jälkepäin annetut lausunnot

Edellä esitelty mietintö julkaistiin oikeusministeriön komiteamietintönä, joka luovutettiin oikeusministeriölle ja sisäasiainministeriölle 17.4.2009. Mietintö laadittiin hallituksen esityksen muotoon. Toimikunnan lausunnosta jätettiin sen jäsenten toimesta useita eriäviä mielipiteitä. Oikeusministeriö pyysi 27.5.2009 päivätyllä lausuntopyynnöllä 81 eri taholta lausuntoa esitutkinta- ja pakkokeino-toimikunnan mietinnöstä. Seuraavaksi käsittelen komiteamietintöön jälkikäteen annettuja lausuntoja. Näkökulmanani käytän kuitenkin vain lausuntoja, jotka on annettu yleisesti komiteamietinnöstä sekä erityisesti niitä lausuntoja, jotka käsittelevät tämän työn aihepiiriä eli teknistä seuranta.

6.3.1 Lausuntojen sisältöä yleisellä tasolla

Helsingin käräjäoikeus on omassa lausunnossa pitänyt kannatettavana toimikunnan ehdotusta uuden pakkokeinolain säätämisestä ja siitä, että uudistuksessa pyritään selkeyttämään voimassa olevan pakkokeinolain säännöksiä sekä täydentämään säätlemättömiä tilanteita. Kuitenkin todeten, että valitettavasti toimikunnan ehdotuksessa ei ole pystytty käsittelemään yhä laajenevaa kansainvälistä yhteistyötä pakkokeinoasioissa Euroopan unionin ja Suomen sekä unionin ulkopuolisten maiden välillä. Vantaan käräjäoikeus katsoo omassa lausunnossaan toimikunnan tehneen sinänsä ansiokasta työtä, mutta toteaa kuten toimikuntakin, että työ on ajanpuutteen vuoksi jäänyt kesken. Vantaan käräjäoikeuden lausunnossa korostuu näkemys, jonka mukaan uusi laki perustuu liiaksi lainsäädäntöteknisesti nykyisen lainsäädännön rakenteille. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot, 17.)

Etelä-Suomen poliisin lääninjohto toteaa myös omassa lausunnossaan, että pakkokeinojen osalta toimikunnan työ näyttää jääneen osittain keskeneräiseksi. Raja rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi sekä rikoksen selvittämiseksi on usein tulkinnanvarainen ja epäselvä. Poliisi- ja pakkokeinolaki ovat nykyisellään, sekä mietinnössä esitetyn perusteella edelleen liialti sidoksissa toisiinsa (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausun-

not, 89). Itä-Uudenmaan poliisilaitos on omassa lausunnossaan kiinnittänyt huomiota salaisten pakkokeinojen ja salaisen tiedonhankinnan käytölle asetettuihin tarpeellisuusvaatimuksiin ja vaatimukseen erityisestä merkityksestä rikoksen selvittämiseksi. Lausunnossa todetaan näiden pakkokeinojen merkityksen arvioimisen olevan mahdollista vasta esitutkinnan edistyttyä, ei ennen sen aloittamista. Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen kanssa samansuuntaisen lausunnon on antanut myös Varsinais-Suomen poliisilaitos, joka pitää vaatimusta ennakoinnista pakkokeinojen tuloksellisuuden (erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi tai välttämätöntä rikoksen selvittämiseksi) suhteen lähinnä ylimitoiteltuna. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot, 89 ja 147).

6.3.2 Lausunnot teknistä seurantaan koskevan lainsäädännön osalta

Rajavartiolaitoksen esikunnan (RVLE) lausunnossa todetaan, että mietinnön perusteluista ei ilmene, että tarkoitus olisi tiukentaa esineiden, aineiden tai omaisuuden teknisen seurannan edellytyksiä. Erityistä huomiota rajavartiolaitoksen lausunnossa kiinnitetään teknisen seurannan osalta juuri henkilön tekniseen seurantaan. RVLE:n lausunnon mukaan henkilön teknistä seurantaan tulisi rajata tarkemmin siten, että kysymyksessä on esimerkiksi henkilön vaatetukseen tai muuhun henkilökohtaiseen esineeseen sijoitettava seurantalaitte, jolloin kysymys siis olisi tosiasiallisestikin varsinaisesta henkilön teknisestä seurannasta. Tarkennus tulisi olla senkin vuoksi, että koska ilman sitä, ei voida vetää selvää rajaa esimerkiksi kulkuneuvon seurantaan, joka voisi olla, joko teknistä seurantaan (esineen seurantaan) tai henkilön teknistä seurantaan (autoa kuljettavan henkilön seurantaan) tulkinnasta riippuen. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot, 166.)

Keskusrikospoliisin (KRP), Etelä-Suomen poliisin lääninjohdon ja Itä-Uudenmaan poliisilaitoksen lausuntojen mukaan tekniseen seurantaan liittyvän lainsäädännön kiristäminen on perusteetonta ja heikentää oleellisesti kyseisen keinon käyttöä. Erityistä huomiota näissä lausunnoissa kiinnitetään siihen, että kyseistä keinoa ei olisi enää mahdollista käyttää varkausrikoksia tutkittaessa. Lausunnoissa todetaan myös, että komiteamietintö ja siinä olevat säännökset eivät teknisen seurannan osalta kata tilanteita, jossa rikoksentekoväline on ensin jonkin muun kuin rikoksesta epäillyn henkilön hallussa. Kaikissa näissä lausunnoissa kritisoidaan voimakkaasti myös sitä, että kyseinen keino tulee alistaa tuomioistuimen päätökselle nykyisen lainsäädännön määräämän tutkinnanjohtajan sijaan. (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot, 166-167.)

7 Tulokset ja johtopäätökset

7.1 Tulokset

Opinnäytetyötä kirjoitettaessa esitutkinta-, pakkokeino- ja poliisilakien kokonaisuudistus on vielä kesken. Sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön asettaman toimikunnan komiteanmietintö on valmistunut ja kyseiseen mietintöön annettujen lausuntojen tiivistelmät on luettavissa Internetistä. Hallituksen esitys kyseisestä lakipaketista on tarkoitus antaa eduskunnalle syysistuntokaudella 2010, mutta vielä kyseinen esitys ei ole valmistunut tai ainakaan se ei ole vielä julkinen.

7.1.1 Nykyinen laki on vaikeaselkoinen ja tulkinnanvarainen

Nykyinen lainsäädäntö on lukuisine osittaisuudistuksineen vaikeaselkoinen ja sekava toisiin lakeihin johtavia viittauksia sisältävä vaikeasti hallittava kokonaisuus. Erityisen vaikeaksi yksittäisen tutkinnanjohtajan osalta sen tekee rikosten esitutkinnassa käytettävien pakkokeinolain mukaisten pakkokeinojen ja rikosten ennalta ehkäisemiseksi käytettävien poliisilain mukaisten tiedonhankintamenetelmien välisen ajallisen rajan veto. Usein esimerkiksi huumausainerikoksissa voi kyse olla molemmista, pyritään selvittämään tiettyjen henkilöiden jo tekemiä huumausainerikoksia, mutta toisaalta samassa yhteydessä ehkäisemään ja paljastamaan näiden henkilöiden uusia vastaavanlaisia tekoja. Näissä tapauksissa tutkinnanjohtajan on kyettävä valitsemaan ja päättämään kumman lain mukaan esimerkiksi näiden henkilöiden kuluneuvoihin kohdistetaan teknistä seuranta. Yksi ratkaisu voisi olla siirtää kokonaan pois pakkokeinolaista ja poliisilaista poliisiin tämän kaltainen tiedonhankinta (esimerkiksi tekninen seuranta) ja luoda kokonaan uusi poliisin tiedonhankintaa koskeva lainsäädäntö. Tällöin vältyttäisiin nykyisessä ja ehdotetussakin lainsäädännössä olevalta tapahtumien ajallisen arvioinnin problematiikalta ja lakien keskinäisiltä viittauksilta.

7.1.2 Lakiuudistukselle on tarve

Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistuksen tarve on tullut esiin useiden lakiuudistusten eduskuntakäsittelyissä. Julkisuudessa olleiden rikostapauksien tiedottamisen yhteydessä on tiedotusvälineissä usein arvioitu poliisin käyttämiä salaisia pakkokeinoja ja erityisesti niiden laillisuusvalvontaa. Esimerkkinä tästä on aikaisemmin tässä työssä käsittelemieni eri tahojen poikkeavat näkemykset laillisuusvalvonnan tämänhetkisestä toimivuudesta.

7.1.3 Laillisuusvalvonnassa on kehittämisen varaa teknisen seurannan osalta

Eduskunnan oikeusasiamies haluaa korostaa omassa lausunnossaan, ettei oikeusasiamiehen laillisuusvalvonta voi olla kattavaa, vaan ainoastaan normaaleja salaisen tiedonhankinnan valvontamekanismeja täydentävää. Hänen mukaansa kysymys on lähinnä "valvonnan valvonnasta". Tästä huolimatta on erittäin tärkeää, että salaisiin pakkokeinoihin kohdistuu tehokasta ja toimivaa laillisuusvalvontaa (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot; 17). Käytännössä tämä laillisuusvalvonta toteutuu poliisin sisäisenä laillisuusvalvontana, jonka yhtenä merkittävänä tukipilarina toimii SALPA-rekisteri, joka on salaisien pakkokeinojen sähköinen käsittelyjärjestelmä. Se sisältää valmiita kaavakkeita ja lomakkeita, jotka tukevat asiaan liittyvien vaatimuksien ja päätösten tekemistä muodollisesti oikein. Teknisen seurannan osalta on tällä hetkellä ulkoista laillisuusvalvontaa erittäin vähän, jos laisinkaan. Tämä heijastuu osittain myös siihen, että sisäisessä laillisuusvalvonnassakin panostetaan enemmän niihin osiin poliisin salaisia pakkokeinoja, joihin kohdistuu ulkoistakin laillisuusvalvontaa. Vähäisen tekniseen seurantaan kohdistuvan laillisuusvalvonnan vuoksi jää asia yksittäiselle virkamiehelle, joka vastaa itse omasta toiminnastaan ja omien päätöstensä lainmukaisuudesta. Komiteamietinnössä esitetyn mukaan teknisen seurannankin tulisi kuulua niihin salaisiin pakkokeinoihin, joita eduskunnan oikeusasiamieskin erityisesti seuraisi.

7.1.4 Perusoikeudet ovat tärkeitä, myös rikoksen uhrille

Opinnäytetyön keskeinen teema on ihmisten perusoikeudet. Käytännön työssä poliisi joutuu usein tilanteisiin, joissa useamman henkilön eri suuntiin vaikuttavat perusoikeudet tulee ottaa huomioon samanaikaisesti. Käyttäessään lainmukaista toimivaltaansa poliisi joutuu usein tilanteeseen, jossa turvattaessa jonkun henkilön perusoikeuksia, on poliisin puututtava ja rajoitettava jonkun toisen henkilön perusoikeuksia. Perustuslain 22 §:n mukaan poliisin tulisi turvata kaikkien näiden osapuolten keskinäiset ja yksilöiden perusoikeudet suhteessa poliisin toimintaan. Tällöin poliisin on objektiviteettiperiaatteen perusteella pyrittävä lopputuloksen, jossa molempien oikeudet voidaan mahdollisimman hyvin toteuttaa. Koska ihmisten perusoikeudet ovat oikeuksia suhteessa toisten ihmisten oikeuksiin, ei perusoikeuksista nauttiminen saa rajoittaa liikaa muiden oikeutta nauttia heidän omista perusoikeuksistaan. Mielestäni tämä näkökulma ei ole toteutunut tässä oikeusministeriön komiteamietinnössä. Ajatustani tukee myös Keskusrikospoliisin antama lausunto, jossa todetaan, perus- ja ihmisoikeuksien keskinäisen arvottamisen ja niiden välittymisen yksittäisiin pykäliin jääneen puutteelliseksi. Mietinnössä ei ole käsitelty perusoikeuksien keskinäistä suhdetta eikä varsinkaan siitä näkökulmasta, että rikoksella on myös uhri, jonka perus- ja ihmisoikeuksia esitutkinnassa pyritään turvaamaan. Optulan (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) näkemys toimikunnan tuottamasta työstä on osittain samansuuntainen Keskusrikospoliisin kanssa ja sen mukaan toimikunta ei ole käynyt laajempaa keskustelua siitä, mitä perus- ja ihmisoikeusnäkökohtien huomioon ottami-

nen tarkoittaa tai mitkä ovat tältä osin Suomen merkittäviä ihmisoikeusongelmia (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, mietintöön annetut lausunnot; 18-19). Tässä mietinnössä on mielestäni käsitelty näitä lakiuudistuksia vain siitä näkökulmasta, että rikoksesta epäiltyjen henkilöiden perus- ja ihmisoikeudet toteutuisivat mahdollisimman hyvin.

7.1.5 Ihmisen paikkatiedon tulee kuulua yksityiselämän suojaan

Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin henkilötietolaissa, jossa määritellään ja toteutetaan ne yksityiselämän suoja ja muita yksityisyyden suoja turvaavat perusoikeudet, joita ihmisen henkilötietoja käsiteltäessä tulee noudattaa (Henkilötietolaki 1 §). Kyseisessä 1 §:ssä määritellään myös tämän lain tavoitteet edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Henkilöntietolaissa määritellään, mitä henkilötiedoilla tarkoitetaan: "Kaikenlaisia luonnollista henkilöä taikka hänen ominaisuuksiaan tai elinolosuhteitaan kuvaavia merkintöjä, jotka voidaan tunnistaa häntä tai hänen perhettään tai hänen kanssaan yhteisessä taloudessa eläviä koskeviksi." (Henkilötietolaki 3 §).

Hallituksen kyseistä lakia koskevan esityksen mukaan lakiin on tehty tietosuojadirektiivistä tai ehdotetusta laista johtuvia tarkistuksia. Tietosuojadirektiivistä johtuvana uutena käsitteenä pykälässä määritellään muun muassa henkilötietojen käsittely. Kyseistä säännöstä muutettiin vuonna 1999, niin että laki koskee kaikkien luonnollisten henkilöiden tietoja. Aikaisemmin lakia tulkittiin siten, että se koski vain luonnollisen henkilön yksityishenkilönä liittyviin tietoihin. Tämä rajasi pois esimerkiksi ammatinharjoittamiseen tai julkisessa tehtävässä liittyvät tiedot. Tämä muutos johtui tietosuojadirektiivin määrittelystä, jossa henkilötieto määritellään vastaavalla tavalla luonnollista henkilöä koskevaksi tiedoksi. Tämä nykyinen lainsäädäntö merkitsee lähtökohtaisesti kaikkien luonnolliseen henkilöön liittyvien tietojen kuulumista tämän henkilötietolain soveltamisalan piiriin. (HE 96/1998.)

Keskeinen kysymys on tulkitaanko henkilön vakituisesti käyttämän kulkuneuvon paikkatieto tämän kaltaisiin henkilötietolain alaisiin tietoihin. Ja luonnollinen jatkokysymys on, muuttuuko tilanne, jos kyseessä on monen eri henkilön käyttämä kulkuneuvo tai jos kyseessä on yksittäinen esine tai tavara, jota henkilö vain hetkellisesti siirtää omalla kulkuneuvollaan. Nämä on niitä kysymyksiä, joihin tässä työssä minulla on ollut tarkoitukseni hakea vastausta. Mielestäni komitean mietintö antaa vastauksen näihin.

Komitean mietinnön perusteluissa henkilön sijaintitiedon selvittäminen on henkilön teknisen seurannan yhteydessä rinnastettu teleosoitteen tai telepäätelaitteen sijaintitietoon ja sen selvittämiseen (Oikeusministeriön komiteamietintö 2009:2, 476). Hallituksen esityksessä (HE 125/2003) käsiteltäessä sähköisen viestinnätietosuojalakea GSM-puhelimen käyttäjän teleosoitteen ja telepäätelaitteen sijaintitietoa, on se määritelty salassa pidettäväksi tunnist-

mistiedoksi. Samassa yhteydessä mainitaan muunkinlainen paikannus kuin tukiasemiin perustuva. Paikkatiedot voivat liittyä myös muihin välineisiin kuin viestintään käytettäviin päätelaitteisiin, joista esimerkkinä voidaan mainita erilaiset paikannusrannekkeet, joilla ei voida lähettää tai vastaanottaa viestejä, mutta joiden maantieteellinen sijainti voidaan selvittää esimerkiksi tukiasemapaikannuksen ja satelliittipaikannuksen (GPS) keinoin. Tällöin myös henkilön teknisen seurannan kohteen paikkatietoa voidaan pitää salassa pidettävänä tunnistetietona. Esineiden ja ihmisten tarkan paikkatiedon saatavuutta olen käsitellyt tämän työn viidennessä luvussa. Tiedon arkaluontoisuudesta ollaan montaa mieltä, koska ihmisen paikkatieto on mahdollista selvittää usein myös tavallisin aistihavainnoin ja poliisin perinteisellä tarkkailulla.

7.2 Johtopäätökset

Johtopäätösosiossa arvioin opinnäytetyön toteutuksen onnistumista ja esitän näkemykseni siitä, miten oikeusministeriön komiteamietinnön muuttuminen sellaisenaan laiksi vaikuttaisi käytännön tasolla teknisen seurannan käyttöön pakkokeinona. Lopuksi tuon esiin niitä kysymyksiä, ajatuksia ja mahdollisia jatkotutkimushankkeita, joita työ on herättänyt.

7.2.1 Työn tavoitteiden toteutuminen

Opinnäytetyön tavoitteena oli pyrkiä selvittämään minkä kaltainen on tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö teknisen tarkkailun osa-alueella teknisessä seurannassa. Työ kokoaa ja valottaa monimutkaista lainsäädäntöä. Se, että kyseisestä pakkokeinosta ei ole käytettävissä julkista oikeustapauskohtaista ennakkopäätösateriaalia on hankaloittanut aiheen käsittelyä ja osin siitä syystä työ on jäänyt melko yleiselle tasolle. Opinnäytetyön julkisuusaste on asetanut myös tiettyjä rajoituksia esimerkinomaiselle tapauskohtaiselle laintulkinnan tarkastelulle ja työn toteutukselle.

Tavoitteenani on myös pyrkiä selvittämään mitä muita seikkoja poliisissa toimivien tutkinnanjohtajien tulisi huomioida käytettäessä teknistä seurantaa salaisena pakkokeinona erityisesti pakkokeinojen kohteena olevien henkilöiden oikeusturvan ja ihmisoikeuksien turvaamisen. Työtä tehdessäni minulla vahvistui käsitys siitä, että käytettäessä salaisia pakkokeinoja ei riitä, että tutkinnanjohtaja osaa tulkita vain jotain yhtä tiettyä lain pykälää, vaan hänen tulee huomioida koko lainsäädäntö ja myös ihmisten perusoikeuksiin liittyvät seikat.

Opinnäytetyö on toteutettu systemaattisella lain pykälien tulkitsemisella ja komiteamietinnön teknistä seurantaa koskevien pykälien tulkinnalla. Tätä tulkintaa on toisaalta vaikeuttanut, ja toisaalta helpottanut tekijän omat kokemukset kyseisestä lainsäädännöstä ja sen tulkinnasta. Vaikeutena on ollut hahmottaa ne termit ja asiat, jotka ovat itselleni itsestään sel-

viä, mutta tulisi kirjoittaa auki ja selventää asiasisällön ja kokonaisuuden hahmottamiseksi. Toisaalta oma tietämys ja käytännön kokemus asiasta on helpottanut ymmärtämään esimerkiksi uudistuvaan lakiin tulevien kohtien merkitystä käytännön tasolla.

Kirjoihin perustuvan lähdemateriaalin käyttö on mielestäni ollut tässä työssä suppeaa ja työ perustuu suurilta osin Internetistä hankittuihin lähteisiin. Tämä on mielestäni perusteltua, koska teknisestä seurannasta on hyvin vähän ajankohtaista materiaalia kirjojen muodossa. Se, että lähdemateriaalina on käytetty ainoastaan suomenkielisiä lähteitä, perustuu omaan rajaukseeni käsitellä tässä työssä vain Suomen lainsäädäntöön kuuluvia asioita. Vertailu esimerkiksi Ruotsin tai jonkun muun Euroopan unionin maan lainsäädäntöön ja käytäntöihin olisi mielestäni kuitenkin tuonut tähän työhön lisää syvyyttä, puhumattakaan esimerkiksi Venäjän lainsäädännöstä. Kansainvälisen vertailun mukaan ottaminen olisi saattanut laajentaa aiheen käsittelyä liiallisesti ja lisätä työmäärää kohtuuttomasti.

Pyrin kirjoittamaan aiheesta mahdollisimman neutraalisti, ottamatta kantaa siihen mitä rikollisuus tai järjestäytynyt rikollisuus tällä hetkellä on, tai miten muiden kuin omien perusoikeuksien turvaamiseen suhtaudutaan. Myös komiteamietintöä kommentoidessani pyrin olemaan mahdollisimman neutraali ja olla ottamatta kantaa siihen, minkälaiset taustavaikuttimet sen tekoon ovat vaikuttaneet ja kuinka paljon ne ovat vaikuttaneet mietinnön muotoon. Käytännön työssä syntyneen henkilökohtaisen näkemyksen häivyttäminen ja aiheen neutraali käsittely ei ollut helppoa.

Työ on täysin julkinen ja Internetistä luottavissa. Uskon, että henkilö, jolla ei ole kokemusta kyseisestä lainsäädännöstä tai poliisin salaisista pakkokeinoista, voi niin halutessaan saada tästä työstä myös sellaista tietämystä, jota on mahdollista hyödyntää rikollisessakin toiminnassa. Esimerkiksi salaisten pakkokeinojen tiedostaminen voi auttaa välttelemään niiden kohteeksi joutumista. En usko tällä kuitenkaan olevan erityistä merkitystä, koska kaikki todelliset ammattirikolliset huomioivat jatkuvasti toiminnassaan näiden mahdollisuuksien olemassaolon. Toisaalta uskon myös, että kaikki tämän työn mahdollisesti lukevat henkilöt saavat ainakin jonkinasteista lisäluottamusta siihen, että vaikka poliisi käyttääkin salaisia pakkokeinoja, niin kyseiset keinot ovat hyvin tarkasti säänneltyjä ja niiden käyttö on melko hyvin toimivan laillisuusvalvonnan piirissä. Laillisuusvalvonnan ja sen laadun selvittämisellä pyrin vastaamaan yhteen tämän työni osatavoitteeseen eli laillisuusvalvonnan toimivuuden arviointiin erityisesti teknisen seurannan osalta.

Päädyin tutkimusaiheeni pariin työnkuvani vuoksi, mutta myös osittain ollessani mukana Laurea-ammattikorkeakoulun Saterisk-nimisessä Tekes-hankkeessa. Opinnäytetyöni yksi tavoite oli tuottaa hanketta hyödyttävää tietoa aihealueesta. Tavoitteen toteutuminen olisi edellyttänyt tiivistä yhteistyötä hankkeen kanssa. Nykyisten työtehtävieni puitteissa se ei ole ollut

mahdollista. Opinnäytetyön valmistuttua se on hyödynnettävissä hankkeessa, jos siihen on tarvetta.

7.2.2 Mielipiteeni oikeusministeriön komiteamietinnöstä

Tavoitteenani oli myös selvittää miten pakkokeino- ja poliisilainsäädännön uudistus on muuttamassa poliisin tutkinnanjohtajina toimivien henkilöiden käytännötyötä. Olen käsitellyt useassa eri kappaleessa oikeusministeriön komiteamietintöä 2009:2. Kokoan tässä omat näkemykseni mietinnöstä ja siitä, miten se vaikuttaisi poliisin käytännön työhön. Olen samaa mieltä usean eri tahon kanssa, että kyseinen mietintö on jäänyt selkeästi keskeneräiseksi. Koska mielestäni poliisin tällä hetkellä voimassa olevat toimivaltuudet ja käytössä olevat pakkokeinot ovat riittäviä tai ainakin lähes riittäviä, ja takaavat poliisille tehokkaat toimintaedellytykset, miksi näitä edellytyksiä ja poliisin toimivaltuuksia on tarvetta erityisesti salaisten pakkokeinojen osalta lähteä tiukentamaan. Tähän en löytänyt komiteamietinnöstä yhtään perusteltua mielipidettä tai vastausta. Vastauksena tähän ei voi olla pelkästään perus- ja ihmisoikeudet, ilman mitään tarkennuksia. Tulkitsenkin, että kyseinen komiteamietintö on ainakin osittainen epäluottamuksen osoitus poliisin tämänhetkiselle kyvyille hoitaa sen toimivaltaan kuuluvia tehtäviä.

Mikäli komiteamietintö saisi lainvoiman kokonaisuudessaan esitetyn kaltaisena, olisi sillä ainakin poliisin tutkinnanjohtajia ja samalla myös tuomioistuimia lisätyöllistävä merkitys. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että tutkinnanjohtajien työaika kuluisi entistä enemmän tuomioistuimissa haettaessa useita erilaisia pakkokeinopäätöksiä pahimmillaan lähes mihin vuorokauden aikaan tahansa, mikäli samat tehokkuusvaatimukset haluttaisiin säilyttää.

Yhtenä esimerkkinä tutkinnanjohtajien työllistämisestä voi mainita tarkkailun ja teknisen katselun määritelmien laadun. Tarkkailu tapahtuisi aistinvaraisesti tai yksittäisiä kuvia ottavalla kameralla, mutta tarkkailtavan kohteen videointi olisi jo teknistä tarkkailua ja tarkemmin teknistä katselua, joka vaatisi tutkinnanjohtajan päätöksen. Mitenköhän komitean jäsenet ovat arvioineet tutkinnanjohtajien todelliset mahdollisuudet esimerkiksi arvioida sitä, että voidaanko yöllä tapahtuvalla tarkkailulla ottaa kohteesta kuvia pelkästään digitaalisella kameralla vai tarvitaanko siihen videokameraa. Kun aiheesta tulisi yöllä kysymys, niin käytännön tasolla tutkinnanjohtajan olisi tehtävä asiasta päätös teknisestä katselusta ja kirjattava se SALPA-rekisteriin perusteluineen.

Teknisen seurannan osalta lainsäädäntö tiukentuisi merkittävästi. Kuten olen tässä työssä monessa yhteydessä tuonut esiin, tekninen seuranta on kohdistunut pääsääntöisesti kulkuneuvoihin. Komitean tulkinnan mukaan kulkuneuvon seuranta olisi kuitenkin henkilöön kohdistuvaa seurantaa, joka vaatisi käräjäoikeuden luvan. Kyseisen luvan yleiset edellytykset estäisi-

vät teknisen seurannan käytön esimerkiksi paljon viime aikoinakin julkisuudessa olleeseen vain hetkeksi Suomeen tulleiden ulkomaalaisten "hit and run" -tyyppisten rikosten torjuntaan. Tällaisten rikoksia tekevien rikollisryhmittymien tekemien rikosten torjunnassa teknistä seurantaa ei voisi käyttää, sillä varkausrikosten rangaistusmaksimi ei täytä luvan saamisen yleisiä edellytyksiä. Esimerkiksi sillä ei olisi merkitystä, että kyseinen ryhmittymä ajaa tyypillisesti läpi Suomen ja tekee kahden yön aikana useita murtoja eri puolilla maata ja poistuu sen jälkeen maasta.

Huomioitavaksi tulisi myös se seikka, että vaikka jonkun ajoneuvon tekniseen seurantaan vaadittaisiin tuomioistuimen lupa, niin kuitenkin kyseisessä laissa annetaan poliisin päällystöön kuuluvalla edelleen oikeus päättää henkilön teknisen seurannasta, mikäli asian päättäminen ei sietäisi viivytystä. Päätös olisi kuitenkin alistettava tuomioistuimen harkittavaksi 12 tunnin kuluessa tästä toimenpiteestä. Jos esimerkiksi kyseinen teknisen seurannan toimenpide suoritettaisiin perjantaina klo 18.30, niin kyseinen vaatimus olisi käsiteltävä tuomioistuimessa viimeistään lauantaina klo 6.30. Tällä keinoin käräjäoikeuden päivystäville tuomareille taat-taisiin ainakin varmuudella lisää tehtäviä.

Koska poliisin on vaikea ennakoida, missä kyseinen rikoksesta epäillyn käyttämä ajoneuvo on juuri tietynä ajankohtana, niin käytännössä teknisen seurannan keinojen käyttö eli seurantalaitteen asentaminen ei voi ajallisesti olla kovin tarkasti etukäteen suunniteltu. Tämä tarkoittaisi todennäköisesti sitä, että suurin osa teknisen seurannan päätöksistä tehtäisiin niin sanotussa "kiiretilanteessa". Mistä seuraisi, että tuomioistuin olisi arvioimassa ainoastaan jälkikäteen otetaanko kyseinen teknisen seurannan laite irti vai jatketaanko kyseistä seurantaa. Tämä ei voi mielestäni olla lainsäädännön tarkoitus.

Kyseiseen pykälään liittyvä komitean tulkinta "kiiretilanteista" (Ehdotettu PKL 57 §) ja niillä saadun tiedon hävittämisestä tuntuu todella lainsäädännön tarkoituksen vastaiselta. Esimerkki tällaisesta "kiiretilanteesta" käytännössä on, kun kyseinen teknisen seurannan laite on laitettu poliisin päällystöön kuuluvan henkilön päätöksellä "ei siedä viivytystä" -tapauksessa, ja jos kyseisen pakkokeinon käyttö kestää vain noin tunnin tai yleensä vain vähän aikaa ja päätöstä ei vielä ole ehditty saattaa tuomioistuimen päätettäväksi. Jos tänä aikana pakkokeinon tavoite saavutetaankin, niin asiaa ei tarvitse laisinkaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kyseisessä pykälässä käsitellään myös niitä vaihtoehtoja, että jos kiiretilanteessa laitetulle teknisellä seurantalaitteen laitolle ei seuraavan aamun tuomioistuinkäsittelyssä myönnetäkään lupaa, niin kuitenkin kyseisiä tietoja voidaan käyttää tietyillä edellytyksillä näyttönä tai ainakin tutkintaa ohjaavana tietona. Melko sekavaa ainakin minun mielestäni.

Komitean mietintö sisältää myös positiivista teknisen seurannan osalta. Aikaisemmin teknisen seurannan menetelmistä määriteltiin pakkokeinolain 5 a luvun 1 § 3 c mukaan. Uuden lain

ehdotuksen mukaan seurantaa voitaisiin tehdä tekniikkaneutraalisti erilaisilla teknisillä laitteilla sekä menetelmillä tai ohjelmistoilla. Lisäksi ehdotuksen määritelmässä mainittaisiin, että jo esineissä, aineissa tai omaisuudessa olemassa olevia ominaisuuksia tai sovellutuksia voitaisiin hyödyntää teknisessä seurannassa esimerkiksi aktivoimalla ne lähettämään salaa paikkatietoa teknisen seurannan toteuttamiseksi.

7.2.3 Uudet tutkimusaiheet

Opinnäytetyötä tehdessä minulle on herännyt lukuisia uusia kysymyksiä aihealueesta ja mahdollisia uusia tutkimusaiheita. Poliisin suorittamasta teknisestä seurannasta ei ole tehty samankaltaisia tutkimuksia kuin esimerkiksi televalvonnasta ja telekuuntelusta, joista esimerkiksi Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksella Johanna Niemen ja Virve de Godzinskyn toteuttama Telepakkokeinojen oikeussuojajärjestelmä -tutkimus. Olisi kiinnostavaa tutkia samasta näkökulmasta teknisen seurannan osa-aluetta ja selvittää kuinka paljon määrällisesti poliisi käyttää teknistä seurantaa vuosittain. Olisi mielenkiintoista selvittää myös, miten poliisin suorittamat tekniset seurannat jakaantuvat poliisilaki- ja pakkokeinolaki perusteisesti, sekä sitä minkälaisen rikosten paljastamiseen teknistä seurantaa käytetään ja kuinka pitkiä yksittäiset tekniset seurannat ovat kestoltaan. Olisi hyödyllistä koota myös tietoa siitä, kuinka nopeasti kyseisestä toimenpiteestä on sen kohteelle ilmoitettu ja kuinka suuressa määrin kyseistä ilmoittamista on siirretty tai jätetty perustellusti kokonaan ilmoittamatta. Kiinnostavaa olisi kartoittaa myös, minkälaisia juridisia perusteltuja päätökset kyseisistä pakkokeinoista ovat sisältäneet ja miten nämä perustelut tulisivat mahdollisesti muuttumaan vai tulisivatko, jos kyseinen päätös ja lupa käyttää henkilön teknistä seurantaa tulisi tulevaisuudessa hankkia tuomioistuimelta.

Mikäli kyseisestä pakkokeinosta päättäminen siirtyy tulevaisuudessa tuomioistuimille, niin erityisen kiinnostavaa olisi kartoittaa miten kyseinen muutos kokonaisuudessaan vaikuttaa tämän vielä tutkinnanjohtajien päätöksellä tehdyn salaisen pakkokeinon käyttöön. Tässä yhteydessä mielenkiintoista olisi myös selvittää niin sanotuissa "asia ei siedä viivytystä" - tilanteissa tutkinnanjohtajien tekemien päätösten määrä suhteessa tuomioistuinten tekemien päätösten määrään.

8 Tuoreet hallituksen esitykset aiheesta

Tämän työn ollessa viimeistelyvaiheessa ja alustavassa tarkistuksessa annettiin 29.10.2010 Hallituksen esitys eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi ja Hallituksen esitys eduskunnalle poliisilaksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Näiden esitysten käsittely tullaan sovittamaan yhteen eduskunnassa. Esitykset liittyvät yhteen erityisesti salais-

ten pakkokeinojen osalta, joten uskon, että lainsäädäntökin tulee molempien lakien osalta olemaan hyvin yhtenäinen. Kun vertaan näitä esityksiä keskenään teknisen seurannan osalta, totean esitetyn lainsäädännön ja perusteluiden olevan lähes identtisiä molemmissa esityksissä. Käsittelen seuraavaksi hallituksen esityksissä olevia teknistä seurantaa koskevia kohtia ja sen eroavaisuuksia erityisesti suhteessa komiteamietintöön. Hallituksen esityksissä korostetaan oikeusturvan sekä perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen edistämistä, mutta myös poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten tehokkaan rikosten selvittämisen ja rikosten ennalta estävän toiminnan turvallisuutta edistävää vaikutusta (HE 222/2010 vp, 159, HE 224/2010 vp).

Hallituksen esitykset tulivat tämän työn tekemisen loppusuoralla. Tämän vuoksi näissä esityksissä oleva tieto ei ole osana tämän työn aineistoa. Näiden esityksien sisällöllä on kuitenkin suuri merkitys sille, minkä kaltaiseksi teknistä seurantaa koskeva lainsäädäntö tulee tulevaisuudessa muotoutumaan. Tämän vuoksi olen lisännyt tähän työhöni viimeiseksi luvuksi jälkikäteen osion, jossa käsittelen näitä hallituksen esityksien sisältöä erityisesti tekniseen seurantaan liittyvän lainsäädännön osalta.

8.1 Hallituksen esityksien vertailu komiteamietintöön

Esitykset poikkeavat komiteamietinnöstä yleisesti tarkkailun ja teknisen tarkkailun rajavedon osalta, muun muassa aikaisemmin tässä työssä esimerkkinä mainitsemani videokameroiden käytön suhteen. Esityksien mukaan tarkkailussa tulisi voida käyttää kiikaria, kameraa, videokameraa, valonvahvistinta tai muuta vastaavanlaista teknistä laitetta, joita nykyisinkin voidaan käyttää tarkkailussa. Perusteluina laitteiden käyttämiselle esityksessä on, että se ei muuta toimenpiteen luonnetta toiseksi siitä, mikä se on käytettäessä pelkästään silmin tehtäviä havaintoja. (HE 222/2010 vp, 117) Teknisen seurannan osalta suurimmat muutokset esityksessä koskevat teknisen seurannan ja henkilön teknisen seurannan eron välistä tulkintaa.

Hallituksen esityksien linjaus muuttaa komiteamietinnön linjausta henkilön teknisestä seurannasta radikaalisti käytännön poliisitoiminnan näkökulmasta. Esityksien mukaan henkilön teknisestä seurannasta on kyse vain silloin, kun teknisen seurannan laite sijoitetaan henkilön yllä oleviin vaatteisiin tai hänen mukanaan oleviin esineisiin. Poiketen komiteamietinnöstä, hallituksen esityksissä muun muassa kulkuneuvon seuranta on edelleen teknistä seurantaa. Tällä rajanvedolla hallituksen esityksien mukaan kulkuneuvojen teknisestä seurannasta päättää edelleen tutkinnanjohtaja. Tällä on tärkeä merkitys, koska suurin osa käytännön teknisestä seurannasta on juuri kulkuneuvojen seurantaa. Tämä linjaus merkitsee myös sitä, että aikaisemmin esimerkissani käsittelemässäni tapauksessa, jossa Suomeen tulee henkilöryhmiä ulkomailta tekemään hit and run -tyyppisiä omaisuusrikoksia, voidaan heidän ajoneuvoihinsa edelleen kohdistaa teknistä seurantaa. Tämä on mahdollista, vaikka henkilön teknisen seurannan edellyttämä rangaistusmaksimi ei täyty varkausrikosten osalta, mutta teknisen seurannan osalta se täyttyy. (HE 222/2010 vp, 334, HE 224/2010 vp.)

Tapauksissa, joissa henkilön teknisestä seurannasta on kiireellisyyden vuoksi päättänyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tulee hallituksen esitysten mukaan päätös saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi vasta 24 tunnin kuluessa, ei 12 tunnin, kuten komitean mietinnössä esitettiin. Käytännön poliisityön kannalta tällä ajan tuplaamisella on se merkitys, että pakkokeinoistuntoja ei tarvitse järjestää iltaisin tai ennen virka-ajan alkamista, vaan ne on mahdollista järjestää normaalisti seuraavana työpäivänä. Tämä vähentää tuomioistuimien päivystävien tuomareiden ja tutkinnanjohtajien ympärivuorokautisen päivystyksen tarvetta. (HE 222/2010 vp, 335) Henkilön teknisen seurantaan saadun tuomioistuimen luvan kesto on muuttunut komiteanmietinnössä mainitusta yhdestä kuukaudesta hallituksen esityksissä kuudeksi kuukaudeksi (HE 222/2010 vp, 445). Tämä helpottaa poliisin käytännön työtä siten, että käytettäessä henkilön teknistä seuranta keino, ei pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tarvitse kuukauden välein käydä uudistamassa kyseistä vaatimusta tuomioistuimessa. Huomion arvoista tässä on se, että suurin osa esitutkinnoista, joissa käytetään kyseistä keinoa, kestää yli kuukauden. Näin ollen hallituksen esitys vähentää tuomioistuimien ja tutkinnanjohtajien kuormitusta.

Salaisilla pakkokeinoilla saadun ylimääräisen tiedon käyttämisen osalta hallituksen esitykset ja komiteanmietintö poikkeavat suuresti toisistaan. Komiteanmietinnössä ylimääräisen tiedon käyttäminen on sidottu kyseiseen rikokseen tai rangaistusasteikolta vastaavaan rikokseen, mutta hallituksen esityksissä ylimääräisen tiedon käyttäminen on sallittua myös rikoksissa, joista ankarin säädetty rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta ja sen lisäksi esimerkiksi varkausrikoksissa. Tiedon käyttäminen hallituksen esityksien mukaan on sallittua aina myös rikoksen estämiseksi tai poliisitoiminnan suuntaamiseksi. Komiteanmietinnössä tätä mahdollisuutta ei ole. (HE 222/2010 vp, 357) Mikäli komiteanmietinnössä esitetty näkemys ylimääräisen tiedon käytöstä kuitenkin tulee voimassa olevaksi lainsäädännöksi, se saattaa johtaa ristiriitaiseen tilanteeseen, jossa henkilöön kohdistetaan telekuuntelua rikoksen johdosta ja kuuntelun yhteydessä saadaan näyttöä kuunneltavan henkilön tekemästä törkeästä raiskauksesta. Komiteanmietinnössä esitetyn tulkinnan mukaan kyseistä näyttöä ei voitaisi käyttää. Tämä ei olisi kyseisen rikoksen uhrin perusoikeuksien toteutumisen kannalta kovin perusteltua. (Oikeusministeriön komiteanmietintö 2009:2, Kangasniemen eriävä mielipide.)

Salaisten pakkokeinojen käytöstä ilmoittamisen osalta esityksessä on tarkennettu kirjallisen ilmoittamisen tapaa. Tämän hetkinen ilmoittamiskäytäntö, esitutkintapöytäkirjaan (esimerkiksi rikoksesta epäillyn kuulusteluun) kirjaaminen, ei täyttäisi esityksen mukaan momentissa tarkoitettua ilmoittamista. Ilmoitus pitää tehdä kirjallisesti, mutta kuitenkin todisteellista tiedoksiantoa siitä ei tarvita. Ilmoitus voidaan tehdä epäillylle esimerkiksi kirjeitse hänen viimeiseen tiedossa olevaan osoitteeseensa. (HE 222/2010 vp, 360)

Hallituksen esityksessä on tehty tarkennus poliisilain perusteella tehdyn teknisen seurannan ilmoittamisesta. Kaikista seurannan kohteelle ilmoituksen lykkäämisistä tai kokonaan tekemättä jättämisistä päättää tuomioistuin, vaikka kysymys olisi sellaisesta teknisestä tarkkailusta (tekninen seuranta), josta on päättänyt pidättämiseen oikeutettu poliisimies. Toinen tarkennus esityksessä on, että myös voimassa olevan poliisilain 31 §:n 4 momentissa tarkoitettua teknisestä tarkkailusta (rynnäkkötarkkailu), on ilmoitettava jälkikäteen tarkkailun kohteelle. Rynnäkkötarkkailulla tarkoitetaan tilannetta, jossa juuri ennen poliisitoimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi, on välttämätöntä suorittaa teknistä kuuntelua, katselua tai seurantaa. (HE 224/2010.)

8.2 Oma mielipiteeni hallituksen esityksistä

Kun vertaan annettuja hallituksen esityksiä ja komiteamietintöä, niin hallituksen esitykset ovat huomattavasti lähempänä opinnäytetyössäni esittämiäni käsityksiä siitä, mihin suuntaa lakien uudistuksia olisi tehtävä. Esityksissä on huomioitu ihmisten oikeusturva, mutta myös käytännön rikostutkintatyön tehokkuuden näkökulma, sekä rikoksen uhrin perusoikeudet; *”Kuten EIT:n ratkaisukäytännöstä ilmenee, oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei ole ehdoton muut ihmisoikeudet syrjäyttävä ihmisoikeus. Ihmis- ja perusoikeuksia joudutaan yhteentörmäystilanteissa punnitsemaan toisiaan vastaan, mitä momentti ilmentäisi. Kysymys olisi yksittäistapauksellisesta intressivertailusta.”* (HE 224/2010). Mielenkiinnolla jään seuraamaan näiden esityksien etenemistä eduskunnassa lähetekeskustelussa, valiokunta käsittelyssä ja sitä, minkä kaltaiseksi kyseiset lainsäädännöt lopullisesti muotoutuvat.

Lähteet

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2005

<http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx/ea/suomi/toimintakertomukset/2005?folderId=ea%2Fsuomi%2Ftoimintakertomukset&cmd=download> (Luettu 10.10.2010)

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2006

<http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx/ea/suomi/toimintakertomukset/2006-fi?folderId=ea%2Fsuomi%2Ftoimintakertomukset&cmd=download> (Luettu 10.10.2010)

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2007

<http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx/ea/suomi/toimintakertomukset/2007-fi?folderId=ea%2Fsuomi%2Ftoimintakertomukset&cmd=download> (Luettu 10.10.2010)

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2008

<http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx?documentId=uz14809102727646&cmd=download>
(Luettu 10.10.2010)

Eduskunnan oikeusasiamiehen toimintakertomus vuodelta 2009

<http://www.oikeusasiamies.fi/dman/Document.phx?documentId=os15910110620110&cmd=download>
(Luettu 10.10.2010)

Encyclopedia iuridica fennica. Suomalainen lakimiesyhdistys. 1997. osa V

Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö. 2009. Komiteamietintö 2009:2. Helsinki: Oikeusministeriö

HE 22/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle telekuuntelua ja -valvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevaksi lainsäädännöksi. 1994.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1994/19940022> (Luettu 10.10.2010)

HE 96/1998. Hallituksen esitys Eduskunnalle henkilötietolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 1998. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/1998/19980096> (Luettu 10.10.2010)

HE 52/2002. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta. 2002.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2002/20020052> (Luettu 10.10.2010)

HE 48/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle sähköisen viestinnän tietosuojalain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. 2008.

http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/?_offset=180 (Luettu 10.10.2010)

HE 222/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi. 2010. <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100222.pdf>

HE 224/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle poliisilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. 2010.

<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2010/20100224?search%5Bpika%5D=he%20224%2F2010&search%5Btype%5D=pika> (Luettu 11.11.2010)

Helminen, K., Kuusimäki, M. & Salminen, M. 1999. Poliisioikeus. Helsinki: Kauppakaari Oyj, Lakimiesliiton Kustannus.

Helminen, K., Lehtola, K. & Virolainen, P. 2005. Esitutkinta ja pakkokeinot. 2., uudistettu painos. Helsinki: Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus.

Huumausaine- ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan tehostamista selvittävän asiantuntijatyöryhmän loppuraportti. 2007. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 6/2007.
[http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/7508EC0C996CF4E2C225729C0034AB62/\\$file/6-2007.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/7508EC0C996CF4E2C225729C0034AB62/$file/6-2007.pdf)
 (Luettu 10.10.2010)

Jonkka, J. 2007. Alustus oikeuspoliittisen yhdistyksen Demlan kesäseminaarissa Lahdessa 11.8.2007
http://www.okv.fi/43/JonkkaDemla_11082007.pdf (Luettu 10.10.2010)

Jonkka, J. 2004. Poliisin johtamisjärjestelmä ja sisäinen laillisuusvalvonta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 48/2004.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/0ED8F0D5B3666D60C2256F4E002B691B/\\$file/482004.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/0ED8F0D5B3666D60C2256F4E002B691B/$file/482004.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Lahti, A. 2008. Suomen rajat ylittävä järjestäytynyt rikollisuus 2012. Tiivistelmä esitelmästä: "PTR -organisaation synty, nykytila ja tulevaisuus. 2008.
<http://www.mpkk.fi/fi/ajankohtaista/sotatieteidenpaivat> (Luettu 10.10.2010)

Laillisuusvalvonta sisäasiainministeriössä - Nykytilan arvio ja valvonnan haasteet. 2009. Sisäasiainministeriön julkaisut 11/2009.
[http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/6414673852F52E08C22575840049DAAA/\\$file/Julkaisumalli%20alkuper%20lopull.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/6414673852F52E08C22575840049DAAA/$file/Julkaisumalli%20alkuper%20lopull.pdf) (Luettu 10.10.2010)

LA 85/2000. Laki pakkokeinolain muuttamisesta. 2000.
http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/la_85_2000_p.shtml (Luettu 10.10.2010)

Lasola, M. 2009. Ylimmät laillisuusvalvojat. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
http://www.optula.om.fi/uploads/phalugf0gy9_1.pdf (Luettu 10.10.2010)

Mannermaa, M. 1999. Tulevaisuuden hallinta

Mannermaa, M. 2004. Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus

Mannermaa, M. 2008. Jokuveli- Elämä ja vaikuttaminen ubiikkiyhteiskunnassa

Niemi, J. & de Godzinsky, V.-M. 2009. Telepakkokeinojen oikeussuojajärjestelmä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 243.
<http://www.optula.om.fi/46310.htm> (Luettu 10.10.2010)

Palo, S. 2010. Järjestäytyneet rikollisryhmät ja rikosvastuu. Helsingin oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisema väitöskirja.
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/52517/jarjesta.pdf?sequence=2> (Luettu 10.10.2010)

Poliisin vuosikertomus 2009. 2010.
[http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Poliisin_vk_2009_p/\\$file/Poliisin_vk_2009_p.pdf](http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/ExternalFiles/Poliisin_vk_2009_p/$file/Poliisin_vk_2009_p.pdf)
 (Luettu 10.10.2010)

Poliisi 2020. 2009. Poliisin pitkä aikavälin henkilöstötarpeiden suunnitelma. Sisäasiainministeriön julkaisuja 5/2009
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/7E2F3D626F6C977CC225757D002FF0CE/\\$file/052009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/7E2F3D626F6C977CC225757D002FF0CE/$file/052009.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Poliisissa suoritettava laillisuusvalvonta. 2006. Sisäasiainministeriön määräyskokoelma. SM-2006-01324/Tu-42

[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/dd0dc93c14499b45c225731400272967/\\$file/634543706_word_20070411141701.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/dd0dc93c14499b45c225731400272967/$file/634543706_word_20070411141701.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Puheenvuoroja poliisin ammattietiikasta. 2008. Poliisin ylijohdon julkaisusarja 3/2008
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/F44FC1BF5A55D209C22573E80041BE85/\\$file/3-2008.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/F44FC1BF5A55D209C22573E80041BE85/$file/3-2008.pdf)
 (Luettu 10.10.2010)

Salumäki, T. 2009. Hämärä huumeepoliisien valvonta. YLE Blogit 08.01.2009.
<http://blogit.yle.fi/a-tuubi/tiina-salumaki-blogissa-hamara-huumeepoliisien-valvonta> (Luettu 10.10.2010)

Sisäasiainministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä vuodelta 2005. 2006. Eduskunnan oikeusasiamiehelle.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/3da99f408c4dd139c225714e001f2431/\\$file/smn%20kertomus%20eoalle%20vuodelta%202005%20pdf.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/3da99f408c4dd139c225714e001f2431/$file/smn%20kertomus%20eoalle%20vuodelta%202005%20pdf.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Sisäasiainministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä vuodelta 2006. 2007. Eduskunnan oikeusasiamiehelle.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/93a7ef6f88d30ff8c22572ad001ea229/\\$file/salaisten_tiedonhankintakeinojen_kaytto_kertomus_eoa_2006.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/93a7ef6f88d30ff8c22572ad001ea229/$file/salaisten_tiedonhankintakeinojen_kaytto_kertomus_eoa_2006.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Sisäasiainministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä vuodelta 2007. 2008. Eduskunnan oikeusasiamiehelle.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/8673d57e127a5525c22574650026af94/\\$file/smn_kertomus_eoalle%202007.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/8673d57e127a5525c22574650026af94/$file/smn_kertomus_eoalle%202007.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Sisäasiainministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä vuodelta 2008. 2009. Eduskunnan oikeusasiamiehelle.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/5c42e6b52c119ab5c22575920040bac3/\\$file/smn%20kertomus%20eoalle%202008%2024.3.2009end.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/5c42e6b52c119ab5c22575920040bac3/$file/smn%20kertomus%20eoalle%202008%2024.3.2009end.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Sisäasiainministeriön kertomus salaisten tiedonhankintakeinojen käytöstä vuodelta 2009. 2010. Eduskunnan oikeusasiamiehelle.
[http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/b495c4a7432aa76ac22576f2004b400b/\\$file/kertomus_poliisin_tiedonhankinnasta_2009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/images.nsf/files/b495c4a7432aa76ac22576f2004b400b/$file/kertomus_poliisin_tiedonhankinnasta_2009.pdf) (Luettu 10.10.2010)

Välkki, J. 2007. Poliisin laillisuusvalvonta on laadun takaamista. MTV3 haastattelu 13.12.2007
<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa.shtml/arkistot/kotimaa/2007/12/591055> (Luettu 10.10.2010)

Suomen lainsäädäntö:

Finlex - Valtion säädöstietopankki.
<http://www.finlex.fi>

Asetus esitutkinnasta ja pakkokeinoista 17.6.1988/575
 Asetus poliisin hallinnosta 15.3.1996/158
 Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999
 Henkilötietolaki 22.4.1999/523
 Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus 8/1976
 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä 14.3.2002/197
 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista 25.2.2000/193
 Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621
 Pakkokeinolaki 30.4.1987/450
 Poliisiasetus 8.9.1995/1112
 Poliisilaki 7.4.1995/493
 Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Sähköisen viestinnän tietosuojalaki 16.6.2004/516
Valtion virkamieslaki 19.8.1994/750